

Ç.N. Çeviri Edebiyatı
Üç aylık yerel süreli yayın
11/2010
ISSN:1308 7959

Yayınevi: Komşu Yayınları
Adres: Rasimpaşa Mah, Yeldeğirmeni Sok, Alibey Ap, No: 54, D: 4, Kadıköy - İstanbul.

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Tozan Alkan
tozanalkan@cevirmeninnotu.com
www.cevirmeninnotu.com

Genel Koordinatör: Mete Özel - Nur Peri

Yurtdışı Temsilcilikler Sorumlusu: Mesut Şenol

Editörler: Başak Ergil (Çeviribilim), Bülent Usta (Dilbilim), Şeref Bilsel (Şiir), Oğuz Baykara (Genç ÇN)

Danışma Kurulu:

Berrin Aksoy, Erdoğan Alkan, Alova, Hasan Anamur, Oruç Aruoba, Ataol Behramoğlu, Egemen Berköz, Alev Bulut, Ahmet Cemal, Simon Cole, Cevat Çapan, Yusuf Eradam, Talat Sait Halman, Suat Karantay, Mel Kenne, Sait Maden, Selahattin Özpabıyıklar, Güven Turan

Kapak Tasarım: Savaş Çekiç

Baskı ve Cilt: Ege Basım
Esatpaşa Mah, Ziyapaşa Cad, No:4, Ataşehir-İstanbul
Tel: 0216 472 84 01

Abonelik: Abonet
Tel: 0 212 314 08 88

Dağıtım: Alfa
Tel: 0 212 511 53 03

Ç.N. kültürel bir yayın olup kâr amacı gütmemektedir.

iÇİNDEKİLER

Öykü:

Şiga Naoya, Hendekteki Ev / Japoncadan Çeviren: Oğuz Baykara
Dino Buzzati, Güverte Köpeğinin Kaygıları / İtalyancadan Çeviren: Dilek Peçenek

Türk Şiiri Dünya Dillerinde:

İlhan Berk, Güzel Irmak / Yunancaya Çeviren: Niki Stavridi
Cemal Süreya, Üstü Kalsın / Lehçeye Çeviren: Hakan Koçyiğit
Edip Cansever, Gözleri / İngilizceye Çeviren: George Messo
Haydar Ergülen, Mavi / Bulgarcaya Çeviren: Kadriye Cesur
Sennur Sezer, Yorgun Çingene / Fransızcaya Çevirenler: Belkis Philonenko ve Reha Yünlüel
Bâki Ayhan T., Güz Cinayeti / Arapçaya Çeviren: İbrahim Şaban
Metem Özel, Yankı / İngilizceye Çeviren: Kemal Atakay ve Cihat Salman
Gülten Akın, Seni Sevdim / İngilizceye Çeviren: Nilüfer Mizanoğlu Reddy
İlyas Tunç, Uyudum Uyandım, Yoksun Yanımda / İngilizceye Çeviren: Mesut Şenol
Ece Ayhan, Meçhul Öğrenci Anıtı / Japoncaya Çeviren: İnan Öner

Söyleşi:

Hilmi Yavuz / Söyleşen: Didem Gamze Erdinç
Özgür Savaşçı / Söyleşen: Mesut Şenol

Dosya: Çağdaş Makedon Şiiri

Hazırlayan: Yusuf Edip-Tozan Alkan

İngilizceden Çevirenler: Tozan Alkan, Mesut Şenol, Mete Özel

Şairler: Risto Lazarov, Gane Todorovski, Katica Kulavkova, Lenche Miloshevska, Branko Cvtkovski, Vele Smilevski, Svetlana Hristova –Jocik, Radovan Pavlovski, Resul Sabani, Yusuf Edip, Sande Stojcevski, Mateja Matevski, Mirjana S. Paligora, İlhami Emin, Eftim Kletnikov, Gordana Mihailova-Bosnakoska

Dünya Şiiri:

William Butler Yeats, The Circus Animals' Desertion / İngilizceden Çeviren: Cevat Çapan
Paolo Ruffilli, Da nessuna parte, Tunnel / İngilizceden Çeviren: Ataol Behramoğlu
Mascha Kaleko, Auf eine Leierkastenmelodie, Für Einen / Almancadan Çeviren: Arife Kalender
Yannis Kontos, Ασφαείς ενδειξεις, Χάλκινη εποχή / Yunancadan Çeviren: Thanos Zarangalis
Senadin Musabegović, Sunet / Boşnakçadan Çeviren: Alena Catovic

Deneme:

Metin Cengiz, Çeviri ve Sorunları

Ros Schwartz ve Lulu Norman, İki Çevirmen, Ortak Çeviri Deneyimini Anlatıyor / İngilizceden Çeviren: Duygu Tekgöl

Tina Steiner, Çevirmenler, gezginler ve okurlar üzerine: Jamal Mahjoub'un "The Carrier" adlı kitabındaki güç bağlamları çerçevesinde bilginin aktarımı / İngilizceden Çeviren: Nihal Yetkin Oktay Eser, Sessiz Gemi'de Üç Yolcu

A.N. Kostenko, Çevirmen Nabokov: Teoride ve Pratikte Yeni Yaklaşımlar / Rusçadan Çeviren: Hanife Çaylak

Çeviribilim:

Ülker İnce, Çeviri Eleştirisi Üzerine Bazı Düşünceler

Hüseyin Yurttaş– Zuhâl Karaca, Bilginini Oluşumu: Kültürlerin Etkileşimi ve Çeviri,

Mont –Saint –Michel'de Aristoteles ve Gouguenheim

Başak Ergil, Çevirmenin Notu'nda Hans Vermeer

Ayşe Nihal Akbulut, , Prof. Hans J. Vermeer Türkiye'de

Hans J. Vermeer, Çeviribilimde Retorik ve Biçembilim, İngilizceden Çeviren: Ayşe Handan Konar

Ç.N. Kitaplığı:

Başak Ergil, Türk Çeviribilimcinin Kitabı İngilizcede

İdeolojinin Görünürlüğü: Batı Klasiklerinin İslami Çevirileri

Genç ÇN:

Esther Claes, The Star / İngilizceden Çeviren: Birol Kurt

Oytun Tez, Edebi Çeviride Sanatsallık Sorunu

Daniel Kempson / İngilizceden Çeviren: Göksenin Abdal

Pablo Neruda, I Crave Your Mouth, Your Voice, Your Hair / Türkçeye Çeviren: Doğan Okkan

Niels Hav, Söyleşen: Mohamed Saïd Raihani / İngilizceden Çeviren: Yonca Bakır

Tozan Alkan / Fransızcaya Çeviren: Senem Uysal

Merhaba,

Derginin hazırlık aşamaları sürerken, şiire ve çeviriye büyük emeği geçmiş olan Ahmet Necdet'in ölüm haberini aldık. Tüm yakınlarına, şair ve çevirmenlere başsağlığı diliyor ve Ahmet abi'yi "Yokluğuyla çoğalarak" adlı şiirinden bir alıntıyla anmak istiyorum:

*Varlığın yaşatacak elbet yokluğun kadar,
Çılgın bir duyarlığın bende uç veren sesi
Yine sen olacaksın, yok sayarak herkesi.*

Çeviribilimin önemli kuramcılarında Hans Vermeer de bu yıl aramızdan ayrıldı. 70'li yıllarda geliştirdiği skopos kuramı ile çeviribilimin özerk bir bilim dalı olmasında önemli rol oynamış olan Vermeer için bir dosya hazırladık. Bu sayıda ilkini okuyacağınız dosyanın devamını önümüzdeki sayıda bulabilirsiniz. Dosyayı hazırlayan çeviribilim bölümü editörümüz sevgili Başak Ergil'e "emeğine sağlık" diyorum.

Ölüm haberlerinden sonra fazla konuşulmuyor. Ama Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü öğretim görevlisi, sevgili Oğuz Baykara'ya teşekkür etmezsem haksızlık olacak. Bundan böyle genç çevirmenlerin ürünlerini Oğuz Bey değerlendirecek. Öğrencilere yakınlığıyla tanınan Oğuz Baykara ayrıca, üniversitelerarası işbirliğini yürütmek üzere faaliyete geçirmek istediğimiz temsilcilerimizin de sorumlusu olacak. Tüm genç çevirmenleri Ç.N. sayfalarına davet ediyoruz.

İyi okumalar.

Tozan Alkan

Şiga Naoya

Hendekteki Ev

Japoncadan Çeviren: Oğuz Baykara

Şiga Naoya 1883 yılında varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Üniversite yıllarında öykü yazmaya başladı. İlk yapıtları "Abaşiri'ye Kadar", "Ustura", "İhtiyar", "Bulanık Kafa" adlı öyküler oldu. Babası ile kavga ederek evi terketti. Tek uzun romanı olan *Anyu Koro - Gece Yolculuğu* üzerinde çalışmaya başladı. Değişik yerlerde yaşadı ve buralardaki yaşamını öyküleştirdi.

1923 yılında tekrar Tokyo'ya döndüğünde 40 yaşındaydı. Birer yıl arayla "Hendekteki Ev" ve "Yamanaşi Anıları" adlı öykülerini yayımladı. Bundan sonraki yıllarda Şiga, dil ve anlatım gücünü korumak için yapıtlarından bir kısmını kısalttı. Olağanüstü güzel kullandığı dilinden ve etkileyici tekniğinden dolayı, yeni yetişen yazarların büyük bir kısmı onu taklit etmeye çalıştı. Hatta bazı öyküleri filme alındı.

Fakat Şiga, bundan sonraki yıllarda pek fazla yapıt vermedi. 54 yaşındayken tek uzun romanı olan *Gece Yolculuğu*'nu tamamladı ve aynı yıl öyküleri 9 ciltlik Şiga Naoya Külliyyatı'nda toplandı. 1971 yılında, 88 yaşında hayata gözlerini yumdu.

Şiga, Japon edebiyatında 'kişisel roman-öykü' türünün en özgün yapıtlarını veren yazardır. Hiç çekinmeden kendi hayatını yapıtları için bir malzeme olarak kullanmıştır. Öykülerin ham maddesinin insanın kendi deneyimlerinde bulunabileceğini kanıtlamıştır.

Yapıtlarındaki sade dili, şiirsel anlatımı ve üstün gerçekçiliğinden dolayı edebiyat dünyasında 'Bunşō no Kamisama- Japon Dilinin İlahı', 'Şōsetsu no Kamisama- Japon Öykü Sanatı'nın Piri' olarak fevkalade üstün bir yer kazandı.

Şiga bugün bile hâlâ gençliğe sunulan görkemli bir efsanedir.

Bir yıl bütün yaz mevsimini San-İn bölgesindeki Matsue kasabasında geçirdim. Kaldığım yer kasabanın dışında, su hendeğine bakan basit, küçük fakat kutu gibi bir evdi. Tek başına oturan birisi için kusursuz bir mekândı. Evin bahçesinden taş merdivenlerle hemen su kanalına inilebiliyordum. Su hendeğinin öte yakasında bir kale, onun arkasında da bir koruluk vardı. Koca koca ağaçlar, iri gövdelerini kanala doğru eğmiş, dallarıyla neredeyse suya değmek üzereydiler. Kanalın suyu sığıdı ve yabancı pirinç filizleri sürgün vermişti. Kanal bu harap haliyle, bir kale hendeğinden çok tarihi bir su havuzunu andırıyordu. Pirinç filizlerinin arasında dalgıç kuşları devamlı ötüşüyor, bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı. Burada, elimden geldiğince sade bir hayat yaşamaya çalışıyordum. İnsanla insan arasındaki küçük hesaplardan, didişmelerden ve büyük kent yaşamından bıkip buralara geldiğimde içimde olağanüstü bir huzur duymuştum... Çünkü burada böcekler vardı; kuşlar vardı; balıklar vardı; akarsular vardı; çayır çimen, gökyüzü vardı. İnsanla insan arasındaki didişmeler daha sonra geliyordu. Geceleri eve genellikle geç dönüyordum. Bu saatlerde kapımın önünü kertenkele kaynıyordu. Cadde üstündeki tek aydınlık mekan sadece burası olduğu için civardaki tüm kertenkeleler benim evin önünde toplanmaları doğaldı.. Onları görür görmez ense kökümde tuhaf bir karıncalanma hissediyor, hızla içeri giriyordum. Ayrıca böceklerle ve diğer türden sürüngenlerle de başım pek hoş değildi. Evin önündeki lambayı yakmayı unuttuğum geceler, tatami hasırıyla döşenmiş olan odamı bin bir çeşit böcek işgal ediyordu. Güveler, teke böcekleri, ateş böcekleri, içerdeki lambanın etrafında fır dolanıyordu. Onları gören bir sürü iri kurbağa odama doluşuyordu ama ayak seslerimi duyar duymaz, kanalda alıyorlardı soluğu. Fakat bir seferinde ağaçlarda yaşayan minik bir yaprak kurbağası kaçmamış, evin sütununa yapışıp kalmıştı. Bir taraftan vücudunu kıvrıyor, bir taraftan da fıldır fıldır çevirdiği altın renkli parlak gözlerini bana dikmiş, 'Durup dururken evimizi basan bu patavatsız adam da kim oluyor!' der gibi bet bet bana bakıyordu. Gerçekten de öyleydi; hayvancıkların mekânına girip onların ödünü patlatan davetsiz bir misafirdim ben. Önce bütün hayvanları dışarı kovup, odayı kendi ege-menlik alanım haline getiriyor, sonra da yazmaya başlıyordum... Şafak sökmeye başlarken yorulup yatağa giriyordum. Günün ilk ışıklarını yüzlerinde hisseden sazan balıkları su kanalında şamataya başlıyordu. Tam yumurtlama mevsimleri olduğu için suyun içinde delişmence 'Cup! Cup!' zıplayıp duruyorlardı. Hep onların çıkardığı bu su seslerini dinleyerek uykuya dalıyordum... Hava sabah saat 10 da ısınmaya başlıyordu ve ben da zaten o saatlerde daha fazla yatakta kalamayıp kalkıyordum. Bahçemin bitişiğindeki evin hanımı mangaluma sabahları köz getirirdi. Mangal devamlı ön bahçedeki erik ağacının altında dururdu. Komşum, mutfağından getirdiği korlarla mangalımı yakar, üstüne çaydanlığı yerleştirir ve evine dönerdi. Ben de o sıralarda yataktan kalkar, kuyu başında elimi yüzümü yıkar, vücudumu kurular ve kahvaltı soframı hazırlamaya başlardım. Kahvaltıda her zaman çay, ekmek ve tereyağı bulunurdu. Yöredeki tereyağı, bu bölgenin hayvan üretim çiftliklerinde yapılan son derece kaliteli bir üründü. Ayrıca taze salatalık ve şalgam turşusu da soframdan eksik olmazdı. Daha önce Onomiçi'de tek başıma yaşadığım olmuştu. O zamanlar evimden ilk kez ayrılmıştım. Sıkıntı çekmeye-yeyim diye kiraladığım yeri tıka basa eşya ile doldurmuştu ama bu eşyaları kullanmaya fırsat bile

bulamamıştım. Başımдан böyle bir deney geçtiği için bu evimde çok sade bir düzen kurmaya kararlıydım. Evde gıda maddesi olarak ekmek ve çay haricinde hiçbir şey bulundurmuyordum. Misafir gelecek olursa, Sedo yapımı emaye çamaşır leğenimde etli sukiyaki yemeği yapıyordum. Bence bu hiç de kötü bir olay değildi. Bence böyle bir kabı aslında çamaşır leğeni olarak kullanmak baştan yanlıştı. Zaten çamaşırılarımı ve bulaşıklarımı evdeki su kovasında yıkı- yordum. Patates kaynatmak gerektiğinde ise, tıraş olmak, yüz yıkamak için ayırdığım el leğenini kullanıyordum. Böyle durumlarda tencere kapağım mutfak tahtasıydı.

Balık tutmaktan çok hoşlanan ev sahibim, ben uyurken bazen buralara kadar gelir, su kanalında oltayla sazan tutardı. Benim için de bazen 20–25 santim boyunda sazanlar yakalar, balıkları solungaçlarından ipe dizdikten sonra ipin ucunu sanki köpek bağlıymuş gibi sabit bir yere düğümler ve balıkları tekrar kanala salıverirdi. Ben de sonradan onları alır, ince ince doğradıktan sonra komşumun tavuklarına verirdim. Bitişiminde genç bir çift oturuyordu. Erkeğin asıl mesleği marangozluk olduğu halde, işleri kesat gittiği için, ek bir uğraş olarak evinde tavukçuluğa başlamıştı. Bahçelerimiz arasında duvar yoktu, tavukları bütün gün benim bahçemdeydiler. Tavukların yaşantılarını böylesine yakından görmek bana bayağı ilginç gelmişti. Anne tavuklar gerçek bir anne kadar şefkatli, civcivler gerçekten çocuklar kadar masum, horozlar da gerçekten bir aile reisi gibi onurluydular. Gördüğüm kadarıyla bu varlıklar kendi görevlerini biliyorlardı ve bu yüzden rahat bir dünyaları vardı.

Kaledeki koruluktan kalkan çaylaklar, alçaktan dalışlar yaparak uçarken, tavuklar ve civcivler kor-kudan çil yavrusu gibi dağılıyorlar ve hemen kendilerini bir ağaç gölgesine ya da otların arasına atarak saklanmaya çalışıyorlardı. Bu sırada sadece bir kabadayı vardı ortalıkta; o da horoz baba! Olaya yalnız o tepki gösteriyordu. Sinirden kudurarak, ortalıkta geniş adımlarla korkusuzca dolaşan bir o vardı. Civcivler aynen annelerinin yaptığı gibi yerleri eşeliyorlar, yerden buldukları yemleri alıyorlardı. Anne tozu dumana katarak toprakları eşeleyince ardından, yavrular da hemen annenin etrafında toplanıp, aynı şekilde eşelenmeye başlıyorlardı. Bunları seyretmek benim için çok ilginçti. Özellikle minik ibikleri kızarmış, parlak sarı ayaklı üç ayını doldurmuş piliçler çok ürkektiler ama cıva gibiydiler. Onların bu hareketli hallerini görmek büyük zevkti. Bu piliçler insana enerjik bir genç kız izlenimini veriyordu. Ama bunlara güzel demek doğru olmazdı; bu piliçler güzel olmaktan ziyade erotiktiler... Hayvanların arasında Kumasaka Çohan adlı çok iğrenç bir siyah horoz vardı. Ne zaman arka balkona bağdaş kurup yemeğe otursam 5–6 tavuğu önüne katar gelir, sonra da boynunu uzatarak sanki bir alacağı varmış gibi tek gözüyle benim bulunduğum tarafı dikizlerdi. Ben de onlara eklemek kııntısı atardım. Horoz önce biraz çekingen gibi durur, hemen ardından gıt gıt ederek tavukları yanına çağırır, yemi onlara yedirirdi. Arada bir kendisi de teklifsizce ağzına bir parça atar, sanki hiç bir şey olmamış gibi etrafına bakınırdı. Yağmurlu ve rüzgârlı feci bir gündü. Bütün panjurları kapalı loş odanın içinde sıkıntidan pathıyordum. Hava vıcık vıcık nemliydi. İyice keyfim kaçmıştı. Öğleden sonra artık dışarı çıkmayı kafaya koymuştum.

Ayakkabılarımı giydim, muşamba pardösümü sırtıma aldım ve o fırtınada öylece dışarı çıktım. Ama tekrar aynı yoldan gidip gelmemek için, tren yolunu takip ederek bir sonraki Yumaçi istasyonuna kadar yağmuru ve rüzgârı yüzüme yiye yiye deli gibi yürüdüm. Yağmur iliklerime işledi... Pardösümün düğmelerinin arasından buharlar çıkıyordu. Kan vücudumda dolaşınca huzursuzluğum geçti, keyfim tekrar yerine geldi. Yürürken yollarda gördüğüm açık su sarnıçlarını kaplayan nilüferler olağanüstü güzellikteydi. Etraftaki ormanların koyu griye buladığı sular ve yağmur sislerinin koynunda buğulu beyaz çiçekleriyle suların üstünü öbek öbek süsleyen nilüferler... Yağmurda, fırtınada, borada bundan daha güzel görünen bir çiçek olabilir mi acaba yeryüzünde? Sanmıyorum.... Yumaçi'den dağ yoluna girince 600–700 metre uzaktaki dar vadide Tamatsukuri kaplıcaları vardı. Tam oraya gitmeye niyetlenmişim ki o sırada dönüş treni geldi. Vazgeçip geriye döndüm. Matsue'nin yakınlarındaki Tono-maçi kasabasının dışında bir pansiyon vardı. Burayı bir ana-kız çalıştırıyordu. Akşam yemeklerini hep orada yerdim. O gün de evime dönerken yine oraya uğramıştım. Hava kararmaya başlarken sağanak kesilmişti ama hâlâ serpiştiriyordu. Otelden ödünç olarak sırtıma bir kimono, elime bir şemsiye, ayaklarıma da yağmurda ıslatmayan yüksek topuklu takunyalar alarak evime dönmek için yola çıktığımda, yağmur tamamen dinmişti, sadece rüzgâr vardı... Günün o vıcık vıcık rutubetli sıcağı gitmiş, yerine insanın içini ferahlatan bir serinlik gelmişti. Eski Avrupa mimari stilinde yapılmış beyaz boyalı eşya sergi binasının üstünden mavi-beyaz karışımı yarım ayın donuk ışıkları görüldü. Öbek öbek ince bulutlar aceleyle bir yöne doğru uçmamaktaydılar. Tatlı bir yorgunluğun üstüne karnımı da doyurunca öyle rahatladım ki, bu kadar keyiflendiğim ender olmuştur. Bu geceyi yazı yazarak ziyan etmemeliydim. Elime sakın bir kitap almalıydım ve okurken gözlerim kendiliğinden kapanıvermeliydi. Eve döner dönmez ilk işim döşegimi serip uzanmak oldu. Şu sıralarda elimde iyi bir kitap olmadığı için yarım bıraktığım tercüme romana bir göz gezdirip hemen uykuya dalmak istiyordum. Fakat her günkü geç yatma alışkanlığım yüzünden ne zaman erken uyumak istesem gözlerim bir türlü kapanmazdı... O gece de öyle oldu... O kadar kendimi zorladığım halde uyku tutmadı beni. Romandan ne kadar okudum bilemiyorum, aniden bitişiğindeki tavuk kümesinden keskin bir gıdıklama sesiyle birlikte korkunç bir gürültü geldi. Hemen ardından marangoz ve karısının bağrışarak hızla evden dışarı çıktıklarını işittim. Başımı yastuktan kaldırıp o tarafa kulak verdim. Galiba kümese hırsızlık için bir hayvan girmişti; gelincik ya da kedi olabilirdi. Patırtı hemen kesildi fakat tavuk gıdıklamaları tek tük devam ediyordu. Karıkoca bir müddet kümeste kalıp aralarında bir şeyler konuştuktan sonra evlerine girdiler. Gece tekrar eski sessizliğine döndü. 'İnşallah tavukların başına kötü bir şey gelmemiştir...' diye düşünürken düşünürken çok geçmeden ben de uyuya kalmıştım.

Ertesi gün rüzgâr dinmiş, gökyüzü açılmış, hava düzelmişti. Pencerenin önündeki sürgülü panjurları açarken, her sabahki gibi marangozun karısı mangalına bir kepçe kor getirmişti. Yüzümdeki ifadeyi görünce konuşmaya başladı:

—Kedi sonunda yapacağını yaptı, dün gece tavuklardan birini hakladı...

— .....

— Hem de civcivlerin annesini! Anne yalnız kendini düşünse hemen kaçardı ama yavrulara kol kanat gereyim derken canından oldu zavallı!

— Vah zavallı...

— Ölen tavuk, şu ilerdeki civcivlerin annesiydi.

— Peki, kediye ne oldu?

— Kaçtı...

— Kedi çok kötü bir iş yaptı...

— Ama bu akşam ona öyle güzel bir tuzak kuracağım ki, kısıvrak yakalayacağım onu!

— O kadar kolay olacak mı bu?

— Elime düşünce görürsünüz. Civcivler su kanalının içindeki otların arasına büzülmüş bir ağızdan cikcik edip duruyorlardı. Korku içindeydiler. Yanlarına yaklaştım, dönüp bana bakmaya başladılar. Ama içlerinden birisi aniden koşmaya başlayınca bütün takım ayaklandı, boyunlarını uzata uzata tabana kuvvet kaçıptılar.

— Bu civcivler annesiz nasıl büyüyecekler şimdi?

— Vallahi bilemiyorum ki...

— Peki, başka anne tavuklar bu yavruları kanadının altına almaz mı?

— Yapmazlar...

Gerçekten de tavuklar öksüz civcivlere hiç de iyi davranmıyorlardı. Öksüzler yavru olmanın verdiği saflıkla kendilerinden önce yumurtadan çıkan civcivlere yanaşıp, onlarla birlikte annelerinin kanadının altına girmek istediler. Anne tavuk buna müthiş sinirlendi. Yeni gelenleri başından ve kıldan gagalayarak hepsini yanından kovdu. Öksüz civcivler dayanışma havası içinde kendi aralarında yeniden toplandılar. Tedirgin bakışlarla etrafı kollamaya devam ettiler. Saldırıya uğrayan anne tavuk o gün marangoz ailesine akşam yemeği oldu. Olay sırasında paramparça olan kırmızı boynunu kesip bahçeye atmışlardı. Yarı açık gözleri, kesik boynunun üstündeki hafifçe aralanmış gagasıyla, bu onursuz ölümü kabullenmiş gibiydi... Civcivler korka korka onun etrafında toplandılar ama bunun annelerinin boynu olduğunun hiç farkında değillerdi. İçlenirinden birisi annenin nar gibi açılmış boyun etine bir gaga attı. Yavrunun gagalamasıyla birlikte kesik baş kumların içinde ters döndü...

Bu kadarı yetmişti; artık kedinin bu akşam tuzağa düşmesini canı gönülden arzuluyordum... Nitekim o gece geç saatlere doğru, kedi arzu edilen şekilde tuzağa düştü.

Marangozla karısı tuzak olarak seçtikleri kafesi halatla sıkı sıkı bağlayarak, aralarında heyecanla konuştular:

— Bu iş tamam. Yarın sandığı bu vaziyette su kanalına sallarız. Evlerine gittiler. Ben de oturup yazı yazmaya başladım. Kedi kafesinin içinde kıyameti koparmaya başlayınca sinirlerim allak bullak oldu. Aslında, kedi sadece bir gecelik hayatı kalmış zavallı bir mahlûktu, artık onun için yapılabilecek pek fazla bir şey yoktu. Bir ara ses kesilince tam 'Hayvan sustu galiba.' diyecektim ki, kedi tekrar ateşlenerek o bet sesiyle 'miyav miyav' ortalığı yıkmaya başladı. Bir taraftan da katır katur kutur sandığı tırmalıyordu. Baktı ki ne kadar yırtınırsa yırtınsın fayda yok, bu sefer sesi yalvarmayı andıran acıklı miyavlamalara dönüştü. Sabırla feryatlarına devam eden kedi beni de yavaş yavaş kendi safına çekmişti. Durup dinlenmeden miyavlamaya devam etti. Sonunda çaresizliğini anlayınca sesi birden bire canhıraş, vahşi çığlıklara dönüştü. Sesini bir alçaltıp bir yükselterek inatla miyavlamayı sürdürdü. Ama ne yapsa nafiyleydi... Sonunda bunu anlamış, gürültüyü kesmişti. Şimdi nefes almakta olan bu hayvanın sabaha karşı cansız bir ceset olacağını düşünmek çok kötü bir duyguydu. Gecenin bu saatinde uyumayan iki varlık vardı: kedi ve ben... Ve bu iki varlıktan birinin yarın can vereceğini düşününce kahroldum... Ne olmuştu yani, kedi tavuğu kapmaya kalktıysa bunun neresi garipti? Özellikle bir sokak kedisi için bundan daha doğal ne olabilirdi ki? İnsanlar tavuk beslemek için kümes yapıyorlardı. Hava çok yağmurlu olduğu için kümesin kapısını kapatmayı unutmuşlardı ve bu yüzden tavukları da saldırıya uğramıştı. Bunda kedinin ne suçu vardı? Hata, kapıyı kapatmayı unutan insanlardaydı. Hiç değilse bu seferlik kediye özel bir şans tanıyıp onu salıverseler ne olurdu sanki? Şu anda aklımdan geçenler öğleyin civcivleri seyrederken kedi hakkındaki düşündüklerimle tamamen zıttı... Şöyle ya da böyle olaya müdahale konusunda elimden bir şey gelmedi. Kimsenin işine burnumu sokmaya hakkım yoktu. Böyle bir durumda nasıl davranacağımı bilemiyordum. Civcivlerin durumu zaten içler acısıydı; annelerinin akıbeti ise ondan daha beter! Ama bu kötü sonu hazırlayan kedinin tuzağa düşmesi de üzücü bir olaydı. Ancak marangoz ailesi haklı olarak kediyi yaşatmak istemiyorlardı. Benim kediye karşı olan iyi duygularım hiç bir şeyi önleyemeyecekti. Olayı sessizce seyretmekten başka yapabileceğim hiç bir şey yoktu. Bunu kimse benim merhametsizliğime veremezdi. Eğer ben merhametsizsem, tanrının merhametsizliği de buna benzer bir şey olmalıydı. İnsanlar tanrı değildi... Davranışlarında özgür olan insan, olaya, sanki tanıymış gibi merhametsizce seyirci kaldığından dolayı, belki kıyasıya eleştirilebilirdi. Ama ben zaten olanları 'kader' olarak görüyordum ve bu yüzden müdahale etmeye hakkım yoktu. Sabah kalktığımda, kediyi çoktan kanalın sularına atıp boğmuşlar, cesedini de bahçeye gömmüşlerdi. Tuzak için kullandıkları sandık güneşin altında kurumuştur bile...

Dino Buzzati

Güverte Köpeğinin Kaygıları

İtalyancadan Çeviren: Dilek Peçenek

Bir kruvazörün güvertesinden.

Napolyon benim adım, ama bana kısaca Peo derler. Bir kruvazörün güvertesinde yaşıyorum ve komutanlığın yüksek müsaadeleriyle subay salonunda bir koltukta saatlerce kıvrılıp yatabilme ayrıcalığı var, tabii işime gelirse. İnsanlar, tatlı bir gülümseme ile bana katlanıyorlar. Çoğu kimse beni seviyor, ama asıl şansım neredeyse sürekli beni yanında tutan, otoritesiyle beni koruyan ve tatsız sakalardan (özellikle ilk zamanlarda herkesten uzun ve güçlü, iri yarı bir subay boynumu sıkarak beni hırlatmaktan zevk alırdı örneğin, ne tuhaf zevkler var!) uzak tutan bir koruyucu. Bu koruyucu akşamları beni kucığına alıyor, aşağıya kamarasına götürüyor, yatağının kenarında uyumama izin veriyor. Herkesin ona gösterdiği saygıyı, yüksek rütbesini, odasının büyüklüğünü ve çalışma masasının üstündeki kâğıt yığınlarını düşünürsek önemli bir insan olmalı. Sık sık o tuhaf çizimlerle ilgileniyor, ama kimlere komuta ettiği benim için karmaşık bir sır.

Ah, kedilerin benimle dalga geçtiklerini biliyorum. Çirkin, küçük ve melez bir köpek olduğum için değil (sanki onlar saf ırkmış gibi! O lime lime ve pis tüyleriyle!). Bana gülüyorlar, çünkü onlar sabahtan akşama kadar gemide bir oraya bir buraya gidiyorlar, canları nasıl istiyorsa her yere gizlice giriyorlar, gözden kayboluyorlar ve hayalet gibi tekrar ortaya çıkıyorlar. Oysa ben, subay salonu, pupanın üstü, sahibimin kamarası ve size daha sonra sözünü edeceğim diğer oda dışında başka bir yer bilmiyorum. Bana “küçük bey” diyor bu saygısızlar. Daracık demir merdivenlerden bir aşağıya bir yukarıya kırlangıç gibi uçan bu kediler benimle alay etmekten geri kalmıyorlar. Ben yalnız başına inemiyorum bu uçurumdan. Çıkmayı beceriyorum, ama inmek ciddi bir iş. İki üç kez denedim, az kalsın boyun kemiğimi sakathıyordum. İşte, ben de peşlerinden gidemeyince bu alaycı ve çevik kedilerin güvertenin derinliklerinde gözden kayboluşlarını seyre diyorum.

Gemi! Allah biliyor ya gemiyi baştan sona dolaşmayı, en uzak köşelerini keşfetmeyi, mürettebat tarafından tanınmayı ve böylelikle de hep canımı sıkan sorunu çözmeyi ne çok isterdim.

İşte: Koruyucum her Allahın günü beni yanında taşıyor, bana özel yiyecekler veriyor, hastalanırsam bana bakıyor, safkanmışım gibi üzerime titriyor. Beni bundan daha çok sevecek, daha sevgi dolu bir sahibi hayal bile edemem. Karaya çıkar da gemiye binmekte gecikirsem kaygılandığından kuşku yok, yeniden ortaya çıktığım zaman davranışlarıyla bunu anlamamı sağlıyor. Onun zeki ve bilge görünüşlü yüzünden pek çok şeyi okumayı öğrendim. Diğer subaylardan büyük saygı gören onun gibi bir adamın, çirkin bedeni idrar torbası biçiminde olan, arka ayakları yüzünden güçsüz, kızılımtırak ve küçük bir köpeğin arkadaşlığına değer vermesine bazen hayret ediyorum, dikkat edin samimiyim ben. (Beni çok seviyor, ama bizzat kendisinin bana bakarak “ne yazık ki bir tek küçük suratın güzel” dediğini duydum.)

Yine de burada, gemide kendimi yabancı hissettiğimi itiraf etmeliyim. Buradan gitmeyi aklımdan bile geçirmiyorum tabii.

Alıştım artık. Karanın zevkleri çekici gelmekten çok korkutuyor beni; rıhtımda birkaç onursuz ve pis köpek, birkaç azgın ve gülünç biçimde süslü dişi köpek görüyorsunuz, onlara yaklaşır yaklaşmaz dişlerini gösteriyorlar. Dünyanın hiçbir yerinde burada bulduğum huzuru ve sevgiyi bulamam. Yine de kendimi yabancı hissediyorum. Sahibim için bir oyalanma, bir eğlence kaynağı olduğumun farkındayım, ne var ki onun aklı başka yerde.

“Ne saçma istekleri var!” diyeceksiniz: Bir insan bir köpeği, mesela kendi arkadaşlarından, ailesinden üstün tutar mı hiç? Hayır, bunu demek istemiyorum zaten. Söylemek istediğim şu ki, burada, gemide, gerçi nerede saklandıklarını bilmiyorum, benden daha değerli olan, tehlikeli rakipler yaşıyor. Kim mi bunlar? Koruyucumu, kendinden bu kadar emin bir adamı kendilerine bağlamak için nasıl bir büyü yapıyorlar? Bazı günler dünyadaki her şeyi ona unutturacak kadar?

Kaç kez, uyuma numarası yaparak kaygı içinde onu dinledim, sırrını öğrenebilirim diye. İnsan dilini biraz anlasam da çoğunu çıkaramadım. Ancak birkaç kez ondan şu sözleri işittim: “Benim atlarım... Dört ayaklılarım... Vay canına! Onları dörtнала koşturduk, desene!” ve bunun gibi ifadeler. Bundan da anladım ki benim rakiplerim atlar olmalı.

Atlar, söylemesi kolay. Ama bir savaş gemisinin güvertesinin neresinde saklıyorlar onları? Ne işe yarıyorlar? Gemiye çekmeye mi? Kaç tane at var peki? Bir süre önce birisi sahibime aynen şöyle sormuştu: “Peki kaç beygiriniz var?” “Yüz elli bin” diye cevap vermişti, çok iyi hatırlıyorum. Geminin ambarında yüz elli bin at mı var yani şimdi?

Sonra, dinleyin: Bazen gemide farklı bir telaş olur. İlk zamanlarda kafam karışıyordu. Oysa şimdi anlıyorum: Biraz sonra denize açılacağız demek bu. İşte o zaman benim sıkıntılarım başlıyor. Subay odasında uyuklama yok, pupada gezinti yok, kamaradaki tatlı geceler yok. Sahibim beni koridor gibi bir yere bakan kasvetli bir odaya götürüyor. Koridorun öbür ucunda, bir kapının aralığından görüldüğü kadarıyla, büyük ve dikdörtgen bir kuyuyu çağrıştıran metal levhalarla kaplı duvarların çevrelediği geniş bir alan var. Yanılmıyorsam buraya “kaporta” diyorlar. Buradan dışarıya korkunç gümbürtüler eşliğinde sıcak hava çıkar.

Bana atlara taktıkları eyer kayışına benzer bir kayış takıyorlar, bir yere gidemeyeyim diye beni su geçirmez bir bölmeden çıkan kim bilir hangi boru tesisatının vanasına bağlıyorlar. Hepsisi bu değil

tabii. Asıl canımı sıkan şey, sahibimin bana yüz vermediğini, kısacası benimle ilgilenmediğini görmek. Başka bir şey daha dikkatimi çekiyor, sahibim güzel, koyu mavi üniformasını giymiyor, bunun yerine insanların “tulum” dedikleri, keten kumaştan bir giysi giyiyor; sürekli odaya girip çıkan, benim için anlaşılabilir haberleri getiren ve çoğu zaman terden sırlıklam subayların giydiği giysinin aynısı. Bu haberlerden ya da bir telefon görüşmesinden sonra sahibim aniden kalkıyor “tamam, şimdi görmek için iniyorum” diyor. Bana hiç bakmadan odadan çıkıyor, o yakıcı havanın geldiği kaporta denen yerde gözden kayboluyor. O iğrenç atlarını görmeye gidiyor, bahse girerim. Atları yüzünden beni açıktan ölüme terk edebilir, eminim bundan. Kim bilir ne özellikleri var o pis hayvanların.

Daha kötüsü de var. Denizde yol alırken ansızın bambaşka bir borazan sesi duyulur. “Savaş yerlerine” diyorlar denizciler ve ateşçiler, ama ne anlama geldiğini bilmiyorum. Sevmek falan yok o zaman. Sahibim varlığını unutuyor, telefon üstüne telefon, bir ortaya çıkıyor, bir kayboluyor; yüzü hep çok zeki görünüyor; ama her zamankinden biraz daha farklı. Sonra korkunç bir patlama gemiyi sarsıyor. Kısa aralıklarla başka patlamalar izliyor bunu, tam anlamıyla cehennem. Korkuyorum, yere yapıyorum, kulaklarım geride (korunma pozisyonunda, binbaşı böyle söylüyor).

Dehşet içinde, böyle dakikalarca bekliyorum. Ah, o patlamalar, ne olduklarını hiç anlamadım, ama yine de beni korkutuyorlar. Savaş, çarpışma, mücadele, denizcilerin bunları dediklerini duyuyorum; benim için çözülemeyen bilmeceler.

Atlar sevinçten uçuyorlar öyleyse. Sahibimin akli onlarda hep, dakikası dakikasına sağlıkları hakkında bilgi alıyor, susamışlar mı, açlar mı, isteyerek mi koşuyorlar? Her fırsatta onları kendi gözleriyle görmeye koşuyor. Gören de der ki, idare o pis hayvanların elinde.

Ya da yukarıda söz ettiğim kıyamet yerine, başka patlamalar, çok daha küçük, ama daha sert ve kötü; birbiri ardına, bir daktilonun hızıyla yankılanıyor. Hepsinden berbat bunlar. İşte o zaman direncimi kaybediyorum. Kendimden geçiyorum, itiraf ediyorum. Dehşet havlamaları çıkıyor boğazımdan. Subaylar gülümsüyorlar, sanıyorlar ki ben de savaşmak istiyorum, savaşçı bir yüreğim var, bana övgü dolu sözler söylüyorlar. Boş hayaller kurduklarını bir bilseler.

Günlerce denizde. Arada bir sahibim, küçük odadaki kaba saba kuşete uzanıyor ve üzerindeki giysilerle uyukluyor. Bir gözüyle uyuyor. Bir gözünü de sürekli kapıya dikeyiyor, birisi yeni mesajlarla odaya girerse diye. Tepeden tırnağa onu izliyorum, sözcüklerin bana söyleyemediği şeyleri yüzünden okuyorum. Savaş atlarını düşünüyor, düşünüyor, onlar için uykusundan oluyor, rengi soluyor, tükeniyor; hiç göremeyeceğim yüz elli bin ateş atını düşünüyor, aşağıda, alt tarafta, yasak ahırda saklı atları. Bana yalnızca yakıcı nefesleri geliyor; kişnemek yerine aslan gibi kükrüyorlar.

Şimdi sahibim beni bir kez daha yalnız bırakıyor. Az önce bir astsubay “su kaybı var ...de” diyerek odaya girdi, ben sonunu anlamadım. Sahibim hemen kuşetten yere atladı. Sevecenlikten yoksun bir biçimde “kalk, orada dur” dedi bana, çünkü geçişi kapatıyorum galiba. Ve alacakaranlıkta gözden kayboldu. Sularının bitmesinden korkuyor iğrenç atlarının, zavallıların susuz kalmalarından korkuyor. Bense onu saatlerden beri bekliyorum, kalbim çarparak, kayışla bağlı, her şeyden habersiz. Kendimi çirkin ve mutsuz hissediyorum, arka ayaklarım da her zamankinden daha güçsüz. Bir yandan da savaşın dramatikliğine duyarsız güverte kedileri hızla önümden geçiyorlar, pis pis sırtarak ya da yüzlerini buruşturarak “Napolyon” diye adımı fısıldıyorlar.

İlhan Berk

Yunancaya Çeviren: Niki Stavridi

GÜZEL IRMAK

Küçüğüm, bu senin sesin, güzel ırmak
Önce rüzgârın öptüğü, sonra benim öptüğüm
Bu bitmemiş şiirler senin ayakbileklerin
Soluğun, kokun, karnın, gölgeli gözlerin
Bu böyle çözümlü göğsün, enine boyuna dudakların
Sabahlara kadar ki büyük gözlerin böyle
Bu dal gibiliğin, saçların, kırmızı ağzın
Bu üstünde onca seviştığımız yatak sonra
Sonra bu benim anı artığı eski yüzüm
Tüylerin, tay boynun, küçücük çocuk ellerin
Böyle yukarıdan aşağı gidiyorum seni
Karişiyor, korkunç, ellerimiz ayaklarımız.

ΩΡΑΙΟ ΠΟΤΑΜΙ

Aυτή είναι η δική σου φωνή, ωραίο ποτάμι, μικρό μου
Που πρώτα φίλησε ο άνεμος και ύστερα φίλησα εγώ
Κι αυτά τα μισοτελειωμένα ποιήματα είναι οι αστράγαλοί σου
Η αναπνοή, η μυρωδιά, η κοιλιά, τα μάτια σου τα σκιερά
Το στήθος σου λυμένο και πέρα ως πέρα τα χείλη σου
Ως το πρωί που τα μεγάλα σου μάτια έτσι
Εσύ σαν ένα κλαρί, το κόκκινό σου στόμα, τα μαλλιά
Κι έπειτα το κρεβάτι που κάναμε τόσες φορές έρωτα
Κι αυτό το κατάλοιπο αναμνήσεων το πρόσωπό μου το παλιωμένο
Το χνούδι σου, ο πουλαρίσιος λαιμός, τα παιδικά χεράκια σου
Από πάνω μέχρι κάτω σε περπατώ
Και μπλέκονται, τα τρομερά μας χέρια και τα πόδια

Cemal Süreya

Lehçeye Çeviren: Hakan Koçyiğit

ÜSTÜ KALSIN

ölüyorum tanrım
bu da oldu işte.

Her ölüm erken ölümdür
biliyorum tanrım.

Ama, ayrıca, aldığın şu hayat
fena değildir...

Üstü kalsın...

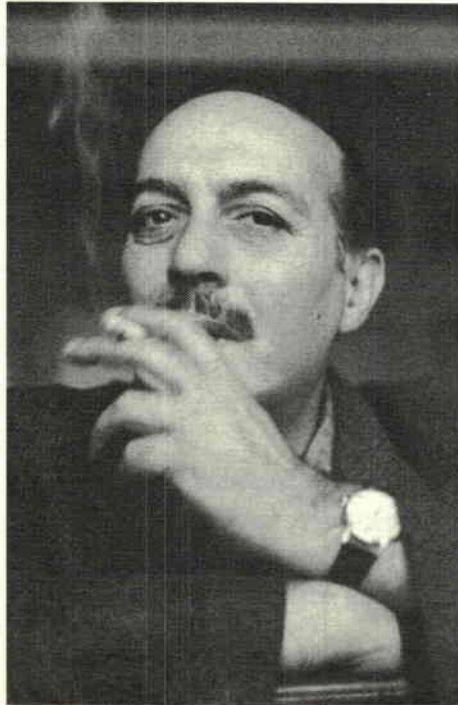
RESZTY NIE TRZEBA

(Reszty nie trzeba)
Umieram, boże mój
to już też się zdarzyło

Każda śmierć jest przedwczesna
ja wiem, boże mój.

Ale jednak, to życie, które odbierasz
jest niezłe...

Reszty nie trzeba...

Edip Cansever

İngilizceye Çeviren: George Messo

GÖZLERİ

Sanki hiçbir şey uyaramaz
İçimizdeki sessizliği
Ne söz, ne kelime, ne hiçbir şey
Gözleri getirin gözleri.

Başka değil, anlaşıyoruz böylece
Yaprağın daha bir yaprağa değdiği
O kadar yakın, o kadar uysal
Elleri getirin elleri
Diyorum, bir şeye karşı komaktır günümüzde aşk
Birleşip salıverelim iki tek gölgeyi.

EYES

As if nothing can arouse
Our inner silence
Not talk nor words nothing
Eyes bring forth eyes!

Nothing else unites us but this
A leaf's touching another leaf
So close, so compliant
Hands bring forth hands!
I say, in our age love is a kind of conflict
Let us join to set two single shadows free.

Haydar Ergülen

Bulgarcaya Çeviren: Kadriye Cesur

MAVİ

Üstünde yağmurdan başka hiçbir şey yoktu
anlam olmak için yeterince çıplaktın
şiiirin nasıl bir şey olması gerektiğini
hatırlatıyordu gözlerin, sana böyle inandım:
Ben inanmak için şiir yazıyorum, gözlerin
Cihangir'i hatırlatıyordu, hayal içinde fakir
Üsküdar'dan o rüyaya baktım: Maviydin
bir özletip bir geri çekiyordun denizlerini!
Usul usul inandım güzelliğin hatırına yağan
yağmurun üstümüzde hakkı var, inandım
uzak bir mavi kızın gözlerindeki bulut
burada içimize yağacaktır, inandım, mavi
bir yağmurluğun da olsa şiirden ıslanırdın!
Gövdene de böyle inandım, duruydu, şiirin
Nasıl bir şey olması gerektiğini hatırlatıyordu:
Öyle çıplaktın ki içinde şiirden başka
hiçbir şey yoktu, gövden neyi hatırlıyorsa
ona inanıyorum, beni hatırlamasa da, biliyorum
bazı uzaklıkların hiç mektup beklemediğini...

Bazı şiirler de bekleyemiyor yağmurun din-
mesini!

СИНЬО

Нямаше нищо по тебе освен дъжда
достатъчно гола бе, за да си смисъл
очите ти ми припомнях каква трябва да е
поезията , затова ти повярвах:
защото пиша, за да мога да вярвам
и вярвам в онова, което напомнят очите ти, очите ти
ми напомнях Джихангир, от бедния ала замечтан
Скутари се взрях в оня блян: Синя бе ти,
и растеше копнежът ми,
докато ти току оттегляше моретата си!
Послушно повярвах, че валящият дъжд
заради красотата вали, повярвах,
че облакът в очите на далечното синьо момиче
ще се излее в нас, тука, повярвах
и в син дъждобран да си ти
ще те измокри този стих!
И в тялото ти тъй повярвах- бистро бе,
припомняше каква трябва да е поезията:
Толкова гола бе ти, нямаше нищичко в тебе, само поезия
вярвам в това, което помни тялото ти
дори и да не си спомня за мене , зная,
че не чакат писма никога някои разстояния...

И, че някои стихове не изчакват да извали дъжда!

Sennur Sezer

Fransızcaya Çevirenler: Belkis Philonenko ve Reha Yünlüel

YORGUN ÇİNGENE

Esmer elleri var sevdalımın
Uzun kirpikleri kaygılı ıslak
Saçları yüzüme değer uykumda
Soluşu derimde ürperir korkak

Esmer elleri var sevdalımın
Yorgun elleri var sevda şaşkını
Gülüşü kinini seven bir bıçak
Yaşamak yanılmak ölmek bıkkını

Yorgunsam bezginsem çaresizsem
Onu düşünürüm üzgün ve kırgın
Türkülerle avunması gibi
Yorgun bir çingene açlığının

LE GITAN FATIGUÉ

Mon amant a les mains brunes
De longs cils humides et inquiets
Ses cheveux caressent mon visage assoupi
Son souffle apeuré frémit sur ma peau

Mon amant a les mains brunes
fatiguées, surprises par l'amour, son
sourire
est une lame amoureuse de son fourreau
Las de vivre, d'errer et de mourir

Si je suis lasse, accablée, désolée
Je pense à lui, amer et affligé,
Aux chants qui désaltèrent
La soif du gitan fatigué

**ÇEVİRİ
İŞLETMELERİ
DERNEĞİ**

Sanatı ve Kültürü destekliyor!

Bâki Ayhan T.

Arapçaya Çeviren: İbrahim Şaban

GÜZ CİNAYETİ

sizin
adını güz koyduğunuz bir anınız oldu mu
bitti mi sonra yavaş yavaş
suyun taştan süzülüşü gibi
bakışı gibi
karanlıkta uykulu bir kuşun?

adını güz koyduğunuz anınız
sizi karşıladı mı uykusuzluklarda
ulaşılmaz bir kuytuluk
uçucu bir gülümseme duruluğunda?

size soruyorum bu soruyu
böyle bir anınız yoksa
adını güz koyduğu bir anısı yoksa insanın
neden bakar ki korkuyla
uzaklara?

güz
bir mevsimmiş gibi davranıyor herkese:
çocukluğumun tek cinayeti!

؟...یرکذ مک ل راص له

افی رخ اهومهتیمس
ادیور ادیور...!؟یتهتنا دعب امیف له و
رجح ل نم امال باسنی امک
ریاطه رظن لثم
مالظلالی فیمئان
افی رخ اهومهتیمس یرکذلا
؟...رهسلایف مکتلباق له
هی ل لوصولایحتسی..لزعنم ناکمب
تقوم ماستبا و افصک
لاؤسل اذھ مک لأسأ
یرکذلا هذھ لثم مک دننک نی مل ن
افی رخ اھامس یرکذ ناسن دننک نی مل ن
فرع ال..؟افئایخ رظنی اذامل
.... لوھجمل ای ل
....فی رخ ل
!...م سومک ان لم اعی
ةدی حولای ت لوفط ەمیرج وه و

Mete Özel

İngilizceye Çeviren: Kemal Atakay ve Cihat Salman

YANKI

döndü geldi dağlar
eski ağaçları
sisi
kuşlarıyla
sessiz

suda suret boyuyordum
ebru tekne gümüş
yüzüm yağmurlu
yüzüm güleç
dağlara karşı durdum

- çiçek olayım

- ...

- ya bir rüzgâr

kavuşup okşayayım yamacınızı
kokarım sizle

- ...

- kuş olsam

konarım ağaçlarınızın kara dallarına
göze görünmem
yakışırım
susarım sizle

- ...

- bakın bunu ben çizdim

benim suretim
renklerini siz koyun
gece boyayın

- ...

- gitmeyin gümüş teknemi size vereyim
boyalarımı
suyumu
suretimi
gitmeyin ellerimi vereyim

- ...

- aklımı
umudumu

- ...

- düşümü alın
dağ olayım sizle

- ...

- ...

ECHO

there came back mountains
voiceless
with their old trees
their fog
and birds

I was painting an image upon water
silver is my marbling basin
upon my face is rain
upon my face a smile
I stood against mountains

-let me be a flower

-...

-how about a breeze
so that i can reach and caress your skirts
I reek with you

-...

-let me be a bird

I perch on black branches of your trees
I become invisible to eyes
I'd look good on you
and keep my silence with you

-...

-see, i've sketched this
this is my image
you pick the colors
you paint it at night

-...

-don't leave i'll give you my silver basin
my paints
my water
my image
don't leave i'll give you my hands

-...

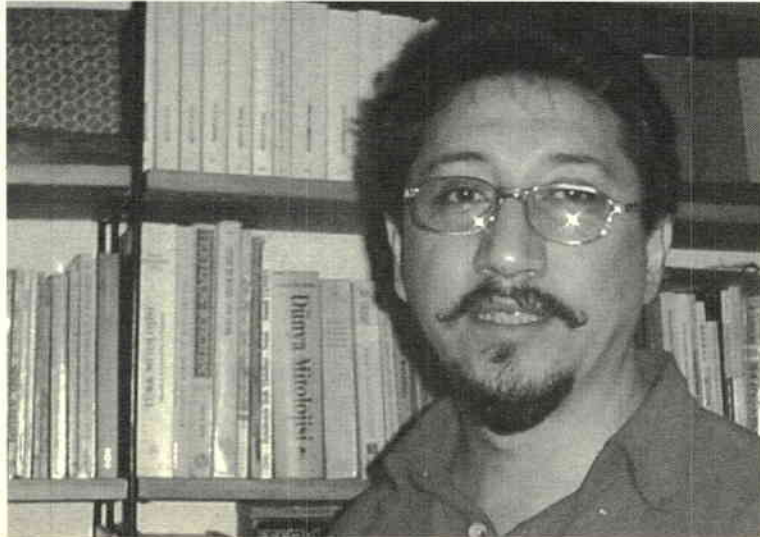
-my mind
my hope

-...

-take my dream
take it
let me be a mountain with you

-...

-...

Gülten Akın

İngilizceye Çeviren: Nilüfer Mizanoğlu Reddy

SENİ SEVDİM

Seni sevdim, seni birdenbire değil usul usul sevdim
"Uyandım bir sabah" gibi değil, öyle değil
Nasıl yürür özsu dal uçlarına
Ve güneşiği sislerden düşsel ovalara

Susuzdu, suya değdi dudaklarım seni sevdim
Mevsim kirazlardan eriklerden geçti yaza döndü
Yitik ceren arayı arayı anasını buldu
Adın ölmezlendi bir ağız da benden geçerek
Soludum, üfledim,yaprak pırpırlandı Ağustos dindi
Seni sevdim, sevgilerim senden geçerek bütünlendi

Seni sevdim, küçük yuvarlak adamlar
Ve onların yoğun boyunlu kadınları
Düz gitmeden önce ülkeyi bir baştan bir başa
Yalana yaslanmış bir çeşit erk kurulmadan önce
Köprüler ve yollar tahviller senetler hükmünde
Dışa açılmadan önce içe açılmadan önce kapanmadan önce
Nehirlerimiz ve dağlarımız ve başka başka nelerimiz
Senet senet satılmadan önce
Şirketler vakıflar ocaklar kutsal kılınıp
Tanrı parsellenip kapatılmadan önce
Seni sevdim. Artık tek mümkünüm sensin

I LOVED YOU

I loved you, loved you not suddenly but slowly
It was not like "I woke up in the morning," no
Just the way the sap rises up to the tips of a branch
And the sunlight falls over the meadows through fog

My lips were dry, I loved you they touched water
The season became summer passing through cherries and plums
The lost gazelle found her mother after a long search
Your name became timeless passing through my mouth
I panted, I blew on the leaf, it quivered. August ended
I loved you, my loves became complete flowing through you

I loved you. The little roly-poly men
And their thick-necked women
Before going across the country from one end to the other
Before a kind of reign based on lies was established
Before bridges and roads were ruled by securities and bonds
Before opening to the outside or the inside and shutting out
Our rivers, our mountains and many of our belongings
Were sold lot by lot as title deeds
Before corporations, trusts and societies became holy
Before God was parceled out and closed down
I loved you. You are my only option now

İlyas Tunç

İngilizceye Çeviren: Mesut Şenol

UYUDUM UYANDIM, YOKSUN YANIMDA

Türkan'a

uyudum uyandım, yoksun yanımda
dolaştım odaları, balkona çıktım
yalnızlık, gülümsüyor karşı çatıdan
korkuyu besliyor vampir yarasa
gecenin damarında bu kan pıhtısı
şuramda bir ağırlık, karıncalanma
uyudum uyandım, yoksun yanımda

yaşadık, unutma kötü şeyleri
sürgünleri, kıyımları, karşı devrimi
hani, kar yağmıştı, ayak sesleri
kapıya gelirlerse kitapları yak
sorarlarsa sakın söyleme beni
iki deniz kabuğu kırılmış gibi
yaşadık, unutma kötü şeyleri

ama gül de topladık sabaha karşı
acılar gezgindi, aşk Ağlasunlu
bendim aradığın o tunç buluntu
firçaladın, sildin, koydun köşeye
dudaklarım, ellerim yine toz tuttu
vazolardan sızıyor antik gözyaşı
ama gül de topladık sabaha karşı

birlikte yazalım gel bu şiiri
düşümkeler çağına dönerek geri
borsalar yükselmiş, yükselsin varsın
bir çocuk ölüyor Güneydoğu'da
Zonguldak'ta bir işçi göçük altında
babalar kara tahta, kızları silgi
birlikte yazalım, gel bu şiiri

şuramda bir ağırlık, karıncalanma
uyudum uyandım, yoksun yanımda

I SLEPT, I WOKE UP, YOU WEREN'T BESIDE ME*To Türkân*

i slept, i woke up, you weren't beside me
 i wandered in rooms, i was in the balcony
 loneliness smiling from the opposite roof
 vampire bat feeding dismay
 in the vein of the night this blood clot
 heaviness and tingling here in me
 i slept, i woke up, you weren't beside me

we lived through, don't be oblivious of bad things
 exiles, injustice, counterrevolution
 it snowed just then, foot steps
 burn the books should they come to the gate
 never tell them should they ask about me
 as if two seashells are broken
 we lived through, don't be oblivious of bad things

yet we picked off roses towards morning
 woes travelling, love from Ağlasun
 it was me you were looking for that bronze find
 you brushed, wiped and you put me aside
 my lips, my hands gathered dust again
 ancient tears oozing out from vases
 yet we picked off roses towards morning

come and let us compose this poem together
 by reverting to the utopia epoch
 stock markets rise, let them get high
 a kid dying in the Southeast
 in Zonguldak under the landslide a laborer
 dads being blackboard, their daughters eraser
 come and let us compose this poem together

heaviness and tingling here in me
 i slept, i woke up, you weren't beside me

Ece Ayhan

Japoncaya Çeviren: İnan Öner

MEÇHUL ÖĞRENCİ ANITI

Buraya bakın, burada, bu kara mermerin altında
Bir teneffüs daha yaşasaydı,
Tabiattan tahtaya kalkacak bir çocuk gömülüdür
Devlet dersinde öldürülmüştür.

Devletin ve tabiatın ortak ve yanlış sorusu şuydu:
- Maveraünnehir nereye dökülür?
En arka sırada bir parmağın tek ve doğru karşılığı:
- Solgun bir halk çocukları ayaklanmasının kalbine!dir.

Bu ölümü de bastırmak için boynuna mekik oyalı mor
Bir yazma bağlayan eski eskici babası yazmıştır:
Yani ki onu oyuncakları olduğuna inandırmıştım

O günden böyle asker kaputu giyip gizli bir geyik
Yavrusunu emziren gece çamaşırcısı anası yazmıştır:
Ah ki oğlumun emeğini eline verdiler

Arkadaşları zakkumlarla örmüşlerdir şu şiiri:
Aldırma 128! İntiharın parasız yatılı küçük zabıt okullarında
Her çocuğun kalbinde kendinden büyük bir çocuk vardır
Bütün sınıf sana çocuk bayramlarında zarfsız kuşlar gönderecek

無銘学徒の碑

ここを見て下さい、ここを、この黒い大理石の下に
もう一休憩生きていれば
「自然」の授業で黒板に出るはずだった一人の子供が埋葬されている
「国家」の授業で殺されたのである

国家と自然との共同且つ間違った質問は次の通りであった：

- メソポタミアは何処へ流れますか？
- いちばん後ろの列の一本の指の答えは：
- 色あせた民衆の子供の反乱の心臓へ！である

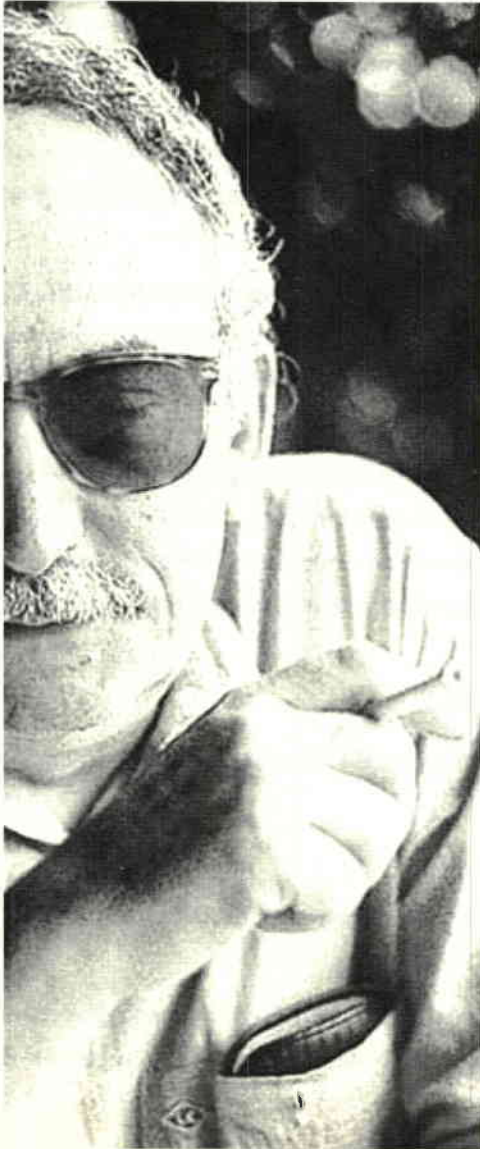
この死をも抑えるために首に刺繍された紫の
スカーフを巻いた古い古物屋のお父さんが書かせたのである：
つまり彼を、玩具をもっている、と信じ込ませたのであった

その日より兵隊服を装い隠れた鹿の
子に乳をあげている夜の洗濯屋のお母さんが書かせたのである：
ああ、我が息子の苦勞が手に持たされた

友だちがセイヨウキョウチクトウで編み上げた次の詩を：
気にするな128号よ！自殺の寄宿学校では
子供全員の心に自分より大きいもう一人の子供がいる
クラス全員であなたに子供の祭りの日に封筒無しの鳥を送る

Hilmi Yavuz

Söyleşen: Didem Gamze Erdinç

Robert Frost'a göre "Şiir, çeviride yiten şeydir". Buna katılıyor musunuz?

Evet, katılıyorum. Dünya üzerinde diller arasında hiçbir zaman birebir karşılık olmadığına göre çeviride, özellikle poetik söylemin farklılıklarından ötürü şiir çevirisinde bir şeylerin kaybolması kaçınılmazdır.

Kimilerine göre çevirmen serbest olmamalı; iyi çevirmen kendisini tamamen bastırmalı çeviri sürecinde. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bence tam tersine çeviri tamamen çevirmenin işidir. Çevirmen yalnızca metne bağlıdır ve onu dilediği gibi çevirme konusunda bütünüyle serbesttir.

Siz şair kimliğinizin dışında Pablo Neruda çevirilerinizle de biliniyorsunuz. Bu şiirleri çevirirken yöntem ve kriterleriniz nelerdi?

Pablo Neruda'nın şiirlerini İspanyolca aslından çevirmedim. İngilizce ve Fransızca çevirilerinden çevirdim. Bu yüzden o şiirler çevirilerin çevirisi oldu bir bakıma. İspanyolcada bu şiirlerin kulağa nasıl geldiğini bilmek benim için büyük önem taşıdığından müziksel ahengi yakalamak için özgün şiirlere dönmem gerekti. Kimi zaman, her ne kadar bariz farklılıklar olsa da semantik açıdan İngilizce ya da Fransızca çevirilerine güvenmekten başka yapabileceğim bir şey yoktu.

Türk şiirinin İngilizce'ye ve diğer yabancı dillere çevrilmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz? Türk şiirinin dünya şiiri içinde kendine sağlam bir yer edinebilmesi için neye ihtiyacımız var?

Türk şiiri, yalnızla Cumhuriyet dönemi şiiri ve modern Türk şiiri değil, divan şiiri ve geleneksel şiiriyle de müthiş. Türk-Osmanlı kültürü büyük ölçüde edebî ve poetik bir kültürdür. Maalesef bu edebî ve poetik kültür muazzam entelektüel mirasıyla beraber dil engelinden ötürü yeterince bilinmemekte. Bence Türk şiiri pek çok Avrupa ve Amerikan şiiriyle mukayese edildiğinde birinci sınıf bir şiirdir.

Bildiğiniz gibi Türkiye Turizm ve Kültür Bakanlığı 2005 yılından beri TEDA projesini yürütmekte. Sizce bu proje yurtdışında yeterince başarılı oldu mu?

Proje şimdiye kadar iyi gitti. Ama yalnızca desteklemek yeterli değil. Devletin sübvansiyon ayırmasının dışında başka yollar da bulunmalı Türk şiirinin tanınması için. Günümüzde edebî eserlerin tanınması için genellikle literary agent'lara ihtiyaç duyuluyor. Örneğin Andrews Wiley'nin Orhan Pamuk'un romanlarının Amerika'da tanınması için verdiği uğraş bilinen bir gerçek. Bence ülkemiz Kültür Bakanlığı eğer dünya pazarına girmek istiyorsa edebiyatı yalnızca sübvansiyonlarla desteklemekle kalmayıp aynı zamanda Mr. Wiley gibi 'literary agent'larla da ciddi ve sıkı anlaşmalar yapmalı.

Maalesef ülkemizde bir çeviri eleştirisi geleneği yok. Çeviriler genelde dergilerdeki kitapla ilgili tanıtım yazılarında tek bir cümleyle 'iyi' ya da 'kötü' olarak yargılanıp geçiştiriliyor. Bunun böyle olmasının sebepleri ne sizce? Ülkemizde çeviri eleştirisi geleneğinin oluşması için neler yapılabilir?

İster çeviriyle, ister diğer şeylerle ilgili olsun edebiyat eleştirisi ciddi bir iştir ve entelektüel bir altyapı gerektirir. Ayrıca eleştiri ülkemizde eleştirmene düşman kazandırmaktan başka getirisi olmayan zahmetli ve zor bir iştir. Geçmiş yıllarda bazı çeviri eleştirileri yapmıştım ve maalesef ülkemizde kimi profesör ve akademisyenlerin kendi uzmanlık alanları da dahil çevirmen olarak nitelendirilemeyeceğini gördüğümde çok şaşırılmıştım.

Sizce şiir çevirmenleri şair mi olmalı? Eğer öyleyse neden?

Şart değil. Eğer şair değillerse mutlaka şairlerle işbirliği yapmalılar. Bu konuda söyleyebileceğim şey şu: Bütün iyi şairler iyi çevirmenlerdir!

Genç çevirmenlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Öğüt vermeyi sevmem ama onlara Prufrock'un şu sorusunu sormak isterim: "Bütün bu çabaya değdi mi?"

Doğu-Batı diyalektiğinin sizin şiirinizi besleyen kaynaklardan biri olduğu bilinmekte. Evrensel söyleme açılan kapının eşliğinde Doğu ve Batı edebiyatlarını karşılaştıracak olursak bugün nasıl bir tablo çıkar önümüze?

Bu, oldukça genel ve yanıtlanması da pek kolay olmayan bir soru. Problemi hangi açıdan ele alacağız? Örneğin, yazınsal türler açısından mı? Roman, öykü, deneme ve tiyatro gibi yazınsal türlerin, kökünde 'bize ait' olmadıklarını mı söylemeli;- ama bu, eskilerin deyimiyle 'malumu ilam' olur. Daha önce de yazmıştım, yineleyeyim: Doğu'da, şiir, yazın ve düşünce, şiirle dile getirilmiştir. Şiir, başat (dominant) söylemdir ve bu 19. yüzyıla gelinceye kadar da böyle olmuştur. Batı'da ise yazınsal ve düşünsel söylemlerin ayrışmasının çok daha erken bir tarihte gerçekleştiğini belirtmek gerekir. Yazın ve düşün alanında Batı'nın kaydettiği dönüşümleri, ben, bu söylemler arası farklılaşmalara bağlıyorum.

Gelenek bağlamında geleceğe baktığımızda ülkemizde ve dünyada Doğu edebiyatının durumu nedir sizce?

Bizim şiirimizin, geleneğe sahip çıkmaktan başka bir küreselleşme olanağı olmadığı kanısındayım. Türk şiiri, geleneğe sahip çıkarak ve onu dönüştürüp yeniden üretmenin olanaklarını arayarak modern, dolayısıyla küresel olabilir;- bunun başka yolu yoktur!

'Doğu' kavramının zihninizdeki tasavvuru nedir? Ya da sizin Doğu'dan anladığınız...

'Doğu' benim için bir Uygarlık'tır her şeyden önce. Batı'nın kendisini tek uygarlık olarak dayatmasına karşı, Doğu'nun kendine özgü bir uygarlığı olduğu...

Şüphesiz Doğu edebiyatında İslam felsefesinin etkilerini yadsımamız mümkün değil. Bu bağlamda doğu edebiyatı çevirisini nasıl değerlendirebiliriz?

Doğu yazınında İslam felsefesinin değil, ama İslam Tasavvufunun yoğun etkisi vardır. Geçmişte olduğu gibi bugün de, Tasavvufun, bir dünya görüşü olarak Türk şiirini beslemeye devam ettiğini görüyoruz. Doğu yazınından yapılan çevirilerde, özellikle de şiirde, başta Mevlâna olmak üzere (Coleman Barks'ın son Rumi çevirisinin ABD'de 'best seller' olduğunu unutmayalım!) Batı, daha çok, tasavvufi arka planı olanların seçilmiş olması, rastlantı olmasa gerektir.

Batılı şair, yazar ve düşünürler Doğu'nun yazınsal kaynaklarından nasıl beslenmişlerdir?

Bu sorunuzun yanıtını, aslında bir önceki yanıttımda verdim sayılır. Batı'nın Doğu uygarlığının yazınsal ürünleri bağlamında en çok, tasavvuf yazınından yararlanmışır. Orhan Pamuk'un 'Kara Kitap'la tanınmasında, o romanda Mevlevîliğe ve Mevlâna'ya ilişkin göndermelerin payı bulunduğunu düşünüyorum.

"Doğu Şiirleri"nin poetikanızdaki yeri ve önemi...

'Doğu Şiirleri'nin benim poetikamdaki yeri, 'Doğu' kavramının hem yukarıda belirttiğim gibi bir uygarlığa, hem de ülkemizin bir coğrafya bölgesi olarak Doğu'suna gönderme yapmasına ilişkindir.

Özgür Savaşçı

Söyleşen: Mesut Şenol

Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

1955 Ödemiş doğumluyum. İlkokulu (İstiklâl İlkokulu), ortaokulu ve liseyi memleketim Ödemiş'te okudum. Sonra Almanya'ya, Münih'e babamın yanına okumaya gittim. Münih Üniversitesi'nde Genel Dilbilimi, Alman Dili ve Edebiyatı ile Türkoloji öğrenimi gördüm. Mastırımı ve doktoramı orada yaptım. Çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir, öğrenim gördüğüm Üniversite'nin Türkoloji Kürsüsünde doçentlik yapmaktayım.

Ödemişle ilgili bağınızı sıcak tutuyorsunuz. Nereden geliyor bu Ödemiş sevgisi?

Evet, her şeyden önce şunu belirtmek isterim ki, eşim de Ödemişli olduğu için yıllık izinlerimizi geçirmekte "önce sizinkilere mi gidelim, yoksa bizimkilere mi gidelim?" sorunu yaşamıyoruz evde. Bu bakımdan şanslı sayılırım. Ama Ödemiş sevgim, evlendiğim 1979 yılından da gerilere gider. Genel olarak her insan, doğduğu yeri, okuma-yazmayı öğrendiği okulu, ergenlik çağını yaşadığı ortamı unutamaz. Bu ve bunun gibi konuları alt alta yazıp topladığım zaman denklemin öbür ucunda bende hep Ödemiş çıkar. Ödemiş Lisesi'nden mezun olana kadar dünya benim ve benim durumumda olanlar için dar anlamda Ödemiş, geniş anlamda da İzmir'den ibaretti. Yukarıda birkaçını saydığım etkenlerin hepsini aynı kentte yaşamış olmak benim için büyük bir şans. Herkese nasip olmuyor. Örneğin ilkokul 1 ve 2. sınıfı bir şehirde, 3 ve dördü başka bir şehirde okuyan, ailesinin memuriyeti gereği kent kent dolaşan çocuklar belli bir yerde kök salamıyorlar. Kalıcı arkadaşlıklar edinemiyorlar, ya da çok zor oluyor bu...

Ödemiş tamam da, peki “Ödemişçe” ne demek? Bu sevgi nereden geliyor?

Ortaokuldayken bazı hocalarımız şive konuşuyoruz diye bize biraz tepeden bakardı. Bunlar genellikle İzmirli olmayıp da Ödemiş’e atanmış öğretmenlerdi. Bu tepeden bakmalar, bizde bir bilinçlenme ve “ama yine de” davranışı yaratmadı değil. Ama aynı zamanda bu hocalarımız standart Türkçenin önemini de bize bir şekilde öğretmişlerdi. Hepsinin üzerimizde emeği vardır. Benim durumumun özelliği ise şuradan geliyor: Anneannemin okuması yazması yoktu, babaannemin de hakeza. Bunlar, ikisi de nur içinde yatsın, Türkçeyi 500-600 kelimeyle konuşurdu. Yaz aylarında, yani okul tatillerinde, yazlık sinemaya ailecek gittiğimizde çoğu zaman anneannemizi de götürürdük. Nedense beni hep onun yanına oturturlardı ve ben de ona izlediğimiz filmi Türkçeden Ödemişçeye tercüme ederdim. 10 - 15 yaşlarındayım o zaman. Ben anneanneme filmi anlattıkça, yani tercüme ettikçe, anneannem kimin kötü adam olduğunu, vs. gibi filmin konusunu da kavradı. Kötü adam rolleriyle tanıdığımız Önder Somer’in anneannemden yediği kalayların haddi hesabı yoktur. Yeri gelmişken bir örnek vereyim, filmin adını, konusunu her şeyini unuttum ama, bir sahne var. O sahnede Önder Somer, elde etmek istediği güzel kıza “Nen var kuzum?” diye soruyor. Anneannem beni dürtükleyerek “Ne guzusuymuş? Guzu da nerden çıktı?” diyor. Ben –sözüm ona yanlışlığı düzelterek – tercüme ediyorum: “Ya’ anne, Nâpdın bakene bizim gız? diyo...”

Daha sonra yazlık sinemalar bir biri ardınca kapandı: Büyük Sinema, Özler, Zafer, Renk... Ben bu arada 1972 yılında mezun olup Almanya’ya gittim.

Yetmişli yılların ortalarında, bir derste hocamız Prof. Theo Vennemann, şivelerin ve bölgesel ağızların standart dile oranla fonoloji, morfoloji ve sentaks açısından dilsel gelişmeye daha açık olduklarını konu edinen bir dersinde, bizlere “herkes kendi şivesinde bu alanlardan birini seçip tez olarak sunsun” demişti. Ben de Ödemiş ağızındaki sözcük sıralanışı incelemiş sunmuştum. Öğünmek gibi olmasın, notu bol olmayan hocamızdan yıldızlı pekiyi almıştım. Bu çalışma beni Ödemiş ağızında kullanılan sözcükleri derlemeye yöneltti daha sonra. 1989 yılında vefat eden rahmetli babam da bana bu konuda bana büyük destek oldu. Şimdi bu sözlük Ödemiş Belediyesinde basılmayı bekliyor, umuyor ve bekliyorum ki bu yıl basılacak.

Peki, şiir çevirileri fikri nasıl oluştu sizde?

Şiir bizim kuşağın eski bir sevdası. Bu sizinle beni buluşturan arkadaşım Necdet Neydim için de geçerlidir örneğin. Rahmetli Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Söyle sevda içinde türkümüzü” dizesiyle başlayan şiiri bizi, özellikle beni çok etkilemiştir. Biz türkülerimizi hep sevda içinde söylemeye çabalamışızdır ona öykünerek. Ne kadar başarılı olduğumuz hiç önemli değil. Demek istediğim şiir yaşamımızda hep vardı. Burası özel bir konum oluşturmuyor. Ekonomik nedenlerden dolayı birkaç yıl hariç, eşimle ben düzenli olarak her yıl Ödemiş’e geliriz. Yıllık iznimizi memleketimizde geçiririz. Başkaları Bodrum’a, Marsilya’ya gider, biz Akıncılar Mahallesi, Bengisu ve Üç Eylül Mahallesi... Tatil, insanı yormamalı; iyi dinleniyoruz memleketimizde. Hiçbir şey yapmıyoruz. Görevimiz sadece dinlenmek. Çünkü Avru-

pa'da yaşam çok hızlı geçiyor, yaşamı ıskalamak sakıncası her zaman için tepemizde. Uzatmayayım, 90'lı yılların tam ortasında, yani 1995 yılında; o zaman Öğretmenevi de açılmış; Öğretmenevindeki meşhur çam ağacının altında nedense tek başınayım. (Meşhur dediğime bakmayın, herkesin ve her şeyin meşhurluğu kendine. Bizim için çok meşhurdur o çam ağacı. Altında ne muhabbetler etmişizdir...) İşte o çam ağacının altında arkadaşları bekliyorum, onlar da her nedense gecikmiş. Aklıma nedense anneannem geliyor, çocukluğum geliyor. Oturduğum yerden, çocukluğumun geçtiği Uzun Sokağın başı görünüyor. Çünkü Öğretmenevinde o saatlerde (öğle ile ikindi arası) boş denecek kadar az insan oluyor. Türlü düşünceler içindeyim anlayacağınız. Sonra birkaç dize çiziktireyim diyorum, olmuyor. Derken, "Anneanneme anlattığım filmlerden birinde bir şiir okunsaydı ne yapardım acaba?" diye bir soru gelince aklıma Yahya Kemal'in Akıncılar adlı şiirini "Acaba bu şiiri anneanneme nasıl anlattırdım?" sorusundan hareketle çevirivermiş bulundum. Bu şiir çevirisi daha sonra çok sevildi, çok tutuldu. Ardından diğerleri geldi. Hatta bir tanesinden takvim bile yapılmış, sonradan haberim oldu.

Toplam kaç şairden, ne kadar şiir çevirdiniz?

Saymadım ama, bir kitapçık oluşturacak kadar çevirmişimdir herhalde. Aslında bir süre, 3-11 Eylül tarihlerinde yapılan Ödemiş Fuarı çerçevesinde yaptığımız kültür veya söyleşi akşamlarında okudum bunları. Bir CD bile oluşturmuştuk, ama bir türlü yayımlanamadı. Ahmet Haşim, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Külebi, Cahit Sıtkı Tarancı, Edip Cansever, Fuzuli, Necip Fazıl Kısakürek, Necati Cumalı, Yahya Kemal aklıma ilk gelen isimler...

Ödemiş ağzıyla ilgili başka çalışmalarınız var mı? Başka çalışmalarınız da olacak mı?

Saydıklarına şunu ekleyebilirim. Bundan iki buçuk yıl önce, Ödemiş'imizin gururu, Küçükmenderes Gazetesi başyazarı Mustafa Erdal ağabeyin İnceçene adlı romanının ikinci baskısına küçük bir katkı oldu. Bu romanda yerel ağızda geçen birçok yer var, onları benim geliştirdiğim sisteme göre uyarladık, romanda yazım birliği sağladık. İyi bir çalışma oldu. Bunun dışında Ödemiş Ağzı Sözlüğüm (ki Ödemiş Belediyesi basacak) ve Şiirler CD'si çoğaltılmadan bu alanda başka bir işe girişmek istemiyorum. Şu sıra elimde orta vadeli iki çalışma var. Birincisi Alman öğrencilerine Osmanlıca öğretecek, Osmanlı Türkçesine Giriş adlı bir ders kitabı yazmak, ikincisi de Türkçeden Almancaya çevirdiğim şiirleri kitaplaştırmak. Hadi bir üçüncüsünü daha söyleyeyim: Çoktan beri basıma hazır üçüncü şiir kitabımı yayımlamak, dördüncüsüne de son şeklini vermek.

Son olarak söylemek istediğiniz? Ayrıca okuyucularımıza Ödemişçe Sözlüğünden tadımlık bir örnek vermeniz ve sevdiğiniz örnek Ödemişçe şiir çevirilerinizi bizimle paylaşmanız olanaklı mı?

Hiç kimse kendi yerel şivesinden utanmasın. Ama ortak kültür ve eğitim dilini de iyi öğrensin ve kullansın. Üzerimde emeği geçmiş bütün öğretmenlerime, Ödemişlilere gönül borcum vardır. "Allah onâdan gayil gësin gâri..."

ÖDEMİŞÇE ŞİİR ÇEVİRİLERİNDEN ÖRNEKLER:

AHMET HAŞİM

MERDİVEN

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
 Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
 Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak
 Sular sarardı... Yüzün perde perde solmakta
 Kızıl havâları seyret ki akşam olmakta...
 Eğilmiş arza kanar, muttasıl kanar güller.
 Durur âlev gibi dallarda kanlı bülbüller,
 Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?
 Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta,
 Kızıl havâları seyret ki akşam olmakta...

MÊDİVEN

Avır avır çıkıvêceñ gâri hu mêdivenlêden
 Eteklênde küneş irengi bi dolu gavsala
 Durub durub haviye bakceñ, gâlâ gibi ağılyı ağılvêceñ
 Sulâ sararıvêdi gâri simâñ da uçukladı
 Hu gıbgızıl havıları bak gâri âşam olub durû.
 Dömelivemiş yere ganıyo güllê
 Duruyo alaf alaf ganlı ganlı bülbüllê
 Sulâ yandı yalım tuncu andırıyo mêmê
 Yalabıg yalabıg gonuşmulâ urûfa dolub durû
 Hu gıbgızıl havıları bak gâri âşam olub durû.

AHMET MUHİP DIRANAS**SERENAT**

Yeşil pencereden bir gül at bana,
Işıklarla dolsun kalbimin içi.
Geldim işte mevsim gibi kapına
Gözlerimde bulut , saçlarımda çiğ.
Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak,
Ben aşkımla bahar getirdim sana;
Tozlu yollarından geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana.
Ôeffaf damlalarla titreyen, ağır
koncanın altında bükülmüş her sak.
Seninçin dallardan süzülen ıtır,
Seninçin karanfil, yasemin, zambak.
Bir kuş sesi gelir dudaklarından;
Gözlerin, gönlümde açan nergisler.
Düşen öpüşlerdir dudaklarından
Mor akasyalarda ürperen seher.
Pencereden bir gül attığın zaman
Işıkla dolacak kalbimin içi.
Geçiyorum mevsim gibi kapından
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.

ÜNNÜME

Pençirenin altına geldim, bi çiçek fıydır gâri
İçimin ufûneti davılsın gız
Töpêlendim geldim kapına
Gözlêm bulanık, saçlâm dâmanduman.
Sen tabeg gibi açılıvemişin
Ben de kuyudan çıkmış gibi yepil yepil
Tozlu yollâdan geldim emme
Gânımın şîşi encek gibi deyil.
Çiçekleñ üsüdüne âfat mı yavmuş
Sapları gırılıvêceg nêdeyse
Al gâri nereñe dagcêsen dag
Garanfil de vâ gâri zambag da vâ.

Sen guş gibi şakıyınca
 Benim gönlümde zellengadehlê açıyo
 Hadi gâri öpcêsen öp
 Akasyalañ altında sabah olup durû...
 Pençireñden bir çiçeg fıydırivêsen
 İçimin ufûneti davılceg emme
 Geldim gidiyom gâri kapıñdan
 Gözlêm bulanık, saçlâm dâmanduman.

ORHAN VELİ KANIK

ANLATAMIYORUM

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
 Mısralarımda;
 Dokunabilir misiniz
 Gözyaşlarıma ellerinizle?
 Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
 Kelimelerinse kifâyetsiz olduğunu.
 Bu derde düşmeden önce.
 Bir yer var, biliyorum;
 Her şeyi söylemek mümkün,
 Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
 Anlatamıyorum.

DEYVERİMİYOM

Ağlıyı ağlıyvêcem duycêmisiñiz
 Ünüme;
 Elleşibilcêmisiñiz gâri
 Gözyaşlâma?
 Bilmezdim gâri şâkılâñ
 Pek dayı olduğuna,
 Nafnân êsig galdığına
 Hu tasıya düşeli.
 Bi yê vâ biliyom
 Hê şeyi deyvêcem
 Epeyci de yakınleşdim emme
 Deyverimiyom.

DOSYA: Çağdaş Makedon Şiiri

Çeviriler: Tozan Alkan, Mesut Şenol, Mete Özel

Şairler:

Risto Lazarov
Gane Todorovski
Katica Kulavkona
Lenche Miloshevska
Branko Cvtkovski
Vele Smilevski
Svetlana Hristova –Jocik
Radovan Pavlovski
Resul Sabani
Yusuf Edip
Sande Stojcevski
Mateja Matevski
Mirjana S. Paligora
İlhami Emin
Eftim Kletnikov
Gordana Mihailova-Bosnakoska

Risto Lazarov (1949...)

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

KAYMAKÇALAN DAĞI'NA

Kaymakçalan'a tırmandım,
Hansjorg Eif ile birlikte.
Eşlik ettim
Ona anılarında
Yeniden okurken
Birinci Dünya Savaşı'nda
Dedesinin bölüğünü
Anlatan kitabı
Sisli bir yaz günü tırmanıp
Yeşil erikler topladık
Ve dağ çiçekleri
Adlarını bilmediğimiz.
Kolayca kabullendik
İsimsiz çiçeklerin
Mest eden kokusunu
Ve bu yüzden isimsiz
Mezarlarda açtıklarını
Dağın dört bir yanında.
Sonra söyleştik biraz
Savaşın gerçeği hakkında
Savaşın yazgıları değiştiren
Bir laboratuvar olduğunu
Ve düşlerin, yenilgiler gibi
Zamanla üçe katlanıp katlanmadığını.

Hangi yoldan gideceğini bilseydi
Dostum Hansjorg Eif
Kesinlikle kaçırdı tarihten.
Ama önce yetkililerden
Ertelemelerini isterdi av mevsimini
Kaymakçalan dağında
Dağa talimat vermelerini
Peşinden koşmasını diye
Ve saklaması için güneşi
Gözlerinin ardında.

İHLAMUR AĞACI

Artık yetişkin
Bir insan olduğum söylenebilir
Çünkü yalnız yetişkinlerin
Çocukluk anıları olur

Bir ıhlamur ağacının altında
Büyüdüğüm söylenebilir
Çiçekleri
Eski evimizin penceresi üzerinde
Orada arzulardan
Bir sığınak yaptım kendime

Şimdi artık diyebilirim ki
Her yaz uykusuz kalırım
Kardeşimle birlikte
Ağacın çiçeklenişini görmek için
Bilmek isterdik
Ağaç büyürken
Mutluluktan haykırır mı diye
Acıdan inler mi diye yoksa
Asla tanık olmadık
O ana
Göz açıp kapayana kadar
Atlatırdı bizi
Göremezdik çiçek açtığını

Sonra kokusu
Yayılırdı çocukluğumuza
Denebilir ki
Bu kokuya aittik biz
Ve bol bol ıhlamur toplardık
Bir sonraki yıl vermez diye

Şimdi ıhlamur ağacımız yok
 Şimdi sadece geceleri karabasanlar var
 Yozlaşmış azizler ve kötü niyetli tanrılar
 Şimdi artık çocuklar hamak kurmuyor
 Ihlamur ağaçlarına, ne de yıldızlara
 Şimdi bekliyorlar
 Yeni binyılın gelişini
 Ve denebilir ki
 Tam bir yüzyıl geçti
 Ve ben hala görmedim
 Ihlamur ağaçlarının çiçek açtığını
 Mutluluktan çılgık atıp
 Acıdan inlediklerini.

LUNAPARKTA SHAKESPEARE

Bu güneşli akşamüstü
 Oynamaya gittim.
 Lunaparka
 Çok arkadaş edindim
 Vatman Hamlet
 Tünelde treni çarptı
 Julius Caesar ateşler püskürtüyordu
 Uzay gemisinden
 Anthony başındaydı
 Bir uçak filosunun
 Aslan Yürekli Richard
 Kükrüyordu küçük tankın içinde
 Othella pusuya düşürülmüştü
 Mitralyözün arkasında
 Fillerle ilerliyordu Lear
 İsyanın güzel ruhunu uyandırarak
 Ophelia ve Destemona
 Nakış işliyorlardı yine:
 İplikten zırh işliyorlardı
 Maymunların kafesinde
 Bombayla oynar gibi
 Renkli, patlak bir topla oynayan
 Çocukların önünde hoplayıp zıplıyor

Bu gece televizyonda
 Pek çok gerçek uşak gördüm, tank
 gördüm
 Babalar kan içindeydi

Her şeyi gördüm.

Yarın soracaksın bana
 Neden siyasi oyunlar yazdığımı
 Ve neden küçük bir çocukken
 Altıma işediğimi.

Gane Todorovski (1929...)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

BU KÜÇÜK VE SOĞUK ÇAĞA

(Hristo Poljanski İçin)

Bu küçük (ve soğuk) çağa
Sıcaklığımızı verdik -
Onu tatlı sözcüklerimizle ısıttık
Onu büyütme için uğraştık...

Bu küçük (ve çamur gibi) çağa
Netliğimiz verdik -
Onun hoş akışına sürüklendik
Onu canla başla yorumladık...

Bu küçük (ve lanetli) çağa
En kaba küfürlerimizle karşılık verdik -
O da bizi azarladı çağıldayan sözcüklerle;
Çok fazla şey istiyorduk biz de...

Bu küçük (ve yanılta) çağın
Savunucuları olduk çıktık -
Göz kamaştırarak, yaygarayla, tedaviyle
Düşleyenler! Sevenler!...

Bu küçük (ve diz çöken) çağa
Elimizi uzattık -
Onun için bir çözüm bulduk
Ve içtik onun sağlığına...

Bu küçük (ve gümlen) çağa
Yenileşme getirdik -
Onu uyanık tuttuk:
Koruyucular! Sunucular!

BİR ADAM

Birisi var, evet birisi
adam mı adam -
Sanki bütün insanlık onda
Yaşayan bir Tanrı gibi aynı zamanda!

Bir adam var
Bir adamın içinde daha adam kim olabilir:
Arı bir insan severlik!
Çifte kavrulmuş güzellik!

Sıcaklık verir o sana
Ruhuyla ısıtarak;
Netlik verir yine sana
Başarın için kendi aklını kullanarak...

Seni sözcükleriyle görür,
Seninle gözleriyle konuşur -
Az konuşur - çok iş yapar
Seni korur gözetir.

Eğer onu tanırsan, senin olacak
yaşam boyu bir şans bırakmayacak,
Onu görürsen - gören biri olacaksın,
Onu kaybedersen - kaybedersin.

Böyle bir adam var çok boyutlu
Git bul onu -

Katica Kulavkona (1951...)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

DENİZ CANAVARI: BEYAZ BALİNA

(Herman Melville'in Moby Dick'ine Övgü)

Öç beyaz bir fişkırış
bir antik rahip zehir saçan
Hayır, senin eşitin
Yolun, parmağı bir Tanrı'nın
yön gösteren ve gerçek
yansıması Ekvator'un,
bir ruh ılık sulardaki donmuş,
öç beyaz bir fişkırış, güneye doğru yönelmiş!

Hayalin ulaşılmaz
ilahi, şeytani, ölümsüz,
beyaz, azametli, – hey, canavar
kibirli ve hevesli,
hey, Balina
bu sulanmış galeyanın
kahredesi böğürtün
akıp gidişi köpüğünün
-Bir aslan yelesi sırtında
Olan biten daha iyi anlatır seni
sen bir ikon resminden daha sahte bir putsun
-Balinacılara sapkın gelen bir işaret aynı zamanda

Bağışlayıcı ilik, öz, gökkuşağı
dinsizleri cezalandır, sakla gerçeği
sen, tövbekarlığın kıkırdağı,
uy Tanrı'nın hikmetine

Ne dersin Rahip, öyle değil mi

Kim dalga geçiyor uçurumlarıyla denizin
-dünyanın rahminin içinde
Sen, koca süt bebesi
derinliklerden sonra bırak iyileşsin yüzün

Sen, muhteşem çocuk yiyicisi, kan emici
Sıçrayan, yağlı, kaynayan, ölüm getirici...

DİKİLİTAŞ

Arınmış, bakıyor anaya
genç Meryem, deniz, doğa
ısınıyor gittikçe
yaratılmış çok uzun zaman önce
dikilitaş bir ayna gibi parlıyor

bir ikiz içinde onun,
sonsuzluk yansıyor
oh, narin yürek,
ritm ve ölümlülük -
açık saçık, şehvete düşkün

dikilitaş kendini atıyor
en mahrem köşeye, öncesinde zamanın
var olmanın ihtirasının
iç gücünü ve duygusunu taşıyor
olmak

geçmiş dönemlerin aydınlanması
bir hedef – simya
titreyen yazı
insan ve evren arasında
o kutsal rahimde çakan şimşek ışığıyla

yansıtmak ideal olarak
dokunulmayanları
ve kendisini somutlaştırmak

bütünce
kendisini göstermez
görülemez
aç gözlerle

-Yaradan
-Apollo

ATAPAEIA

Özgürlük fazla bu bir tek konu için
nutuk çeken kişi ve filozof
kimsenin hakkı yok şüphencilğe
ve bencil
ve kendi keyfine göre davranmaya
Komplo kurmak için
Nero'ya hayran olmaya

Güç prensibine dayanır Dünya
Hoş görülüydü sürdüğünde Messalina
Lucius Aeneus Seneca'yı Sardinya'ya

Dağ, denizin ve üstlerinin doruğu
Dipsizliklerin ve lacivert derinliklerin Akdeniz uyumu
Bırak arınmasın kötülüklerin ve suçların ruhu
Öylece kalsın sadakat duygusu
Bir sürgün olmak yeterli mi
Ve 'çok uzakta' olmak!
Bu eşitleyen bir terazi
Talihin kendi dengesini

Bilgece dinginlik aynı şey mi
Sıradan bir boyun eğmeyle.
Ama ona yetişeceğim yine de
Kendi örneğiyle
Eski öğretmenim gösterecek
'Özgürlüğe' giden en kolay yol bu olacak
ha, ha, ha!
Bana onu nasıl cezalandıracağımı öğretti:

İzin vereceğim intihar etmesine
Tahammül gerektiren koşullar altında, şimdi!
Roman piknik yerleri
Şekillenmiş damarların kötü kesikleriyle
Zehir içmek, ılık duşlar almak ve ateş yapmak
Toprakla usulca tanışmak için.

Ve lütfen dönme geriye
Her şeyin planlandığı gibi gittiği haberini getirmek için
Sezar hiç ilgilenmez bu işle.

Lenche Miloshevskaja (1948...)

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

ATALARIM GELİYOR

Geçmişimde
Bir nilüferdim.

Şimdi atalarım
Geliyor bana
Bir ırmak gibi.

Damarlarımdan akıyor tüm sular.

BİLİNMEYENLE OYNAMAK

Hayat bilinmeyenle oynamaktır
Bir kozadan gelir
Bir kozaya gidersin.

Acılar olgunlaştırır seni
Sık sık
Gözlemcisin
Başarısızlıkların oyununda

Hatta öfersin
(kendini)
Ağ gibi, pamuk ipliğiyle

BİR HEYKEL. ÇIPLAK.

Şehvetten yaratılmış
Ve titrek ışıktan,
Zarif bir denge içinde
Ölçülerim mükemmel.

Yine de bu çıplak beden
Bu yanan et,
Sadece
Bir heykelden ibaret.

Branko Cvtkovski (1954...)

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

TOHUMLARIN DÜŞLERİ

Ölülerin soluğu tohumları ısıtıyor
Üşümüştü kalplerini kundak bezinden
çıkartıyor
Ve söylenmemiş sözlerle titreterek
Gözlerinden acıyı dağıtıyor

Karanlık bir evde görmeye başlıyor tohum-
lar
Uzun gecelerde duvarlara vuruyorlar
Bir gece esintisi kaynıyor gaz lambalarında
Fenerler ölüyor sabaha

Bundan mı uyku bu kadar zor
Neşeli sohbetlerden sonra
Fısıltıların yankılanmasından çok sonra
Ve bir dua
Ben ıslık ıslık geri dönerken
Alınlarımızın buz tuttuğu
Heybelerimizin çürüdüğü
Sabanın yumuşak izlerinden

Bundan mı bir diğer sakin elin
Sürekli
Sallaması ağaçların dallarını
Göğün serinliğine.

ET

Meyveler düşüyor
İtiş kakış
Kucak kucağa
Soluksuz, çevresinden habersiz
Toprağın gövdesine

Aynlaşıp çürüyorlar

Yüksek bir çit
Nöbet tutuyor üzerlerinde
Gölgesi tohumlarda

Her bahar daha da yükseliyor
Çit etraflarında
Şiştikçe şişiyor
İsimlerden
Biçimlerden
Ve renklerden olmak parmaklıkları
Ve bu insandan ağaç
Susuzluktan kıvranan
Kaç nesillik kemik yığınının
Bağrına basıyor
Sabanın kutsal izinde yitip gitsinler
diye.

Vele Smilevski (1949...)

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

DERİN NEFES AL

Oda boş
Dünya da boş
Benzerlik önemsizdir diyorsun
Önemsiz: masa ve sıcaklığı
El yazmalarını çalan
Lamban
Küçük korkuların
Kabuk boş
Deniz de boş.
Tozun içindeki balık
Senin. Ve balık yumurtası
Musluktan damlayan
Evren boş
Kucaklarımız da boş.
Mühürlenmiş kaydı
Geçmişin. Oda, kabuk, evren.
Uzat ellerini.
Derin bir nefes al.

HERKESİN ANLAYABİLECEĞİ BASİT BİR DİL

Sana bir hamak gösteriyorum
Uzun dallar arasında gizli
Ve sincaplar. Ne tatlı
Ve ne sıcak bu ağaçlar altındaki
Beklenmedik yatak
Rüzgârlardan uzak, geliyorum işte
Ladin ve meşe kokularıyla
Eriksiz ve ham
Hatırlanmaya
Gömleğini ateşe atıyorum
Alevler arasında görüyorsun
Sana sunulanı
Bir alışkanlık olarak
Herkesin anlayabileceği basit dil
Sunuluyor sana bir alışkanlık olarak
Bu tatlı hayatta
Bize tanıklık eden
Bu sıcak bacanın altında

Svetlana Hristova -Jocik (1941...)

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

BIRAKIN ÖLEYİM DANS EDEREK

Parmak uçlarımın üzerinde
Bir tangoya durdum.

Parmak parmağa
(anneler çocuklarının ayaklarını yıkar
gibi)
Yıkıyorlar dansçıların ayaklarını
Masum bir çember oluşuyor.

Kiminle dans edeceğim bi sonra?

Kim eşlik edecek bana
Zikzak ritimlerle
Ah sinkop!

Çoğalan kavisleri
Hareket eden bedeninin
Sıfıra bölünen küreler

Kim alkışlıyor beni?

Dans edeceğim
Kaybolacağım çemberin içinde
Çaplar, açılar,
Geri çekilen semboller
Ah adımlar!

Bir tangoya duruyorum
Bir yaprağın usulca sallanışı gibi
Bir bebeğin.

Doğması için masum bir çemberin.

BARBAR

Bir barbar ele geçirdi beni
Yüzümün köşelerini mühürledi
Bir kölenin köşeli yüzü?

Bana kraliyet giysileri verin
Mor.
Kıvrımları düşün
Bir kraliçenin kıvrımları gibi

Fermanlar çıkarıyorum
Yüzümü köşelere koyar koymaz
Bir köle giydirir giydirmez
Kraliyet giysisini
Ve mor.

Barbarı cezalandırıyor.

Radovan Pavlovski (1937...)

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

TOHUMCULAR

Paslı sabanları toprağa gömdük
Yağmura ve evlada susayan tohumlarla
Ve dinlenmeye bıraktık tanrılar gibi
Sular soluk alıyor hızlı hızlı yeniden
Yırtılıyor dalgalar
Arkada hayal gibi
Bir kadın doğan ayı seyrediyor
Gülüşü kuşatıyor evreni
Kütükleri bağlıyorum iple
Irmakları kaynaklardan kurtarıyorum
Bir yaşam öpücüğü veriyorum kadına
Yaşasın diye doğan çocuğuyla birlikte
Benim için o bir tohum
Tohum bir ürüne dönüşüyor
Ürünleri de ekeceğim yeniden
Büyüme güzel
Karıklara uzanıyorum
Bir tel üzerine uzanır gibi
Ve filizlenen bir müziği dinliyorum
Ormanın saçaklarında bulacaksın beni
Körpe çiçeklerin üzerinde eserken
Önümde dur
Birbirimizin gözlerine uzun uzun bakmak için
Ve savun
Doğacak olanı.

Selden sonra bu ilk bahar.

GÖZETLEME KULESİ

Körpe bir domuz
Tunç bir kafeste
Dağda çan sesleri
Sudan sıcak buhar yükseliyor
Havanın
En masum çiçeklerini taşıyacağım
Otların oluşturduğu
Karanlık mavi kuleden bak
Üzgün bir çiçek kanımda dinleniyor öğle vakti
Kimselere vermeyeceğim onu
Yaralıyım yıldızlardan
Kireç ocağı bir tumarhane
Gaydaların çığlık attığı
İçimde acı çeken kıskançlık
Yarıya bölüyor beni
Görülmeyen yolculuğu
Güllerin
İç çeksem
Dalga geçerler benimle
Yaşayan her şeyin
Dibinde yaşıyorum
Karalar bağlasam
Bir gece kuşu bulur ben
Guguk kuşu
Yırtacağım kalbini
Ben av mevsiminde doğdum
Önce ateş olmalıyım.

Resul Sabani (1944....)

İngilizceden Çeviren: Tozan Alkan

SAMANYOLU I

Ah yazgım,
Samanyolunda ilerliyorum
Göğün tekerlekleri üstünde
Yaz akıyor bir bardağa
Yaz akıyor bir resme
Yaz akıyor bir ırmağa
Ve yürüyorum
Samanyolunda
Samanlı bir geçitten geçiyorum
Düşlerimde.
Neşeli saatler
Bir çocuğun kalbi gibi atıyor
Güzel saatleri anıların
Armağan gibi sunulmuş
Oynaşıyor benimle
Bir elmayla oynadır gibi.

SAMANYOLU II

Samanyolu çok şanslı
Dikenlere yürüyor çünkü
Güzel çiçeklerin dikenlerine
Umut düşsel bir sözcük
Soyut bir isim
Umut "Benim"
Yalnızlık düşüncelere
Gereksinmediğinde
Başını göğe yükseltir
Gökyüzü samanyolunda
Sıcacık görünüyor
Görüyor yıldızların nasıl düştüğünü
Yere. Ve öldüklerini.
Tatlı tatlı gülümsüyor kader
Katilimle yüz yüze
Getiriyor beni Samanyolu
Uyutuyor
Yıldızların beşiğinde
Aşk kahrediyor beni
"Başını kaldırmalısın"
Diyor, "yalnızlığa doğru"
-Kimim ben?

Yusuf Edip (1949)

Yazan: Yusuf Edip

SESSİZLİK

Beton hazırlanıyor
Eller iç içe girmiş
Terler alınlarda damla damla

Beton dökülüyor
Sen uzaklarda
Trenler arasında parıldayan
Gözler bekleyişte

Yine Pazar gelecek
Hafta sonu
Tren, durmaksızın sana getirecek
Ellerin açıksa
Gönlünde hala ben varsam

TİYATROLAR KENTİ

Nehir yeşilliğini
Köprü ağırlığını
İnsanlarda gururu
Sende tanıdım Prag

O GÜLÜŞ

Senden,
Avuçlarıma düşen
Gözyaşları buharlaştı
Ellerimin sıcaklığından.

Gözlerine,
Sürdüğüm mendil
Yanıp kül oldu,
Gözbebeklerinin ateşinden.

Sözlerim,
Seni susturmaktayken
Doğa susuz, pıncarsız kaldı,
Bağrını sözle doldurdular
Denizden.

Gökler,
Bugün bensiz
Yarın sensiz kalacak
Savaşa barışı sevdiremedik.

Bulutlar,
Dolacak uzay yolculuklarıyla
Bizsiz bomboş kalacak

Sande Stojcevski (1948...)

İngilizceden Çeviren: Mete Özel

KUBOA*

Meşelerin tepesinde
çalışmak zordur
büyük havadar
katmanlar
arasında. Öfke birikir
ortalık yerde ve sen,
sana hiç benzemeyen sen, izin vermezsin bana
uzatsam yardım elimi sana, bakarsın
Tanrı'nın ağılına,
engin şelâlenin yokluğuna.
Aah, hava, Hunlar
kargaşa içinde ve bir patika varmış
çimenli rüzgârlarda.
O elinde kürek olan küçük
bilir bunu, hepsini bilir.

* = Bir dağın adı

KUBOA

(ses lekesi)

Sözcük ılık bir yataktır,
o canavara,
o devasa cüssesine
ki parıldatır zehirli dişini.
Boa yılanı, iblis, denizleri aşabilir miydin
bir dostla,
girişin sırlısklam bekçisi
yumar mı
gözünü.
Seviyor, sevmiyor,
yok, yok diyecek,
Gırr! Canavar onun ensesinde solumaya başladı bile
Çemberle kıyı arasında.

KUBOA

(acı ile cam)*

Likenler arasında,
 asla huzur bulamayan
 kardeşim,
 o parmak neyin
 sayfalarını karıştırır,
 ikinci, üçüncü.
 Açıklık güvenebilir mi
 hasat edilmiş ürüne
 küme küme,
 ki gelir
 tutmaya bir köşe başını.
 Sokak lambasından
 yorgun kafa,
 yıl be yıl
 düşer başlıktan.
 Güzel olabilirdi
 sen, en azından, becerebilseydin.

* = Şair, 'pain' (acı) ve 'pane' (levha,
 cam) sözcükleriyle bir alt başlık üretmiş;
 (pa(i)ne) çeviride bu sözcük oyununu
 aynı biçimde, eksiksiz karşılamak pek
 olası görünmüyordu. [Ç.N.]

KUBOA

(gölge)

Hanımağa ve o uzun kuyruğu
 ki kaplamıştır doğuyu
 geçmeli buradan.
 Müphem, eliyle iter bizi,
 Âla, parmağımızı koparır:
 a, b, brr,
 bütün o masal
 pes mi edecek
 yorgun bacaklardan evvel,
 yine mi ihanet edecek.
 Mızıldanan dizleri üzerinde
 yükselmeye o dünyaya,
 kavramaya kargısını,
 ve silip süpürecek mi yolunu.

KUBOA

(kar)

Olacak olan şu ki
 bir dolu kireç
 çizecek bir çember
 bir duman sütunu
 sarıp sarmalayacak ortalığı.
 Beyaz, baştan aşağı, beyaz,
 boğazına kadar beyaz olsun
 es
 alçaklardan uçarak
 ez ve kardeş tohumu,
 ve sakince in
 yanlış anlamaya.

Mateja Matevski (1929...)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

FATİHLERİN DÖNÜŞÜ

Dev ateşler cesur adamın dönüşünü
bildirmede
on yılın savaşından sonra
Troy şimdi yalnızca toz ve duman içinde
Ganimetler ve altınlar Helleda için yolda
Mycenae ve Argos kutlamada
Ithaca ve Pylos keyif ile
yükü gemileri bekliyor zeytin
bahçelerinde
Çiğlikler ve çiçekler Agamemnon'un
utku dolu girişini duyurmada

Cassandra efendisini boşuna uyarıyor
göz alıcı saraydan uzak durmak için
gerdek odasının kapıları
şeytanın aylak kalmayacağı kehaneti var
getirecek sonunu akan kan
boşa oluşunu uzun savaşın
O ancak rüyalarının ötesinde görebilir
Baltanın hain vuruşunu
meyvesiz umutlarını koparışını
sonra o narin bedenini derinden keşişini
Yalnızca bir kırmızı yara izi kıvrandır
çaresizce
zamanın ağında

Ve yeni fatihler kaldırır kupalarını
Kana boyanmış göğe doğru
Oradan damlar ve akar yokluğa
Yararsız bir zaferin kanı

DELPFİ

Aşil'in Orestes'i ve Eumenides'i

Ve böylece dünyanın karnına indik
Bu kör uçurum sözcükleri çezecek mi
kuru tümseklerin ortasındaki bu kuru

Ses yaklaşıyor mu
sözcüğü gönderen yankı mı yoksa
karanlığın terk edilmiş inlerinden
ağzı açık boş göğe doğru
her şey farklı anlaşılabilir
ve yine gerçek olabilir

Dünyanın yazgısı
insanoğlunun gölgesi
umut işe yaramaz
ama soylu
Söylenenler
lanetli

Ve onlar çapraşık yollardan geldiler
olmanın
bilinen ve bilinmeyen sesler
için için bastırılırken
içine yokluğun

Mirjana S. Paligora (1979...)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

2050'NİN SÜPER OYUNUNDA

Ben ve içimdeki Canavar

2050'nin super oyununda,
İncil'den alınma,
Günahın büyüyle görüyor tekdir.

Ben ve içimdeki Canavar,
Sonsuzluk yolculuğunda,
Tarih öncesi ve ölümsüz insanlar aramızda
Yorgun ve değişmeyen ruhlarla,
Münih'in ve Manhattan'da gökdelenler.

Ben ve içimdeki Canavar duada sessiz kalır,
Söz dünyasına girer, ışıldarız
Kimyasal süreçlerin meyveleri
Göge erişir
Ve rahmin dibi
Ona bağlıydım tabii
En son ve gelecekteki dünyada mıyız?

Ben ve içimdeki Canavar
Dehşet ve çile zamanında,
Alışmıştık kurmaya dinler
Varlık anlamında.

Ben ve İçimdeki Canavar
İlişkiler geliştirdik
Olası ve olanaksız olanı
Çok özel bir arzuyla
Bir ve Tek olmayı,
Ve duyguların açıklığını yatıştırmayı,
Ve çok tabakalı yaşamı,
Ve vicdanın geliş gidişini.
Yüksek hızlarla ileriye gidiyorduk
Gerçek zamandan bile hızlı
Ve aynı zamanda, benim isteyen
Düzeni, değişik düzeylerin bağlantılarını
Algılamamın ve iletişimimin.
Bazen zor, bazen tatlı bir yolculuk
2050'nin super oyununda.

İlhami Emin (1931...)

İngilizceden Çeviren: Mete Özel

ZÜLFİKAR

Muhammed Peygamber
Zülfikar denilen kılıcıyla
Ali'yi aleme
tanıştırmadan önce
eğildi ve
sonra
Dedi
"Allah'ın tek kelamını etmedik
daha güzel bir şiir
söylemekten
sakınmak için"
ve duydu
sanki
en karanlık yerinde
kalbinin
bir gülün tomurcuklandığını

HAYDAR BABA

*"İyiliklerin en iyisi
insanın babasının dostunu
unutmamasıdır"
(Muhammed Peygamberin bir vaazından)*

Rufailerin inzivasından
çıktığımda
rastladım sana
ve dedin ki
sen
sadece ölü bir bedenmişsin

Sen
ve babam
kıyamete dek yaşayacaksınız
dedim

Bir dudağı yerde
bir dudağı gökte
biri bu dağ başında
öteki ötekinde
ve göndereceksiniz bize
ışığı
daima

Eftim Kletnikov (1946...)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

ŞÖLEN MASASI

Dünya bir şölen masası,
yemek yediğimiz kocaman bir yer.
Kutsal bir ağaç onun üstünde
Denizlerin yüzünü kaplamış dallar:
bir güneş köklerinde parıldar,
tepesindeyse ay salınmada.

Yalnızca kökleri bir doruk
Ve evrenin kenarları ışıldıyor bir hoş,
ancak ortadaki her yerde taht kurmuş,
(St. Augustine'in dediği gibi)
Tanrı yemeğe oturmuş
Ve koro söylüyor bir ilahiyi
ışığın kalbinden geçerek.

Görünmez bir el
ışıkla inşa ediyor harçmuş gibi,
gül de bir ev.
Her şey muhteşem dengeli kusursuzlukta.
Uyanık kalmalıyız
ve gözlemeliyiz Yaradan'ın her hareketini
o her şeyi yakın eder, sayvanların altında,
geçmemize izin vererek tüm eşikleri,
pencereleri açarak içeriden
ve aydınlığın çılgınlığını bırakarak.

Gece tanımsız uzaklığına geri çekilirken
ve yaralı bir canavar gibi ulurken,
girişi kapatıyoruz
avuçlardaki ışık kırıntılarını tutmak için

BRAHMA'NIN GÜNÜ

Brahma ne yapar bilmek isterim
bağdaş kurarak oturur
kendi bir gününde
üç buçuk bin yıl süren
Onu bazen rüyalarımda görürüm
Dirseklerine doğru eğilmiş
bulutların üstündeki
sessiz huzurlu duruşu ile.

Altında bir nilüfer çiçek açar
Evren gibi,
Ganj Nehri çakmak taşlarını dü-
zleştirir,
söyler ateşe ilahileri
Hala parlar
O birkaç bin yıl süren gün.
Ne Brahma ne de gün telaşta
Ama biz acele ve telaş içinde
çok şeyi bitirmek için elimizden
geldiğince
kısa bir günümüz içinde.
Güneşin doğuşunu görür görmez,
karanlık çöker,
tabutun kapağını kapatır
ve biz dansa başlamadan önce
şenlik giysimiz oluverir bir gölge.

Gordana Mihailova-Bosnakoska (1940...)

İngilizceden Çeviren: Mesut Şenol

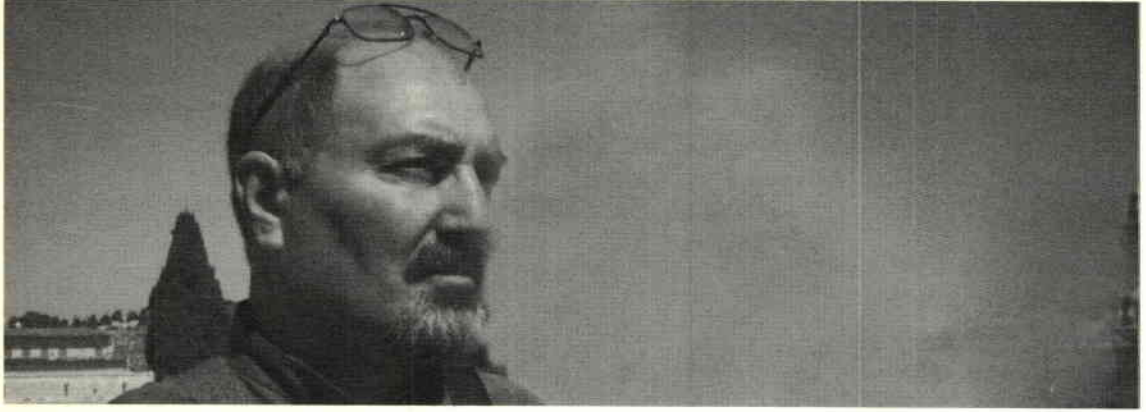
YÜKSEK DAĞLAR İÇİN BİR REHBER

Pasifik'in sularına değen ormanlar,
Araştırmaları gelecekteki keşiflerin
değişmeyen aşkımız için
çok uzaklardaki kalbin
konağı,
dağların derinliklerinde
hançerin marifeti
solgun gölgesince
inatçı örtünün –
ipek,
işareti
ve geri dönme gayreti
bir yandan
o boğulmuş karanlık
dudakların dokunuşunda
bir bardak su
susuzlukla içildiğinde,
ve dışarıda
beyaz kar tanecikleri
elenmiş
beyazlık
beyazlık,
yeni süren çimenlerin üstünde
Üsküp'ün Kara Dağının tepesinde
sarmaşık filizine saçtırır ışık
sevecenlikle

NESNELER

Yerleşiveriyoruz birden
bu yere
mukavva dağların üstüne
büyük bir kutunun köşesinde
diziyoruz nesneleri,
eşyalar
başka bir uzaydan,
başka bir yaşamdan
ve başlangıç yeni bir şey için
nesnelerin keşfi..

Burada farklı yaşamları.
Davetsiz gelirler
yeni bir düzen için hisse satın alırlar
gelecek yaşamlarında,
yerleşirler rahatça
yeni vadisinde
mukavva kutunun.

Metin Cengiz

Çeviri ve Sorunları

Edebi çeviri yalnızca bir dilden bir başka dile değil aynı zamanda, bir kültürden bir başka kültüre, bir uygarlığın özgün biçiminden, bir anlayıştan, belirli bir tarihi süreç sonunda oluşmuş yaşam biçiminden bir başka yaşam biçimine de çeviridir. Bir metni çevirmeye kalkıştığımız zaman karşımızda yalnızca farklı bir dil, o farklı dildeki bir konu, öykü, şiir değil, yukarıda sözünü ettiğimiz olguların o metinde cisimleşmiş varlığı da vardır. O metin ne ise, içinde olduğu toplumun çatışmalarını, anlayışlarını, yaşam biçimlerini, hayata bakışlarını o metnin yazarının fikrinde, o yazarın/şairin toplumla olan karmaşık ilişkileri bağlamında içinde taşımaktadır. Biz o metinden kalkarak o gün içinde bulunulan koşullar, yaşam, anlayış, hatta tarihin seyri hakkında bile bir düşünce öne sürebiliriz. Yanlış, doğru, ama bu böyle.

Edebi çeviri aynı zamanda yerküre üzerinde yaşayan diğer uluslarla zorunlu olarak girdiğimiz ticari, siyasi ilişkiler ağını da tamamlayıcı bir olgudur. Hatta olmazsa olmazdır işin. Bir ticari, siyasi, hukuki ilişki aynı zamanda karşılıklı karmaşık ilişkiler ağına girmek anlamını da taşır. Bu ilişkilerin hemen başında yarattığımız uygarlıklar, kültürlerin ilişkisi gelir. Bu da ulusların diğer uluslara bakarak hem kendilerini tanımalarına, hem de kendi uygarlık ve kültürlerinin tarihi oluş seyrine bir çekidüzen vermek anlamına gelir. Kültürlerin uygarlıklar, uygarlıkların zihniyet üzerindeki yapıcı gücü bu seyir etkileşimini zorunlu kılar. Yeryüzünde yaratılmış bütün kültürlerin, uygarlıkların birbirlerini karşılıklı olarak etkilediği, bütün kültürlerin insanlığın ortak mirası olduğu anımsanırsa, bir ulusun diğerine bakarak kendine çekidüzen vermesinde, değişmesinde yadırganacak bir şey olmadığı da görülür. Bu

seyirde karşılıklı ilişkilerdeki çıkar dürtüsünün öncelikli konumunun ilişkilerden etkilenerek değişmeyi, ötekine göre kendini tanıyıp kendine çekidüzen vermeyi olumsuzlayacağını düşünmek ise safdilliktir. Yeri gelmişken söyleyelim. Bir ulusun diğer uluslardan sermaye birikimi, teknik, bilgi anlamındaki üstünlüğünün sonucu olan şu kadim sömürüyü diğer ulusların üstünde yürütmesi öyle sonsuz değildir. Bu gelişmenin doğal seyrine olduğu gibi diyalektiğine de aykırıdır. Bir yerdeki yaprak kımlıtısı dünyanın diğer ucunda nasıl hissediliyorsa, karşılıklı ilişkilerin üstünlüğü sürekli zorlayıcı olduğunu da anımsatalım. Politikacıların saflığı, bilinçliliği, ulusun ortalama kültür düzeyi, üretimin toplam hacmi vb. elbette etkileyicidir. Ancak hepsi bu kadar. Yaşamın doğal gereği, yerlerini ulus için hayırlı olacıklara bırakırlar, daha gelişmiş yer açar kendine, gerçekleşir.

Demek edebi çevirinin önemi kendi kültürünü üretmek kadar önemli. İslam medeniyetinin gelişme döneminde Aristo'dan, Eflatun'dan yapılmış çevirilerin yeri, yine Avrupalıların karanlık bir çağdan çıktıkları dönemde Arapçadan, Farsçadan ve diğer dillerden yaptıkları çevirilerin yeri anımsanırsa, önemi de daha iyi kavranır. Çevirinin önemini kavramak için yalnızca bizdeki son iki yüz yılda yapılan çevirilerin bu coğrafyayı nasıl etkilediğini, nasıl dönüştürdüğünü düşünmek bile yeter. Son dönem bir durgunluğa giren Fransız şiirinin çeviri sayesinde taze bir kan edindiğini de anımsayalım.

Burada bir parantez açıp, kültürlerin etkileşiminin bizi biz yapan öğeleri ortadan kaldıracığı düşüncesinin bazı anlarda tutucu bir rol üstlenip gelişmeye ket vurduğu gözlenirse de, bu da sürekli değildir. Bu etkileşim ve değişim sürecinin yapısına ters olduğu gibi, her ulusun değişimi kendi özellikleriyle yaşayabileceği, kendine benzeyerek, kendi gibi olarak bu değişimi gerçekleştirilebileceği unutulmamalı. Nasıl ki Avrupa'da İsveçliler Fransızlaşmadıysa, Türkler de İngilizleşmez, Fransızlaşmaz. Dönem olarak görülen aymazlıklar, kendi diline karşı duyarsızlıklar hiçbir zaman sürekli olamaz, olmaz çünkü karşıt duyarlıkları doğurur, onu geliştirir. Bu da nasıl olsa bu iş böyle oluyor diye bize yan gelip yatma hakkını vermez. Aksine sürekli bir oluş içinde olan tarihi yapma hazzını duyma isteğini artırmalı. Uyanık kılmalı.

***

Konuya dönersek... Çevirinin bir kültür için taze kan olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda çeviri hem kendi anadilini hem de araç dili iyi bilmemizi şart koşar öncelikli olarak. Ardından araç dilin kültürünü, tarihi gelişme seyrini çeviri yapacağımız alanda başarılı olabilecek denli iyi bilmemizi gerektirir. Konu şiir olunca...

Diğer çevirilerde olduğu gibi şiir çevirisinde de ilk aranan metnin amaç dile anlam bakımından doğru aktarılıp aktarılmadığıdır. Doğruluk, çevrilen metnin yukarıda çerçevesini çizdiğimiz bağlamda tam anlaşılmasını öncelikli kılar. Sonra da tam aktarılmasını. Böyle olunca şiir çevirisinin daha güç ve özel bir çaba gerektirdiğini söylemek gerek. Şiirin ortak dilden imlediğiyle, sözlere ve sözcüklere yük-

lenen geçici anlamlarla sapmış özel bir dil olduğu bilinmektedir. Gösterilmesi gereken çaba, bu güçlüğü altından kalkmak için mutlaka gerekli. Gerek bilimsel gerekse şiir dışındaki çeviriyi denetlemek için görülen gereklilik, şiir çevirisinde de, metnin şiirleştirilmesi dışında mutlaka yapılmalı. Anlam olarak bu denetimden geçmeli şiir.

Kimileri buna karşı çıkabilir. Şiir çevirmeyi şiir yazmak ile eş tutarsak bir bakıma doğrudur da bu. Ama sorun da şiir yazmak ile şiir çevirmek arasındaki farkta yatmaktadır. Bize göre yapılan iş şiir yazmak değil, şiir çevirmek. Şiir çevirisine şiir kadar önem versek bile yaratılmış bir anlam silsilesini diğer değerlerle (ritim, sanatlar vb.) bir başka dile aktarmak, yazıldığı dilde yaratıldığı değerlerle amaç dilde oluşturmak ile böyle bir metni kendi dilinde yoktan yaratmak başka şeylerdir. O zaman soruna girebiliriz. Şiir çevirisi bilimsel ve diğer edebi türlerden farklı olarak iki aşamayı gerektirir. Şiir çevirisinde esas olan şiirin doğru aktarılması kadar, şiiri araç dilde şiir yapan sanatsal özellikleri amaç dilde de yaratabilmektir. Bu bağlamda yapılmasını istediğimiz denetimi biz çeviri sürecinin ilk kısmında gerekli görüyoruz. İkinci kısım çevirenin işi olmalı.

Öte yandan şiir çevirisi diğer çevirilerde de bir önkoşul olan kimi şeyleri zorunlu kılmaktadır. Bilimsel bir disiplinde bilim adamının, ya da bir felsefecinin öteden beri bildiğimiz kavramlara yüklediği kendine özgü anlamları bilmezsek, nasıl çeviri doğru olmazsa şiirde de böyledir. Tıpkı diğer çevirilerde olduğu gibi burada da çevrilen şiirin şairini, dünya görüşünü, şiir tavrını bilmek, işin olmazsa olmaz koşuludur. Mistik bir şairi ya da devrimci bir şairi çevirirken şairin sözcüklerle kurduğu ilişki, onlara yüklediği özel ve geçici anlamlar diğer şairlerinkinden mutlaka farklıdır. Bu farklılığın şiire yansımaları bile anlam olarak şiir çevirisini denetimden geçmeye zorunlu bıraktırmaktadır.

Burada bir konuya parantez açarak girmek istiyorum. Ülkemizde de bir şairin farklı şiir çevirilerini okuyoruz. Bu çevirileri karşılaştırarak okurken önerdiğimiz denetimin neden zorunlu olduğunu daha iyi görürüz. Çevirmenlerin hiçbirinin yabancı dilinden kuşku yokken, çevirilerdeki anlam farklılığı öyle boyutlarda oluyor ki şaşmamak elde değil. Bu farklılıkların imgeleri yorumlamaktan kaynaklandığını, yan yana gelen sözcüklerin oluşturdukları o özel ime amaç dilde çevirenlerin yüklediği anlamlardan kaynaklandığını söylesem bilmem soruna doğru parmak basmış sayılır mıyım?

***

Konuya geldiğimiz yerde bir ad vermek gerekirse, öncelikle çevirinin bilimsel bir disiplin olduğunu söyleyebilirim. Şiir çevirisinin ise fazladan bir simyacılık gerektirdiğini de eklemek gerekir. Bilimsel yanı anlamın doğru aktarılması içinse simyacı yanı şiirleştirmek için. Peki hepsi bu kadar mı? Ben girişte söylediğim, edebi bir metnin o geniş yelpazedeki aktarımı için yine sezginin yanı işin simyacılık kısmının gerekli olduğunu söylemek istiyorum. Eğer şiir/metin ortak dilsel değerler içerisinde yaratılmışsa bu sorunun azalacağını söyleyebilirim. (Ülkemizde şiirin ortak dil değerleri alanında

yaratılması gerektiğini savunanlar da vardır. Bunların şiir bir şey anlatmalıdır yollu itirazları sanki kendi anlayışlarının dışındaki şiir bir şey anlatmıyormuş gibi bir hüsnü kuruntuyu da gösteriyor.) Ama bu dil değerlerinde sapma varsa ki şiir bu sapmada oluşur, simyacılık olmazsa olmaz bir koşul olarak öne çıkıyor. Bunun bilimsel olarak nasıl üstesinden gelinebileceğini ise bilmiyorum. Bildiğim, şiir/metin üzerinde çalışan çevirmenlerce/şairlerce (şiir çevirisiyle uğraşanların genellikle şair oldukları düşünülürse) o şiir/metnin denetime açık bırakılması gereğidir. Bir anlık bir dalgınlığın, bir akıl kaymasının, yanlış bir görmenin ve bu görüşün sabitleştirilmesinin bazı anlarda affedilir, bazı anlarda da büyük hatalara yol açabileceğini hepimiz biliriz. İşte denetim en azından böylesi hatalar için bile gereklidir. Çevirmenin kendi yanlışını tashih edebileceği söylene de ki doğrudur, yukarıda söylediğimiz kimi durumlarda bunun yeterli olamayacağı da unutulmamalı. Yanlışların da doğrular kadar isabet edebileceğini düşünürsek, ki bir dilden bir başka dile böyle isabetli yanlış kavramlar, deyimler sözcükler geçmiştir, denetimin neden zorunlu olduğu iyice vurgulanmış olur.

***

Ülkemizde klasik ve modern edebiyatın hem düzyazı hem şiir alanında birçok eseri dilimize çevrildi. Felsefi alanda da klasik baş yapıtlar olsun modern felsefenin önemli eserleri olsun birtakım eksikliklere karşın dilimize kazandırıldı. Dilbilim, estetik alanda da durum sevinilecek gibi. Bu doğrultuda gerek klasik gerekse şiir çevirisi olarak dev adımların atıldığını söyleyelim. Bu boyutta yayınevlerinin, yazar ve çevirmenlerin, çeviri bölümleri olan, çeviri dersleri veren üniversitelerin durumunu düşünürsek önerdiğimiz denetimin diğer alanlar için de güç olduğunu, karınca kararınca yerine getirildiğini, ancak şiirde henüz bu doğrultuda bir çalışmanın olmadığını, varsa kişisel ilişkilerle sınırlı olduğunu ve iyiniyeti geçmediğini de eklemek istiyorum. Gün olur bu sorunlar da çözülür. (İnsan böyle olumlu şeylerin olacağına, her türlü kötü gidişata karşın inanmak istiyor.) Elbette bağlı olduğu diğer sorunların çözümüyle birlikte! O zaman daha sağlıklı bir çeviri ortamından da söz edilebilir. Ve işte o zaman yapılan çevirilerden de yararlanarak yeniden gözden geçirilmesi gereken eserlerin çevirilerinin daha mükemmel ve eksiksiz bir biçimde tamamlanacağına da inanmak istiyor gönül.

Ros Schwartz ve Lulu Norman

İki Çevirmen, Ortak Çeviri Deneyimini Anlatıyor

İngilizceden Çeviren: Duygu Tekgöl

Ros Schwartz: Lulu'yla Çevirmenler Birliği aracılığıyla tanıştık, on yıldır arkadaşız. İkimiz de Fransızca edebiyatla ilgileniyoruz ve iki kitabı ortaklaşa çevirdik: Aziz Chouaki'nin *The Star of Algiers* [*Ceza-yir'in Yıldızı*] adlı romanı (Gray Wolf 2005 / *Serpent's Tail* 2006) ve Fatou Diome'un *The Belly of Atlantic* [*Atlas Okyanusu'nun Göbeği*] adlı eseri (*Serpent's Tail*, 2006).

İlk ortak çevirimizde şartlar öyle gerektirdiği için birlikte çalıştık. Lulu, Chouaki'nin *L'Étoile d'Alger*'ini ABD'deki Graywolf Press'e önermiş; ama yayınevi kitabı çevirtmeye karar verene kadar başka işler almış. O da büyük bir cömertlikle benim adımımı vermiş Graywolf'a; yayınevi çeviriyi bana önerdi böylece. Kitaba bayıldım, ama gözüm korktu: Üslup ve dil gerçekten zorlayıcıydı. Biliyordum; Lulu bu kitabı elinden kaçırdığına üzülmişti, ben de birlikte çalışmayı teklif ettim: İlk taslağı ben yapacaktım, o da üzerinden geçecekti. Zamanlama ikimize de uydu. Telifi de üçte iki/üçte bir şeklinde bölüşmeye karar verdik.

Çeviri gerçekten de zor çıktı. Büyük çoğunluğunda akıntıya kürek çeki-yormuşum gibi hissettim. İlk çeviriyi oldukça hızlı yaptım; karar veremediğim yerlerde birkaç seçenek bıraktım ve sorunlu bölümleri – bir sürü vardı bunlardan – işaretledim. Üzerinden geçtiğimde bu sorunların bir kısmı kendiliğinden çözülmüştü, ama kararsız kaldığım birçok yer vardı ve çeviri bir kıvama gelmemi-şti henüz. Lulu'ya göndermeden önce kalan pürüzleri elimden geldiğince gidermek istedim. Burada bir fantezimi itiraf edeyim: Ne zaman bir çeviri teslim etsem metnin editörden sıfır düzeltmeyle geri geleceğini hayal ed-

erim, sadece üzerine “Harika” diye bir not düşülmüş olarak. Bu tabii gerçek hayatta asla olmaz, ki zaten olsa telaşlanırım – editör çeviriyi yeterince dikkatlice okumamış demek olur! Bir arkadaşımın yaptığım işi inceleyecek olmasının verdiği tedirginlik, beni daha da iyi bir çeviri yapmaya azmettirdi.

Lulu bilgisayar çıktısının üzerine notlar alarak çeviriyi gözden geçirdi. Şu şekilde kararlaştırmıştık: Aklına gelen düşünceleri ve önerilerini değerlendirmem için bir kenara yazacaktı, sonra da metne son halini vermek için ne kadar gerekiyorsa o kadar sık buluşup birlikte çalışacaktık. Bunlar benim hüsnü kuruntummuş! Metin bana geldiğinde sayfalar notlarla kaplıydı. Lulu birçok editörden çok daha acımasız davranmıştı. Ama hep çok isabetli kararlar vermişti, ben de önerilerinin neredeyse % 99’unu kabul ettim. Çok keyifli bir süreçti. Müdahaleleri, metni benim kadar onun da içselleştirmiş olduğunu gösteriyordu. Chouaki ritme çok önem veren bir yazar – tam bir caz müzisyeni. Lulu’nun katkısı, çoğunlukla İngilizce metin için doğru nabız bulmaya yönelikti. Onun getirdiği yeni söz dağarcığıyla çeviri iyice kendini gösterdi, ayrıca beni duvara çarptıran bazı bölümlere de çözüm getirmişti.

Son aşamada Lulu’nun oturma odasında veya bende bol bol kahve içerek uzun saatler çalıştık; her bir yanımız sözlüklerle çevrili, satır satır çevirinin üzerinden gittik; metni yüksek sesle okuyarak bir şey kulağımızı tırmaladığında durduk.

İkimizin eğitimi ve çalışma deneyimi farklı olsa da dil konusunda aynı hassasiyeti paylaşıyoruz. Ortak çalışma söz konusu olunca bu çok önemli; çünkü sözcük seçimi nihayetinde kişisel tercihe dayanıyor. Lulu’yla ikimizin “duyuş” şekli aynı; hem yazarın sesini hem kendi sesimizi. Birimiz “Dur, olmadı” dediğinde öbürü hiç itiraz etmedi. İkimiz de aklımıza gelen seçenekleri sıralar, birimiz doğru sözcüğü bulduğunda hemen tanırđık. Bence bu, her iki arkadaş arasında kendiliğinden gelişecek bir özellik değil. Herkesin sanat ve müzik algılaması farklı: Kimisi Wagner’i çok sever, kimisi de ondan nefret eder. Ortak çeviri yapmak, kaynak metne aynı şekilde yaklaşmayı ve çevirinin sesiyle dokusunu aynı şekilde hissetmeyi gerektirir.

Gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta da güven. Burnu büyüklüğe, çeviriyi sahiplenmeye, pazarlığa, “Az önce senin dediğın olmuştu, şimdi de benim dediğım olsun” gibilerinden sitelere yer yok. Önemli olan tek şey, mümkün olan en iyi sonuca ulaşmak. İkimizin de çıtayı yüksek tuttuğunu ve birbirini olduğu kadar kendini de eleştirebildiğini görmek, hem rahatlatıcı hem de sevindiriciydi.

Bitirdiğımızde çeviri artık “benim” çevirimmiş gibime gelmiyordu, metinden bir adım uzaklaşıp “İyi olmuş” diyebiliyordum. Genellikle bir çeviri teslim etmeme yakın “Berbat oldu” diye bir ses içimi kemirir, paragraflar lime lime ayrılır, metnin elle tutulur bir yanı var mı, yok mu, artık anlamam. Arkasından tabii teslim sonrası gerginliği geliyor; sabırsızca editörün ne diyeceğini beklemek. İlk defa olarak, çeviriyi gönderdiğimizde içim çok rahattı. Kırk sekiz saat içinde editörden oldukça olumlu bir yanıt aldık, metinle ilgili sadece birkaç soruyla birlikte.

İleride mümkün olan her projede Lulu’yla birlikte çalışacağıma söz verdim.

Hem çeviri benim tek başıma çıkaracağım işten çok, çok daha iyiydi; hem de bütün süreç oldukça

keyifli ve tatmin ediciydi. Ayrıca eğiticiydi de. Zayıf olduğum noktalarla ilgili çok şey öğrendim.

İkinci kitap birincinin ardından geldi. *L'Étoile d'Alger*'in İngiltere'deki yayıncısı *Serpent's Tail*'den Pete Aryton, bize yine çok zor başka bir kitap önerdi. Fransa'da yaşayan Senegalli yazar Fatou Diome'un *Le Ventre de l'Atlantique* adlı romanı.

Bu kez kitabı ortadan ikiye böldük, ikimiz birer yarısını çevirdik. Sonra da birbirimizin çevirisini gözden geçirdik ve bir araya gelip metne son halini verdik. Yine aylarca çamura saplanmış gibi hissettim, ama Lulu'yla birbirimizin bölümünü düzeltince çeviri sanki kanatlanıp havalandı. Şimdi yayıncıya gitti ve biz de bir sonraki projemizi kararlaştırıyoruz.

Birlikte çalışmanın çok daha fazla zaman aldığını ve maddi açıdan getirisinin de az olduğunu belirtmek gerek. Biz mühletimizin uzun tutulmasını istiyoruz, kaliteyi hızdan daha çok önemseyen yayınevlerinden oldukları için *Graywolf* ve *Serpent's Tail* de kabul ettiler. Birkaç yıl önce, geçimim için sadece edebiyat çevirisinden elde ettiğim gelire bağımlı olmamaya karar vermiştim. Gelirim büyük kısmını teknik çeviriden elde ediyordum; böylece istediğim kitabı çeviriyordum, istediğim yayıncıyla, istediğim şartlarla çalışıyordum. Ama güvenilir bir meslektaşla çalışmanın artıları çok. Odasında tek başına çalışan çevirmenin yalnızlığını biraz olsun hafifletiyor. Sorunları birlikte tartışacak, cesur kararları birlikte alacak, zorlukların yanı sıra mutlulukları da paylaşacak birinin olması çeviri deneyimine yeni bir boyut kazandırıyor. Ayrıca bir çeşit mesleki gelişim olarak görebiliriz bunu. Çevirmenler yıllar boyunca tek başlarına çalışıyorlar. İyi miyiz, daha iyiye gidiyoruz muyuz, yoksa köreliyor muyuz, nereden bileceğiz? Yeni teknikleri, yeni yöntemleri nereden öğreneceğiz? Ortak çeviride meslektaşımız, sizin için bir ayna tutar elinde. İnanıyorum ki ben, kendi üslubum, zayıf ve güçlü yanlarım hakkında çok şey öğrendim.

***

Lulu Norman: Yıllar önce, üniversiteye gittiğim ilk hafta, Giraudoux'nun özellikle anlaşılmasız bir metnini çevirmem gerektiği; hayatımda hiç böyle zor bir işle karşı karşıya kalmamıştım. Telaşa kapıldım: Metindeki sözcükleri biliyordum (ya da sözlükten bakabiliyordum) ama genel anlamı yakalayamıyordum. Bildiğim Fransızcadan başka bir şey olduğunu bile düşünmeye başladım.

Telaşım anneme de geçti. Onun Fransızcası ve yeteneği benimkinden çok üstündü, birlikte çalışmaya koyulduk. Karanlık köşelerin aydınlandığını, sözcüklerin gittikçe anlam kazandığını hissetmiştim; deyimleri tanıyor ya da anlayabiliyor, yan anlamları veya bağlantıları görüyordum.

Mahmud Derviş'in sözleriyle "Çevirmen sözcüklerin anlamlarını taşıyan hammal değil, onların kazandığı yeni ilişkiler ağını yaratan yazardır. Anlamın görünen yanını resmeden kişi değil, gölgede kalan yanına bakıp ona anlam veren kişidir." Çevirmenin yaptığı işi ve dile bakış açısını benim bildiğim kadarıyla en iyi anlatan tanım bu; sözcükler arasında kurulan bağlantılar ve anlamlardır çevirinin malzemesi, özellikle de şiir çevirisinde.

Bir anne ve kızının dil konusunda benzer bir anlayışa sahip olmasını beklersiniz (başarılı bir ortak çalışmanın ilk şartı), ama daha sonraki yıllarda, işbirliğinin seviyesi değişse de, Louise Labé'den Serge

Gainsbourg'a çok çeşitli metinlerin çevirisinde arkadaşlarımla birlikte çalıştım. Tüm çevirmenler, çevirilerine "yeni gözlerle" bakılmasının ne kadar önemli olduğunu bilir, ben de çalışmamı güvendiğim meslektaşlarıma her teslim edişimde katkılarının çok yararlı olduğunu gördüm.

İlk kitap çevirim için, çok sevdiğim bir kitabı (Mahi Binebine'in *Cannibales*'i) Granta'ya götürmüştüm. O zamanki editör Will Hobson'dı, kendisi aynı zamanda çok iyi bir çevirmendir. Aceleyle yaptığım deneme çevirisi pek parlak değildi, ama Will hem Granta'nın çeviriyi bana yaptırması için ısrar etti (kitabın telif hakkını alıp bildikleri, denenmiş birine çevirtmek istiyorlardı) ve çeviri sürecinde destek oldu, hem de bizzat metne müdahale edip yaptığım işin kalitesini yükseltti.

Metniniz, onca zamanlık emeğinizin ürünü, çalışma arkadaşınızdan geri gelince içinizi saran duyguyu tarif etmek güç – eserinize bir başkasının eli değmiş, onu daha da güzelleştirmiş gibi hissediyor, çok mutlu oluyorsunuz. Bayrak yarışında, soluk soluğa bayrağı takım arkadaşına teslim edip kenara çekildikten sonra, onun bitiş çizgisini göğüsleyişini seyreden koşucu gibi – çeviride bitiş çizgisi değil, teslim tarihi var gerçi. Bir keresinde, müzik alanında birçok ortak çalışma yapmış bir arkadaşına "Birisinin seni çıplakken görmesi gibi" demiştim. O da karamsar bir şekilde "Yok, ondan daha beter" diye cevap vermişti.

Başka hiç kimseyle aynısını yapamayacağımı düşünüyordum, ama Ros'la *L'Étoile d'Alger* üzerinde çalışıp benzer bir durumda kalınca, anladım ki birçok şey bakış açınıza ve ne aşamada devreye girdiğinize bağlı; ikinci çevirmen ayrıntılara takılmayıp genel manzarayı görebiliyor.

Yeni bitirdiğim kitabın çevirisi beni çok üzmüştü: Yayıncı, telif ajansı ve yazarın eşi, çeşitli aşamalarda bana ve çeviri sürecine karşı büyük bir saygısızlıkla, yazar olsa asla cesaret edemeyecekleri şekilde müdahalelerde bulunmuştu. Elimde sözleşmemle yayıncının işyerine gidip düzeltmeleri kendim yapmak zorunda bile kalmıştım. Bundan sonra çeviriyi bırakıp yazmaya yoğunlaşma ya da başka bir iş bulma niyetindeydim.

Ama *L'Étoile d'Alger*'le karşılaşınca metne çok ısındım ve istemeyerek bıraktım. Ros birlikte çevirmeyi önerince çok hoşuma gitti ve bunu bir deneme olarak gördüm. Biraz riskliydi, çünkü kitabı aynı şekilde mi algılayacağız, hiç belli değildi. Ondan gelen çeviriye bakarken hem tedirgindim, hem de iyi niyetle düşünülmüş olsalar da benim önerilerime ne tepki vereceğini merak ediyordum. Benim amacım, Fransızcasını okurken aldığım hisse benzer bir his yaratmaktı, o yüzden gözümü kapayıp aklıma ne geliyorsa yazdım ve sonucun iyi olmasını diledim.

Sonraki kitabımız *Le Ventre de l'Atlantique*'i ikiye bölünce ikimiz de hem birinci, hem de ikinci çevirmen olduk. Bu durumda ilk, kaba çeviriden ikimiz de nasibimizi aldık ve cümle cümle uğraştık. Kitabı bu şekilde bölünce yazarın sesinin bozulacağı düşüncesine kapılmıştım, üslup konusu aklıma takılmıştı. Ama o noktada artık birbirimize olan güvenimiz artmıştı, birlikte defalarca metnin üzerinden geçince hem rollerimiz belirsizleşti, hem de birleşti; o yüzden kimin ne yaptığının farkında olmadım. Önemli de değildi zaten.

Hepimizin birer kör noktası vardır; herkes kendini ifade etme tarzıyla, söz dağarcığıyla, alışkanlıkları, zevkleri veya önyargılarıyla – kısaca kendi deneyimiyle – sınırlıdır. Yalnız çalışıyorsanız (artık örneğine nadir rastlanan titiz bir editörünüz de yoksa – zaten bir editörünüz varsa şanslısınız bugünlerde) çeviri sırasında bu durum bir engel oluşturmaz, kimseye bunu açıklamak durumunda da kalmazsınız. Bu sizin bir parçanız; çalışma adabınızın, çeviride yararlandığınız tüm kaynakların bir sonucu; sorgulamazsınız.

İşte bu sorgulamadığınız özelliklerdir ortak çeviri sürecinde ortaya çıkan – kendi yöntemlerinize de şöyle bir dönüp bakmanızı sağlayan. Sonuç olarak çeviri üç kat daha iyi olur. Aklınızdan geçenleri söze dökmek, açıklamak ve gerekçelendirmek zorunda kaldığınızda elinizde olmadan süreç şeffaflaşır. Ros’la ikimiz birbirimizi benim beklemediğim kadar iyi tamamlıyoruz, farklarımız da ürettiğimiz metni daha sağlam kılıyor.

Diğer bir önemli etken de zamanın azlığı. Hepimiz aklımızın sonradan başımıza gelmesine, fikirlerin iş olup bittikten sonra beynimize üşüşmesine, hafızanın istem dışı çalışmasına alışkınız. Bir süre metni havalandırmanız da gerekiyor, ona tekrar bakmadan önce gözlerinizin başka bir ışığa alışması lazım. İki çevirmen söz konusu olunca bu ara döneme ihtiyaç olmaması gerek; çünkü metin bir başkasının bakışı ve kalemiyle değişmiş olarak size geri geliyor.

Zaten ikinizin de aynı zamanda veya aynı yerde tökezlemesi düşük ihtimal; size imkansız görünenler belki de arkadaşınıza vız gelecek. Uzun bir çeviride ortaya çıkan kaybolmuşluk hissi hafifliyor, sorumluluğun ağır yükü paylaşılıyor. Gözden kaçırdığınız, ya da tam anlamadığınız ama “İdare eder” diye düşündüğünüz çok daha az nokta çıkıyor, ayrıca kişisel dil gibi bir üsluba düşmeniz tehlikesi de azalıyor. Deneyim de ikiye katlanmış oluyor ve bu haliyle metni ölçülemeyecek derecede zenginleştiriyor.

Tabii ki birlikte çalışmak sadece dil ve metin düzeyinde bir ilişki değil, aynı zamanda iki tarafın uyumu, (genellikle söze dökülmeyen) çalışma ilkeleri, bilgi paylaşımı, şeffaflık ve iş ahlakı da önemli. Bu piyasadaki en dikkatli, verimli ve profesyonel çevirmenlerden biriyle birlikte çalışma fırsatı bulduğum için çok şanslıyım.

Her türlü ortaklığın temelinde paylaşım, karşılıklı destek, saygı ve belirli bir ölçüde hoşgörü yatar – benim dikkatsizliklerime, gülünç bilgisayar “becerilerime” veya son dakika telaşlarıma hiç itiraz olmadı şimdiye kadar. Son aşamada, karşılıklı yazışarak çözemediğimiz çetrefilli sorunlar için birlikte fikir ürettiğimiz buluşmalarımızı hep iple çekiyorum: metni yüksek sesle okuduğumuz, tartıştığımız veya birbirimizi yüreklendirdiğimiz, doğru sözcüğe adım adım yaklaştığımız ve rezil olmaktan çekinmediğimiz buluşmalar.

Belki de her çalışma veya yazı biraz deneme veya risk unsuru taşımalı, çünkü neyle karşılaşacağınızı asla bilemezsiniz: Belki de dil konusunda sizin kadar tutkulu, iyi iş çıkarmayı ve öğrenmeyi sizin kadar çok isteyen biri çıkar karşınıza.

Tina Steiner

**Çevirmenler, gezginler ve
okurlar üzerine:
Jamal Mahjoub'un *The Carrier* adlı
kitabındaki güç bağlamları
çerçevesinde bilginin aktarımı**

İngilizceden Çeviren: Nihal Yetkin

Neden çeviri yapılır? farklı halklar –dostça veya düşmanca, hakimiyet kurmak veya buna direnmek için- bir araya geldiğinde etkileşimlerini ve birbirleri hakkındaki imgelerini büyük ölçüde söylemsel pratikler yoluyla yapılandırır... Kaçınılmaz olarak, halklar ve milletler farklı diller konuştuğunda, etkileşimlerinin merkezinde yer alan söylemsel pratikler çeviri yapılmasını gerektirir (Tymoczko, 1999, 15).

***

Bir kültürün diğer bir kültür tarafından nasıl okunduğu siyaset, güç stratejileri ve ilgili toplumları birbirine bağlayan klişeleştirme ve temsil mitolojisiyle ilgilidir (Carbonell 1996, 80). "*The Carrier*" (Taşıyıcı) (Güven Turan tarafından YKY'ye Raşid'in Dürbünü (2003) olarak Türkçe'ye çevrildi. ç.n.) 'da bir dilden diğerine çeviri yapılması işte bundan dolayı hep önemli sınır aşımalarını temsil eder. Bu nedenle terim hem sözlük anlamıyla hem de bundan öte mecazi anlamda kullanılmaktadır.

***

Romanda, yalnızca geçici olarak ve hiçbir zaman eksiksiz olmayacak biçimde de olsa yeni örgütlenme biçim birimleri oluşturmak üzere bir araya gelen gezgin alimlerin hikayeleri anlatılır. Bu yeni biçimler, Leela Gandhi'nin amı yüklü ifadesiyle "monokrom (tek renkli) bir emperyal bölünmüşlük manzarası"ndan kurtulmanın peşindedir (2006, 6). Anlatı Kuzey-Güney arasındaki eksenini yeniden

izlemek yerine, devamlı olarak okuyucunun dikkatini Kuzey Afrika, Arap, Yunan ve Asya geleneklerinin birbirinden faydalanarak kelimenin tam manasıyla yabancı yerlerde kesiştiği işbirlikçi bilim tarihine çekerek rotayı genişletir. Mahjoub, bir üstünlük kurma biçimi olarak bilgi üretiminin aksine, bilgi üretimindeki boşlukların insanları ve gelenekleri hiyerarşik olarak değil, işbirliği halinde birbirine bağladığı tekil çeviri olayları üzerinde odaklanır. Ancak, bu ümit vadeden çeviriler daima sivil ve dini otoritelerin romandaki karakterlerin bilgi elde etme ve aktarım çabalarını yok etmeye veya önemli ölçüde sınırlandırmaya yönelik müdahaleleriyle tehdit edilir. Burada Mahjoub'un anlatısının temel sorusu önyargı ve güç bağlamında bilginin taşıyıcıları olan, çeviri yapan alimlerin başına ne geldiğidir.

***

Roman iki olay örgüsüyle iki koldan ilerler. “*The Carrier*” geçmiş ile şimdi arasında mekik dokurken, bölümlerin çoğu 17.yy. başlarında, birkaçı da 20.yy. sonunda başlar. Bu, Mahjoub'un günümüzün oluşumları aracılığıyla geçmiş hakkında bilgiye ulaşmaya çalışan biri olarak, aldığı jeoloji eğitiminin ki-tapta yankılanması gibidir. Bu arayış romanda kayadan metinsel dokuya doğru bir dönüşüm geçirir. Mahjoub tıpkı kayanın tabakalarını ayıran bir jeolog gibi, okuyucuya geçmişin gözlüğünden şimdiki durumu veya bunun tam tersini anlamamızı sağlamak üzere anlatı tabakaları sunar. Bu geçmiş ve şimdi, metnin anlamsal seviyesini de etkiler, çünkü Mahjoub sık sık, bir cümlede geçmiş zaman, diğer bir cümlede şimdiki zaman kullanarak geçmiş ile şimdinin arasındaki ayrımı tepetaklak etmektedir.

Buna ilaveten, hiçbir olay örgüsü çizgisel bir kronolojik sıra takip etmez, geçmişe dönüşler ve fragmanlar halinde verilir. Romandaki karakterin yer değiştirmeleri gibi, bu parçaların da okuyucu tarafından hikayenin anlam kazanması için daha büyük bir anlatıya aktarılması beklenir. Bu aktif anlamlandırma işi, bence tam da Mahjoub'un metinle okuyucu arasında oluşturmayı hedeflediği şeydir yani, okuyucuyu gezginin yol arkadaşı, yeni örgütlenmeler oluşturma arayışında bir taşıyıcı duruma getirmek.

***

17.yy. olay örgüsü Raşid el-Kenzi'nin Cezayir'de hapse düşmesi ve sonrasında Dayı'nın kendisini, haberi deniz yoluyla Cezayir'e gelen, gizemli bir Hollanda yapımı optik alet olan teleskopu bulma göreviyle Kuzey'e yollanmasıyla başlar. Normal görüş mesafesinin dışında kalan şeyleri görmeye yarayan alet, metinde Raşid'in halihazırda bilinen sınırların ötesindeki şeylerin bilgisini elde etmeye yönelik merakıyla da eşanlamlı hale gelir. Raşid'in seyahatleri burada başlar, nihayetinde bu seyahat kendisini Danimarka'nın Jutland bölgesi açıklarında gemisinin batmasına doğru sürükler. Orada kurtarılır ve bir alim/astronom olan Heinesen ile yüksek derecede eğitim almış kızkardeşi Sigrid tarafından istihdam edilir. Teleskop'un bulunması konusuna ilaveten, “güneşin dünyanın ışığı olduğunu ve dünyanın yalnızca onun etrafında bir yörüngede döndüğünü” öğrenir. Bu güneşmerkezli sistem bilgisi radikaldir çünkü dini ve sivil otorite ile çatışmaya yol açmaktadır.

Raşid'in pek çok dili biliyor olması onu teleskobu bulma görevi yönünden mükemmel bir “taşıyıcı” haline getirmektedir çünkü farklı diller farkı bilgi sistemlerinin bekçisi olarak durmaktadırlar. Metin

bu nedenle çevirinin “kültürlerin ve öğrenmenin birbirine bağımlı olması”ndaki (Tervonen 2001, 1) rolüne vurgu yapmaktadır. Raşid’in bilginin edinmenin bir yolu olarak çeviri yapma kabiliyeti metinde bol bol örneklendirilir. Raşid tarih boyunca sunulan bilgiyi ve pek çok etkili düşünürü çeviri yoluyla kavrar “Göklerin gizemi sıradan bir insan tarafından açıklığa kavuşturulamazdı. Ancak, meşale elden ele geçti: Babillilerden Firavunlara, Yunanlılardan İranlılara ve sonra da Hintlilerden Çinlilere” (71). Bu alıntıda meşale imajı Mahjoub’un daha önce değindiği ışık çakması metaforunda da ortaya çıkmaktadır. Bu ışıkla ilgili metaforik oyunlar çevirinin, anlamı deşifre etme uğraşında sahip olduğu merkezi konumu da akla getirmektedir: çeviri farklı bilgi gelenekleri arasındaki bağlara da ışık tutabilen can son derece önemli bir süreçtir. Mahjoub itinayla şunu vurgulamaktadır: “Avrupa’da 16-17. yy.da meydana gelen büyük sıçrama Doğu, bu bağlamda, Arap dünyası olmadan gerçekleşemezdi” ve “ilerleme kendi sınırlarının içine hapsolarak değil ancak sınırların yıkılması ile sağlanabilir”. (Tervonen 2001, 1). Şüphesiz ki bu sınırların ortadan kaldırılması işlemi ancak diller, kültürler ve bilgilerin aktarımı ile mümkündür.

Romanda deşifre ve çeviri ile uğraşan tek kişi Raşid değildir. 20. yy. olay örgüsü Raşid’den yaklaşık dört yüzyıl sonra yaşamış olan bir jeolog, Hasan’ın etrafında döner. Kopenhag’da Yakın Doğu Enstitüsü’nde çalışmakta olan Hasan Jutland’daki bir arkeolojik sit alanına çağırılır. Burada, arkeologlar kazıları sırasında Müslüman gezginlerin namaz için Mekke’deki Kabe’nin yönünü saptamalarını sağlayan bir aleti de içeren gizemli bir pirinç kutunun içinde gömülü bir iskelet (daha sonra Heinesen olduğunu öğrendiğimiz) bulurlar. Kutuya Raşid El Kenzinin adı ile Hasan’ın Arapça yazıyı çevirmek üzere çağrıldığı “gobbledygook’u okuması için gönderilen adamın adı yazılıdır. Okking’in Arapçayı bu şekilde tanımlaması Hasan’ın çevirisine muhtaç olsa bile kendi bilgisi dahilinde olmayan bilgiyi aşağılamasına imkan veren göreceli olarak daha üstteki bir güç konumunu da ortaya koyar. Yine, geçmiş ile şimdi arasındaki bağları kuranlar çevirmenlerdir. Tıpkı Heinesen’in yanbaşındaki gizem dolu pirinç kutu gibi bulgular zaman, dil, yanyanalık bakımından farklılık gösterdiğinden başta anlaşılması güç bir durumdadır ancak Hasan yavaş yavaş delil parçacıklarını geçmişten şimdiye taşıyarak bazı sırların üzerindeki perdeyi kaldıracaktır.

İki olay örgüsünü birbirine bağlayan ilmek ise Hasan’ın geçmişi ve özellikle de onun Raşid’in hayatının nasıl ve neden Danimarka’nın bu uzak yarımadasında sona erdiği konusunda duyduğu meraktır. Hasan en sonunda bu arazinin 17.yy.da Verner Heinesen’e ait olduğunu öğrenir, kendisini hayrete düşüren de zaten tam olarak Raşid ile Heinesen arasındaki kültürlerarası bağlantıdır. Ancak, deliller arasındaki karanlık noktalar (114) nedeniyle bu ilişkinin ne olduğu bilgisine erişemez. Neyse ki okuyucu daha iyi bir konumdadır çünkü her şeyi bilen bakış açısına sahip anlatıcı, bir Arap ve bir Avrupalı alimin 17.yy. başlarında kurduğu bu sıradışı ve imkansız ilişkiyi inandırıcı bir hikayeye dönüştürecek şekilde bazı boşlukları doldurur.

***

Sonuç olarak, Mahjoub kurgunun ötekilerin hayatları hakkında bir içgörü edinmemizi sağlayıcı konumunu devam ettirir; okuma sürecinde kendimizin bir başkası olmasına izin veririz, böylelikle kurgu

“bizi başka dünyalara, başka kültürel bağlamlara götürür ve insanlarda ortak bir şeyin var olduğunu gösterir (2002,9). Heinesen ceset, kutu ve Raşid’in seyahatine ilişkin hikayenin aslını ortaya çıkartırken, anlatının kendisi de deneyimli bir aşığın -ki bu aşık elbette okuyucudur (1)- ellerinde kat kat çözülmeyi bekleyen bir bilgi bütünü haline gelir, okuyucular okuma sürecinde yavaş yavaş açığa çıktıkça iki olay örgüsü ve artan deliller arasında gidip gelirler. Bu Spivak’ın “çeviri olabilecek en yakın okuma biçimidir” sözlerini (1993,180) de anımsatmaktadır. Benim burada iddia ettiğim ise aynı anda bunun tam tersinin de yaşandığıdır: Yakın okuma özellikle sözkonusu anlatı birçok yönden sınırları aşıyorsa aynı zamanda bir çeviri işlemidir. Mehrez çoğu sömürgecilik sonrası yazının tekdilliliğe direndiğini savunur. Böyle metinlerin okuyuculardan kendileri gibi “arada, aynı anda hem okuma hem de çeviri yapabilme kabiliyetinde” (1992, 122) olmalarını beklediğini belirtir. Ayrıca, bu örnekte, anlatıcı okuyucuyu Raşid ile Hasan’ın hemen yanında konumlandırmaktadır. Böylece güç müdahalelerinden kaynaklanan aşağılama ve şiddet de bir çeviriye, aktarıma uğramaktadır. Bu acıyla karşılaşma ve ana karakterlerin yeni örgütlenme biçimleri kurmada başarısız olmaları Mahjoub’un siyasi vizyonunun yakın zamanda gerçeğe dönüşmesi gereğini bir kat daha arttırmaktadır: Metin bilgi üretiminde meydana gelen boşlukların insanları hiyerarşik olarak değil işbirliği halinde birbirine bağlayabileceği ve böylelikle önyargı ve cehalete set çekilebileceği fikrini ileri sürmektedir. Buna ilaveten, metin ile okuyucu arasında da bir boşluk bulunmaktadır, algılamaların tek renkli bir ışıktan bir renk tayfına doğru yön değiştirebileceği bir boşluk.

Kaynakça

- Carbonell, O. 1996. The exotic space of cultural translation in British social anthropology. *Writing Culture* içinde, ed. J. Clifford and G. E. Marcus, 141-164. Berkeley: University of California Press.
- Ghandi, B. 2006. *Affective Communities: Anticolonial Thought, fin-de-Siecle Radicalism and the Politics of Friendship*. Durham and London: Duke.
- Mahjoub, Jamal. 2002. 18/04. Fiction, reality and the fear of flying. [http://www/homuniora.sdu.dk/engelsk-kolding/.mahjoub.thm/](http://www.homuniora.sdu.dk/engelsk-kolding/.mahjoub.thm/) (accessed 8 August 2005)
- Mehrez, S. 1992. Translation and the postcolonial experience: francophone North African text. *Rethinking Translation. Discourse, Subjectivity, Ideology* içinde, ed.L.Venuti, 120-138. London & New York: Routledge.
- Spivak, G. 1993. *Outside in the Teaching Maschine*. London and New York: Routledge.
- Steiner, T. 2008. Of Translators, travellers and readers: The transmission of knowledge in contexts of power Jamal Mahjoub’un *The Carrier* içinde. In *English Academy Review* 25(1) 2008, 40-50.
- Tervonen, T. 2001. Exploring the present through the past, <http://www.djembe.dk/no/40/jamal,djembe.html/> (11 Ekim 2005)
- Tymoczko, M. 1999. Postcolonial writing and literary translation. *Post-colonial Translations* içinde. Ed.S.Bassnett ve H. Trivedi, 19-40. London & New York: Routledge.

Oktay Eser

Sessiz Gemi'de Üç Yolcu

Yahya kemal, Nihat Sami Banarlı ile "Sessiz Gemi" şiiri üzerine yaptıkları bir görüşmede bu geminin bir tabut olmadığını anlatmıştı. Bir tabut değildi bu gemi ama hiç yolcusu yokmuş gibi yol alıyordu. Aslında geminin bu yolculuğuna başından sonuna şahitlik etmiş üç yolcusu, kalkışta farkedilmiş olmasalar da anlattıklarıyla hem rıhtımda kalanların gözünden hem de yolcusu oldukları geminin güvertesinden bugüne ışık tutmaktadırlar. Günlerce siyah ufka bakanların nemli gözleri biraz olsun dinlenmeyi hak etmiştir artık.

"Sessiz Gemi" şiiri, işlevini sevilenden ayrılmak olarak kazanmış olsa da sayın Talat Sait Halman, Behlül Toygar ile birlikte Yahya Kemal Beyatlı'nın yaşadığı süreci bugün yeniden yaşatabilmek için bu üç yolcu kurgusu oluştu. Birbirine yakın dönemlerde farklı çevirmenlerin elinden üç çeviri şiir ortaya çıktı. Her çeviri şiirle birlikte kaynak metin, erek dizgede daha iyi anlaşıldı. Bu üç çevirinin tarihsel süreçte aynı döneme ait olmaları, erek okurun dil-içi çeviriye gerek duymadan okuyabilmelerini sağlamaktadır. Metin-içi ilişkilerin kurulması için çeviri sorunları belirlendikten sonra nasıl çözümler önerildiğini görmek mümkün olacaktır.

Çeviri sorunlarının neler olduğuna, erek metinlerde önerilmiş olan farklı çözümlerden yola çıkarak karar verdim. Bu farklılıkların bizi başka okumalara çıkardığını ve çevirmenin kaynak metne nasıl yaklaştığını ve nasıl yorumladığını görebileceğiz. Çeviri sorunlarını birer birer dile getirmektense çevirmen okumalarındaki farklılıkları anlamamıza yetecek kadar veri sağlaması amacıyla beyit düzeyinde bir iki noktaya değinmek istedim.

Kaynak ve Erek Metinler**Sessiz Gemi**

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.
Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.
Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli.
Biçare gönüller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu!
Dünyada sevilmiş ve seven nâfile bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.
Bir çok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Bir çok seneler geçti; dönen yok seferinden.

Y.Kemal Beyatlı**The Silent Cruiser**

From Time when the day has come to weigh anchor
Destined for the Unknown, a cruiser departs of this harbor
It gathers its way silently as if with no souls who stand
This departure is bereft of waving good-bye or a hand
The quay harbors a desolate cruise for those left
Contemplating the dark horizon days long, eyes wet
Helpless Souls! This is not the last cruiser to depart
Nor is it the last mourning of a life with us to part
All loving and loved ones on earth will wait in vain
They know not the departed loves will never return
For many departed ones are content with their destiny
For many years have passed by and yet no sole returnee.

İngilizceye Çeviren: Oktay Eser

Silent Ship

If the day has arrived at last to weigh anchor from time,
A ship departs from this harbour towards an unknown clime.
As if it has no passengers, silently it makes way;
No hand is waved nor hankerchief as it sails away.
This journey is distress for those left behind on the quay,
Their tearful eyes scan the black horizons day after day.
Desperate hearts: This will neither be the last ship to go
Nor the final bereavement of a life filled with sorrow.
In this world, the beloved and the lover wait in vain
Not knowing that the loved ones will never come back again.
Those who sailed away are surely happy with their sojourn:
Years went by since that voyage, yet not one soul will return.

İngilizceye Çeviren: Talat S. Halman

Silent Ship

When time arrives to weigh anchor off this strand,
A vessel doth leave this haven for an unkown land.
Silently glides she as though unmanned,
As she sails, not a hankerchief nor a hand is waved!
Unhappy with this trip are those on quay,
Wet-eyed they gaze at dim horizon dolefully.
Poor hearts 'tis not the last ship departing,
Nor of disconsolate life is it the last sting.
In vain will the loving and beloved wait
For the return of those that crossed the strait!
Happy must they have been with their set,
Though years have past, none's back as yet.

İngilizceye Çeviren: Behlül Toygar

“Gemi” ve “zaman” ilk beyitte göze çarpan ve çevirilere yön veren iki temel kavram olarak yer almaktadır. Şiirde “Gemi”, gittiği yer geride kalanlarca bir türlü bilinmeyen ve seven ile sevileni birbirinden ayıran güçlü bir kavramdır şiirde. Çevirilerde “ship”, “vessel” ve “cruiser” kelimeleriyle karşılanmıştır. “Ship”, deniz yolculuklarında kullanılan her aracı temsil etse de “vessel” daha çok tekne gibi küçük olanlardır. Çevirmen ölenle birlikte yaşanan acının sadece sevenlerini içine aldığı – ateş düştüğü yeri yakar misali - daha dar bir çevreyi mi vurgulamak istemiştir? “Cruiser”, seven ve sevilen arasındaki hüznü gidenin geri dönmediği için gittiği yerden razı ve memnun oluşuna bir gerekçe niteliğinde bu yolculuktan da mutlu olduğunu mu hissettirmek istemiştir? Bu karşılık, kaynak kültürde ölümün sevenden ayrılık anlamından dolayı eleme çağrıştırırken diğer taraftan da öbür dünyada bir kavuşma sevincini barındırdığını da sağlayabilmiş midir? Kaynak metnin son beyitinde, sevenleri, bu düşünceyle teselli bulmaktadırlar.

Liman, geminin yolcularını aldığı veya bıraktığı bir yer olsa da bu gemi sadece yolcuları alır bu limandan. Liman, sanki sevgililerin son buluşma yeridir. Gemi, attığı demiri zamandan alıp limandan ayrılmaktadır. “Zaman”, iki kelime ile eşdeğerlik kazanmıştır: “Time” ve “strand”. İlki ile sevenlerin birlikte geçirdikleri son dakikalar anlam bulurken; ikincisi ile ayrılık, yaşanan o an ile değil bir ince çizgi ile sınırlandırılmış olur. Gemi, bu çeviride o sahilten ayrılır. Ve sahil birdenbire dünya ve ahiret oluverir ve sevenleri bir daha buluşmamak üzere daha orada ayırmıştır. Artık meçhüle bir yolculuk başlamış olur.

İkinci beyitte, geride kalan sevenlerin, ayrılık hüznüyle elleri kolları bağlı kalmıştır. Kaynak metinde sallanamayan mendil ve kol bu çaresizliği dile getirirse de; şair kafiye tedirginliği ile el sallamak deyimini kol sallamak olarak ifade etmiştir. Çevirilerde, bu tedirginliğe gerek kalmadığı için yer verilmemiştir. Mendil sallamak, kültürümüzün bir parçası olarak kendine ayrılık resimlerinde yer bulur. Ereğ metinlerin ikisinde bu yapı olduğu gibi taşınmış birinde ise ereğ kültür ifadesi kullanılarak “wave goodbye” ile eşdeğerlik sağlamıştır.

Bu beyitin çeviri sorunu olarak ele alınacak bir diğer kavramı ise “yolcu” olabilir. Çeviri metinlerde bu kavram üç farklı şekilde karşılanmıştır. “Passenger”, gemi ile bir yerden başka bir yere seyahat eden kişi anlamında bir isimdir. İkinci çeviride ise bir sıfat kullanılmıştır: “Unmanned”. Bu kelime, genelde bir geminin mürettebatsız olmasını anlatır. Çeviri şiirin anlam bütünlüğü sayesinde bu kelime, yolcusu olmayan bir gemiyi betimlemiştir. “Soul”, insan ruhu anlamına gelir. Ölüm konusunun işlendiği kaynak metinde ruhun bedenden ayrılmasını destekleyen bu kavram, aynı zamanda “insan” anlamı da taşımaktadır. Bu yolla gemideki yolculara gönderme yapılmıştır.

Üçüncü beyitte “seyahat”, ereğ dilde farklı karşılıklara neden olan bir diğer kelimedir: “Journey”, “trip” ve “cruise”. Yolcular, ilk kelime ile uzun bir yolculuğa çıkarlar. Bu yolculuk, geri dönülmeyecek kadar uzundur. “Trip”, daha kısa ve biraz da zevk için yapılan bir yolculuğu ön plana çıkarır. “Cruise”, bu yolculuğun denizde olduğuna doğrudan gönderme yapar. Bu kelime de çıkılan yolculuğun içine zevk ve neş’e anlamı katar. Böylece giden sevgilinin, gittiği yer hakkındaki düşüncelerini de anlamak mümkün

olur. Gidenler, geride bıraktıkları sevdikleri için ise hüzün duyarlar.

Hüzün rıhtımında kalanların yüzünde çaresizlik olmuştur. Giden geminin ardından ufka bakıp dururlar. Bakışları, erek metinde şu şekilde hayat bulur: “Scan”, “gaze” ve “contemplate”. “Scan” ile insanlar, yitirdikleri sevgilileri her an döner hissiyle sık sık uzaklara bakarlar. Her seferinde de kimse gelmediği için gözlerinden yaş eksik olmaz. Bu yaşlı gözlerin, beklenenlerin geleceği yöne sabitlendiğini ve bir türlü olanlara inanmadıklarını bize “gaze” kelimesi vermektedir. “Contemplate”, ufka baktıkça kendi ruhlarında iyice derinlere dalan ve belki de giden sevgilinin anıları ve o günlere hasret dolu gözleri anlatmaktadır.

Dördüncü beyit ile geride kalan ve teselliye muhtaç yakınlarla seslenilmektedir. Biçare gönüllere bu seslenişin rengi, çeviri metinlerle farklı tonlara ayrılmıştır. “Desperate hearts”, bu rengi umutsuz insanlar olarak görürken; “Poor hearts” ile bu his bir acıma oluverir. “Helpless souls”, çaresizlik elbisesini giydirir. Herbiri ile yaşananların telafisinin mümkün olmadığını ve elden bir şey gelmeyeceğini hissettirmektedir.

Giden sevgiliye tutulan matem, bir metinde sevgilinin yokluğunun vurgulandığı “bereavement”, diğerinde kalbe saplanan bir zehirli iğnedir “sting” ile ve sızısı hiç geçmeyecektir. “Mourning”, gidenin ardından duyulan hüzündür, yastır. Elem dolu bu anlar, teselli kabul etmez anlardır. Sevgiliyle aralarına hicran girmiştir.

Beşinci beyitte beklemenin nafile olduğu açıkça dile getirilmiştir. Giden geri gelmeyecektir. Giden sevgililer, “the loved ones” ile kalanların gönüllerindeki sevgidir. “Those that crossed the strait”, bu dünya ile ahiret arasındaki çizgiyi geçmiş olanlar, belki de kendi yolculuğuna çıkmışlıkları nedeniyle ölenlerin halini anlatmaktadır. “The departed loves”, hem bu insanların ruhlarını teslim ettiklerini hem de birilerinin aşkları olduğunu vermektedir.

Altıncı beyitte gidenlerin geri dönmemesi, kalanların iyi niyetiyle ve belki de öldüklerini kabullene-memiş olmalarından dolayı, gittikleri yeri sevmiş olabileceklerine atfediliyor. Bu yer, bir misafir gibi gittikleri ve “misafirliğin kisası makbuldür” misali “sojourn” ile geri geleceklerini görürüz. Sevgililer böylece fazla ayrı kalmayacaklardır. “Set”, belki doğrudan olmasa da çeviri şiirin metin-içi ilişkileri sonrasında ölenlerin talihine gönderme yapar. Ölümün değişmez gerçekliğini de vurgulayabilmektedir. “Destiny”, gidilen yerin bu kişilerin kaderi olması ve gidenlerin de kaderlerine razı oldukları için geri dönmediklerine vurgu yapmıştır. Geçen yıllara rağmen hiç haber alınamaması bu farklı yorumları da beraberinde getirmiştir.

Kaynak metnin, aynı dönem içinde yapılmış üç çevirisinin erek kültürde sunduğu imkanları ve okuyucunun damağında bıraktığı ortak tadı umarım görmek mümkün olmuştur.

A. N. Kostenko

Çevirmen Nabokov : Teoride ve Pratikte Yeni Yaklaşımlar

Rusçadan Çeviren: Hanife Çaylak

V. Nabokov, faal olarak sürdürdüğü çeviri çalışmalarının yanısıra, geride çeviri sanatı ve doğasına dair birçok önemli fikir bıraktı. Bu bilgilerin incelenmesi V. Nabokov'un yazınsal mirasınının bütününe sistemli bir biçimde yaklaşılmasına katkı sağlayacaktır. Aşağıdaki çalışma, bu meselelerin başlıca yönlerini ve sistemli bir analiz için muhtemel yaklaşımları tayin etmeyi hedeflemektedir.

Bin yıldır çevirinin doğasıyla ilgili şu soruya yanıt arandı /aranmakta: Orjinal metin birebir mi çevrilmeli yoksa metnin ruhu mu aktarılmalı? Çözülemeyen bu ikilem çeviriye birebir ve serbest olmak üzere iki ana yaklaşımın oluşmasını sağladı. Birebirciler yegâne tarafsız gerçekliği orjinal metnin kendisinin teşkil ettiğinden emindiler, buradan hareketle de metnin anlamını tefsirsiz, yazarla üslup benzerliği kurmaksızın ve yazarın niyetini ıskalayarak aktardılar. Serbest çeviri savunucuları ise herhangi bir eserde en önemli olanın, eserin teknik yönünden ziyade, eserin ruhu olarak adlandırılan muğlâk, saklı yönü olduğuna inandılar/inanmaktalar. Bu kıyaslama, çeviri teorisi ve pratiğinde günümüze dek şu ya da bu biçimde varlığını sürdürmekte. Her iki taraf da kendi görüşünü, edebi çeviri sorunlarına yaklaşımını destekleyecek, ikna edici deliller öne sürüyor. Bu yaklaşımlardan herhangi birinin savunucusunun prensiplerini çiğneyip, "düşman" kampa geçtiği görülmüş değil. Tabii ismi Vladimir Nabokov olan istisnayı saymazsak eğer.

20. yy'ın 80'li yıllarından itibaren bu güzide yazarın sanat yaşamı üzerine yazılan çalışmaların sayısı artmaya başladı. Rusça yazdığı romanları, Amerika'da yazdığı eserler, şiirleri, otobiyografik çalışmaları incelenmekte fakat Nabokov'un çeviriye katkısı henüz aydınlatılmış değil. Genel olarak Puşkin'den yaptığı *Yevgeni Onegin* çevirisiyle ilgili farklı çalışmalar bulunmakta (K. Çukovski'nin 60'lı yıllarda deyim yerindeyse sıcağı sıcağına yazdığı, daha sonra çeviri sorunlarıyla ilgili kaleme aldığı *Yüce Sanat*

adlı kitabına da dahil ettiği “Onegin Gurbette” adlı makalesi, A. S. Bessonova ve V. A. Viktoroviç’in 15-18 Nisan 2009’da gerçekleşen “A. S. Puşkin ve V. V. Nabokov” başlıklı konferansta sunduğu makale, I. A. Çeremisina’nın, A. S. Puşkin’in *Yevgeni Onegin* adlı manzum eserini yorumlayan V. Nabokov’la ilgili incelemeleri). V. Nabokov, çeviri sanatı ve doğası üzerine önemli düşünceler geliştirdi. Bu bilgilerin incelenmesi V. Nabokov’un yazınsal mirasınının bütününe sistemli bir biçimde yaklaşılmasına katkı sağlayacaktır. Aşağıdaki çalışma, bu meselenin başlıca yönlerini ve sistemli bir analiz için muhtemel yaklaşımları tayin etmeyi hedeflemektedir.

J. Grayson’a göre Nabokov için çeviri, her ne kadar büyük önem arz etmiş olsa da yazarın ha-yatında ikincil bir uğraş olarak yer almıştır. [1, 414]. Bununla beraber sanat hayatına yeni adım attığı 20’li yıllarda ve bir yazar olarak ünlenip, büyük ses getiren *Lolita* romanını yazdığı 50’li yıllardan 60’lı yılların başına kadar olmak üzere çeviri, yazarın hayatında iki kez önemli rol oynar. Nabokov, Romain Rolland’dan *Colas Breugnon*, Lewis Carroll’dan *Alice Harikalar Diyarında* ve Rusça’ya çevirdiği kendi eserleri *Lolita* ve *Pnin* nesir çevirileri; Puşkin, Lermantov, Tyutçev, Fet, daha sonraları Mandelştam ve Hodaseviç’ten yapmış olduğu İngilizce şiir çevirileri olmak üzere çok sayıda çeviriye imza attı. İngilizce’den Shakespeare’i, Byron’u, John Keats’i, Tennyson’u, Rupert Brooke’u; Fransızca’dan Pierre de Ronsard’ı, Alfred de Musset’i, Baudelaire’i, Rimbaud’u, büyük Rus şairi A. S. Puşkin’in dünyasının, dilinin tüm özelliklerini en detaylı ayrıntılarıyla açıklamasının yanısıra, en zorlu çeviri sorunlarına getirdiği çözümlerini de göstererek, en detaylı şerhleri düştüğü ünlü *Yevgeni Onegin* romanını çevirdi.

Birçok makalesinden ve röportajlarından da anlaşılacağı üzere çeviri sorunları Nabokov’u her zaman ilgilendirdi. Bu makalelerin büyük çoğunluğunu çalışmalarının altına düştüğü notlar, hata ve buluşlarının analizi oluştursa da kimi çalışmaları, yaptığı belirli genellemelerle ayrı bir yer tuttu. Bu çalışmalarından biri de *Rus Edebiyatı Dersleri* adlı kitabında yer alan “Çeviri Sanatı” başlıklı makaledir. Yazar makalenin hemen başında çeviride yapılabilecek üç muhtemel yanlış ya da Nabokov’un deyimiyle “günahı” belirler. [2, 389]. Birinci ve en masum sayılabilecek hata tipi, yanlış anlama ya da farkında olunmadan yapılanıdır. Bir sonraki hata tipini, çevirmenin anlamak için özel bir çaba harcamadığı ya da potansiyel okuyucunun anlayamayacağını yahut hoş bakmayacağını düşündüğü için sözcük ya da paragraflar atlaması oluşturur fakat yazara göre çevirmenin yapabileceği en büyük kötülük, okuyucunun önyargılarını ve zevklerini hesaba katarak bir şaheseri parlatma, düzeltme, süsleme çabası içine girmesidir. [2, 389]. Nabokov, çevirmenlerin, bu tür suçlar için Ortaçağda intihal için verilen cezalarda olduğu en ağır cezalara çarptırılmasını önerir.

Çevirmenlerin yapmaya meyilli oldukları bu hataların yanısıra Nabokov yukarıda anılan günahlardan ayrı fakat onlardan tamamen bağımsız düşünülemez üç ayrı çevirmen tipi belirler. Yazara göre bu tiplerden ilki, tüm dünyaya unutulmuş ya da tanınmayan bir dahiye duyduğu sevgiyi aşılama isteğiyle yanıp tutuşan bilim adamı kocadır, ikincisi iyi niyetli edebiyat işçisi ve son olarak da yabancı refiğinin muhitinde soluklanan usta yazar. [2, 394]. Bilim adamı koca çeviri de son derece özenli ve titizdir, bununla birlikte gecenin onbirinde çeviriye kafa yoran çalışkan bir hanım bu beye nazaran biraz daha az özentili ve titiz kalacaktır. Ne var ki, bu iki tip çevirmen de herhangi bir yaratıcı yetenekten

mahrumdur, bilgi ve çabaları da ruh ve üslubu tutturmaya yetmez. Bununla beraber Nabokov' a göre çevirmenin, başka bir dilde yazılmış edebi bir şaheserden ideal bir metin çıkarabilmesi için ilk olarak çevirdiği yazar kadar yetenekli ya da metnin yazarıyla aynı yönde yetenekli olması şarttır. İkincisi, çevirmen iki halkı, iki dili, yazarın üslup ve tekniğinin tüm detaylarını, sözcüklerin etimolojisini, kelimelerin oluşumunu, tarihi göndermeleri çok iyi bilmelidir. Son olarak da, kabiliyet ve donanımının yanı sıra, metnin asıl yazarıymuşçasına yazarın düşüncesiyle, mizacıyla, duruşu ve üslubuyla gerçeğe en uygun biçimde benzerlik oluşturmaya yeteneği olmalıdır.

Nabokov, çeviride en ufak detaya bile büyük önem verirdi. Kafka'nın *Dönüşüm* hikayesine ayırdığı derslerinden birinde hikayedeki Gregor Samsa'nın dönüştüğü böceğin türünü kılı kırk yarararak inceler. Öğrenciler bu böceği hamamböceği olarak yorumlasa da, Nabokov, hamamböcekleri yassı ve uzun bacaklı olmalarını Gregorunsa hiç de yassı sayılamayacağını ve hamamböceğine sadece kahverengi oluşuyla benzemesini göz önünde bulundurarak onlara katılmaz. Hem sonra bu böceğin elitraları da vardır, elitraların altındaki saydam kanatları olsa olsa pislik böceklerinin bir özelliğidir. Nabokov daha sonra: "İlginç doğrusu, bu pislik böceği Gregor sırtındaki sert kabuğun altında kanatları olduğunu bir türlü fark edemedi. Bence çok önemli bir ayrıntı bu.. Kimi Gregorlar, Johnlar, Jennieler kanatları olduğunu farkında olmadan yaşayıp gidiyor" yazar. [3, 335]. Yazar, kısaca, önemsiz gibi görünen bir detay yazarın düşüncesini çok başka bir biçimde yansıtabileceğini gösterir.

İdeal bir çevirmen olunabilmesi için öne sürülen talepler günümüzde de geçerliğini korumakta, Nabokov'un fikirleri hala ilginç ve özgün. Ne var ki, Nabokov çevirilerinde kendisi de bu kurallara her zaman uymadı. Yazar, 20'li yıllarda Lewis Carroll'un *Alice Harikalar Diyarında* eserini çevirirken sadece kahramanın ismini Rus okuyucunun kulağına daha hoş gelebilecek bir isim olan Anya olarak değiştirmekle kalmayıp, cinaslı kafiyeler ve deyimlerin çevirisinde ilginç buluşlara imza atsa da, birçok İngiliz gerçekliğini Ruslaştırılmıştır. [4, 226-230].

Nabokov'un, Lewis Carroll ve *Yevgeni Onegin* çevirilerinde birbirine tezat iki farklı çeviri yöntemi izlemesinin bir sebebi var mıydı acaba? L. Kimmel, ilk bakışta örtüşmezlik gibi görülen bu durumu iki eserin farklı okur kitlesine hitap etmesiyle açıklar, zira *Alice Harikalar Diyarında* çocuklar, eklenen yorumlarla sayfalar arasına yerleştirilmiş bir rehber oluşturan *Yevgeni Onegin* çevirisiyse, eseri eline alan bir hocanın metnin en ince ayrıntılarını bile anlayabilmesi içindir.

Nabokov, BBC Kanalı'na verdiği bir röportajda (1962) A. S. Puşkin'in *Yevgeni Onegin* romanında birebir çeviriyi tercih etmesinin sebebinin bu yöntemin, Puşkin'in gerçek dünyasını en iyi şekilde anlamaya olanak sağlaması olarak açıklar. [6, 13]. Daha sonra "Wisconsin Studies in Contemporary Literature" dergisinde yayınlanan (1967) röportajında Nabokov, çevirinin yegane amacı ve gerekçesinin en doğru bilgiyi aktarmak olduğunu, bunun da ancak altına düşülen notlarla birebir çevirinin sağlayacağını belirtir. [6, 81].

Puşkin'in şaheserinin çevirisinin yayınlanmasının ardından Nabokov, basında arkadaşları ve çoğu konuda hemfikir olduğunu söylediği insanlar tarafından bile büyük şiddete maruz kalır. Yazar, basına

1966'da yayınlanan "Eleştirmenlerime cevap" makalesi ile yanıt verir. Makalenin büyük kısmını, Nabokov'un eskiden beri yakın arkadaşı (daha sonra bir daha görüşmemişlerdir) olan E. Wilson'un eleştirilerini çürütmeye ayırır. En keskin sorulardan biri Nabokov'un eseri çevirirken bolca eski, poetik İngilizce kelimeler kullanmasıdır. Nabokov, eski İngilizce kelimeler kullanmasının sebebinin sadece eski Rusça kelimelere karşılık geldikleri için değil, Rusça'da anlamını korumuş fakat İngilizcesinde karşılığını yitirmiş bir sözcüğün anlamındaki nüansı verebilmek istemesiyle açıklar. Bazı eski kelimeler, Puşkin'in sevdiği bir sözcüğe okuyucunun dikkatini çekmek ya da Fransızcanın Rusça bazı tamlamalara etkisini göstermek için gereklidir. "Benim için, bir kelimenin eski, lehçevi ya da argo olmasından çok uygun olup olmadığı önemlidir. Yöntemim yanlış da olabilir lakin neticede bu da bir yöntemdir ve gerçek bir eleştirmenin görevi çalışmamdan, benim bilerek yaptığım bazı "tuhafıkları" kırpıp yerine bu metodu incelemek olmalıdır" sözleriyle belirtir Nabokov duruşunu.

Yazar, makalenin önemli bir kısmını, E. Wilson'un "normdan sapma" olarak nitelendirdiği kısımlara açıklık getirmeye ayırır. Puşkin'in *Yevgeni Onegin* romanının dördüncü bölümünde «семейственной картиной» (aile yaşamı) tamlaması geçer. Günümüz Rusçasında «семейной картиной» şeklinde ifade edilen bu cümle için Nabokov: "Puşkin bu ifadeyi kullansaydı, "family life" olarak çevrilebilirdim" yazar. Fakat Puşkin daha seyrek kullanılan bir kelimeyi tercih etmiş, hal böyle olunca da, bu kelime İngilizce sözlüklerde yer almamasına, bir bakıma Nabokov'un yeni bir kelimesi sayılmasına rağmen yazar "familistic" sözcüğünü kullanarak, çevirmenin kelimenin anlamındaki nüansı koruyarak verme görevini yerini getirmiştir.

Nabokov, Puşkin'in kelimelerine karşılık bulurken, şairin her sözcüğüne büyük bir titizlikle yaklaşır. A. S. Bessonov ve V. A. Viktoroviç de "Nabokov, Yevgeni Onegin Müfessiri" adlı makalelerinde bu konuya dikkat çekerler. Edebiyat bilimciler, Yevgeni Onegin'in yorumcusu olarak Nabokov'u eserin kültürel gerçeklikleri yansıtan sosyal yönünden ziyade, yazılış ve dil serüveni gibi özelliklerini oluşturan genetik yanının ilgilendirdiğini belirtir. [7,287]. Kelimelerin seçimi Puşkin'in üslupsal, İngilizce'nin ve Rusça'nın dilsel özelliklerine göre belirlenir. E. Wilson "gloom" sözcüğünün kullanılmasını hoşgörülemez olduğunu düşünür. Nabokovsa, John Keats'da da poetik benzerine rastlanan "gloom"un, karanlığın tam olarak çökmeden önceki durumunu ifade eden Rusça "Мгла" (alacakaranlık) sözcüğünü en iyi karşılayan sözcük olduğunu savunur. [6, 254]. (alacakaranlık anlamındaki "gloom" sözcüğü bugünkü sözlüklerde de vardır).

Nabokov, literatüre kazandırmış olduğu yeni bir kelimeyle gurur duyar. Bu kelime, eserin birinci bölümünde geçen «бедняжку цапцарап» cümlesindeki «цапцарап» sözcüğünü karşılayan "scrab" kelimesidir. Yazar, Puşkin'in mizah anlamı içeren цапать (to snatch) ve yansıma sözcükten oluşan царапать (to scratch) fiillerinin birleşmesinden oluşan, aslında var olmayan bir fiili sözlü nida şeklinde kullandığını belirtir. Aynı kelime türetme yöntemlerinden yararlanan Nabokov, İngilizce "grab" (цапать –karmak, yakalamak) ve "scratch" (царапать- çizmek, çizerek zarar etmek) kelimelerini birleştirerek "scrab" kelimesini oluşturur. [6, 254].

Çevirmen Nabokov, *Yevgeni Onegin*'in her satırını, her cümlesini şairin yaşamındaki bir olayla açıklar,

devasa Nabokov şerhi bu şekilde oluşur. Puşkin, yüksek sosyete salonlarında, sürgünde, seyahatte, arkadaşları ve tanıdıklarıyla sohbetlerinde karşımıza çıkar. Nabokov kendi anılarını da eklediği şerhte, Yevgeni Onegin romanının otobiyografik öğelerle örülü olduğunun altını çizerek Puşkin'in kendisi üzerindeki etkisini de göstermeye çalışır. Nabokov'un kahramanlara, bilhassa da Rus karakterine bir örnekten ziyade, belirli bir eğitim almış, Puşkin'in okuduğu ünlü romanların etkisiyle oluşturulmuş, sevdiği kadın kahramanlara öykünmeyi isteyen biri olarak gördüğü Tatyana'ya yaklaşımı da farklıdır.

Nabokov, Fransız, İngiliz ve Alman yazarların Puşkin'in sanatına, Yevgeni Onegin gibi bir romanı yazma fikrine, ankahramanların tasviri ve yerleştirilmesine etkisini göstererek Puşkin'i milli bir şair olmanın ötesine taşıyıp, dünya edebiyatına kazandırmıştır (oldukça postmodern bir ruhla). Gleb Şulpyakov'un da doğru tespit ettiği üzere, Nabokov'un Puşkin dönemini tasvir ederken şerhlere otobiyografik öğeler eklemekten çekinmemesi (Nabokov küçükken mürebbiyesinin kendisini Nabokovlara ait Batovo çiftliğine götürmesinden, Puşkin ve Rıleyev arasındaki düellonun burada gerçekleşmiş olabileceği türünden anımsatmalarıyla), kendisini de klasikler listesine yazdırmayı sağlamıştır. [8, 231].

Каянакча :

1. Грейсон Дж. Французский связной: Набоков и Альфред де Мюссе // В.В.Набоков: pro et contra. Том 2 /Сост. Б.В.Аверин. – СПб.: РХГИ, 2001. – С. 387-435.
2. Набоков В.В. Искусство перевода // Набоков В.В. лекции по русской литературе / Пер. с англ.; предисловие И.Толстого. – М.: Изд-во Независимая Газета, 1998. – С. 389-397.
3. Набоков В. Франц Кафка. «Превращение» // Набоков В. Лекции по зарубежной литературе / Пер. С англ. под ред. Харитоновой В.А. – М.: Изд-во Независимая Газета, 2000. – С. 325-364.
4. Костенко А.Н. В.В.Набоков и его перевод повести Л.Кэрлла «Алиса в Стране Чудес» // Нова філологія. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. - №4(15). – С. 225-231.
5. Kimmel L. Nabokov as Translator. An examination of his changing doctrine of translation // <http://www.geocities.com/Athens/3682/nabokov2.html>.
6. Nabokov V. Strong Opinions. – N.Y.; Toronto: McGraw-Hill Book Company, 1990. – 335 p.
7. Бессонова А.С., Викторovich В.А. Набоков – интерпретатор «Евгения Онегина» // А.С.Пушкин и В.В.Набоков: Сб.докладов междунар.конф. 15-18 апреля 1999. – СПб.: «Дорн», 1999. – С. 279-289.
8. Шутьяков Г. Точная рифма к «Онегину» // Новый мир. – 1999. - №11. – С. 227-231.

sıcak nal

İki Aylık Edebiyat Dergisi, Mayıs-Haziran 2010, Sayı: 2, Fiyatı: 8 TL

2. Sayı Çıktı!

Santiago Nasar'dan

Hrant Dink'e

bile bile hades

Nihayet Pynchon!!

Bolaño, sana bir karaciğer borçluyuz!

Evrim Alataş'ı kaybettik!

Cin Ali değil Cin Ayşe!

William Butler Yeats

İngilizceden Çeviren: Cevat Çapan

THE CIRCUS ANIMALS' DESERTION

I

I sought a theme and sought for it in vain,
I sought it daily for six weeks or so.
Maybe at last, being but a broken man,
I must be satisfied with my heart, although
Winter and summer till old age began
My circus animals were all on show,
Those stilted boys, that burnished chariot,
Lion and woman and the Lord knows what.

II

What can I but enumerate old themes,
First that sea-rider Oisín led by the nose
Through three enchanted islands, allegorical dreams,
Vain gaiety, vain battle, vain repose,
Themes of the embittered heart, or so it seems,
That might adorn old songs or courtly shows;
But what cared I that set him on to ride,
I, starved for the bosom of his faery bride.

And then a counter-truth filled out its play,
'The Countess Cathleen' was the name I gave it;
She, pity-crazed, had given her soul away,
But masterful Heaven had intervened to save it.
I thought my dear must her own soul destroy
So did fanaticism and hate enslave it,
And this brought forth a dream and soon enough
This dream itself had all my thought and love.

And when the Fool and Blind Man stole the bread
Cuchulain fought the ungovernable sea;
Heart-mysteries there, and yet when all is said
It was the dream itself enchanted me:
Character isolated by a deed
To engross the present and dominate memory.
Players and painted stage took all my love,
And not those things that they were emblems of.

III

Those masterful images because complete
Grew in pure mind, but out of what began?
A mound of refuse or the sweepings of a street,
Old kettles, old bottles, and a broken can,
Old iron, old bones, old rags, that raving slut
Who keeps the till. Now that my ladder's gone,
I must lie down where all the ladders start
In the foul rag and bone shop of the heart.

SİRK HAYVANLARININ KAÇIŞI

I

Bir konu bulmaya çalıştım, boşu boşuna bir konu,
Beş altı hafta boyunca her gün durmadan.
Belki de kırgın bir ihtiyar olduğum için artık
Olanla yetinmeliydi kalbim; gel gör ki,
Kış demeden, yaz demeden, yaşlanıncaya değin
Gösteriyi sürdürmüştü sirkteki hayvanlarım,
Sırıkla yürüyen cambazlar, o yaldızlı araba,
Aslanla kadın, Tanrı bilir başka neler.

II

Ne yapabilirim bu eski konuları sıralamaktan başka?
Önce o üç büyümlü adaya, simgesel düşler peşinde
Burnundan sürüklenen denizci Oisin'in
O boşuna sevinci, boşuna savaşması, boşuna dinlenmesi
Kırgın bir kalbin konuları bunlar ya da bence öyle,
Eski şarkılara süs ya da saray oyunlarına;
Ama neden bendeki bu kaygı, onu kışkırtan ben,
Ben ki, onun masalsı nişanlısının peşine düşmüşken?
Derken tam tersi bir gerçek çıktı ortaya,
Prenses Cathleen adını verdim ona;
O da merhametle çılgın, ruhunu feda etti,
Neyse ki Gökler araya girdi onu kurtarmak için.
Sandım ki sevdiğim kadın yok edecekti ruhunu,
Öyle köle etmişti kendine onu bağınazlıkla kin
Ve bu düşün canlanır canlanmaz içimde, düşün
Kendisiydi aklımı başımdan alan, gönlümü çelen.

Ve ekmeği çalınca Soyтарыyla Kör,
Zaptolunmaz denizle savaştı Cuchulain;
Kalbin gizleri bunlar, gene de her şey bir yana,
O düşün kendisiydi beni büyüleyen:
Yalnızca kahramanın yaptıklarıydı
Yaşanan âna dikkat çeken, belleği denetleyen.

Oyuncularla boyalı dekorlara hayrandım ben,
Onların simgesi oldukları şeylere değil.

III

O usta işi imgeler eksiksiz oldukları için
Ruhun saflığında ortaya çıkmışlardı,
Ama onların kaynağı ne? Bir yığın çöp,
Sokaktaki süprüntü, kırık dökük kap kakak,
Boş şişe, kuru kemik, paslı demir, teneke
Bir de kasada oturan o yaşlı sürtük.
Artık merdivenim de devrildiğine göre,
Kalbin o köhne eskici dükkânında
Serilip yatmam gerek merdivenin dibine.

Diye Yayınları Çeviri Kitaplığı'ndan

"İlk okuyuşta sadece çevirmenleri ilgilendiren bir kitap gibi görünebilir. Ancak, çeviriye meraklı, çeviri üzerine düşünen, çeviri yapmak isteyen herkes bu çalışmadan yararlanacaktır."

Doğan Hızlan

"Edebiyat ortamımız için zenginleştirici, ufuk açıcı bir öncü kitap[...] Her kesimden edebiyat okurunun, edebiyat çevirisiyle ilgilenen herkesin beklentilerini fazlasıyla karşılamaya aday."

Celâl Soycan

"Çevirmenler ve çeviri eğitimi alanlarının mutlaka okuması gereken bir çalışma. Ama kolay okunan anlatımı ve örnekleriyle, edebiyatla ilgilenen herkesin de ilgisini çekebilecek nitelikte."

Metin Celal

Diye Yayınları, Diye GC'nin yayın organıdır.
Çeviri Kitaplığı ile ilgili daha fazla bilgi almak ve internet satışımız için:
www.diye.com.tr/tr/diyeyayinlari
publications@diye.com.tr
0 212 244 56 00

Diye
GLOBAL COMMUNICATIONS

Paolo Ruffilli

İngilizceden Çeviren: Ataul Behramoğlu

DA NESSUNA PARTE

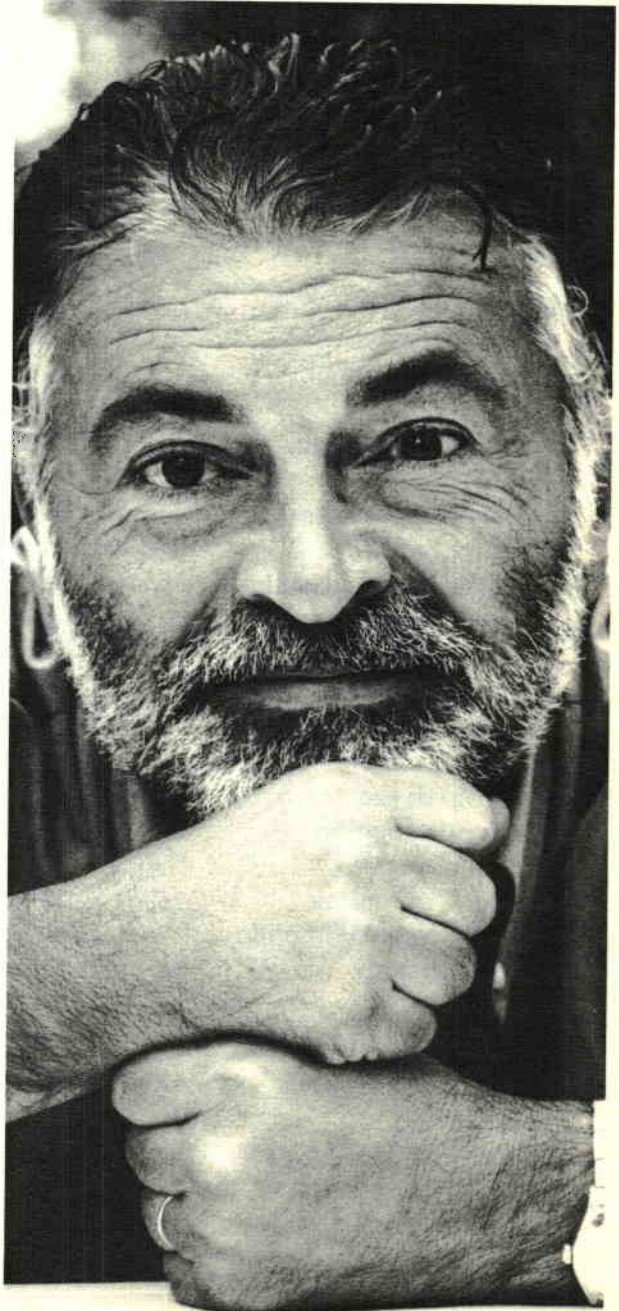
Quante volte
già sono partito
appena giorno
o nel cuore della notte
e, molte, contro voglia poi
finito nel dispetto
con la testa
sulla soglia del ritorno.
Se si potessero
tra loro sommare
una sull'altra tutte le rotte
e aggiungere le mete conquistate
deposte lì davanti
foglia a foglia,
quale catena lunga di deriva
che atroce mappa della distanza
si comporrebbe
nel totale sulle carte...
sarebbe la riprova
di una condanna
senza mai riposo,
si vedrebbe
che non si avanza
di una spanna,
che più si va
e meno si trova,
che non si arriva
da nessuna parte.

NOWHERE

How many times
have I left
before daybreak or
at dead of night
and often reluctantly
all irritation lost
and my mind on
the threshold of return.
Could they be piled
one on the other
all those roads
and stack those destinations
leaf upon leaf
what a continual drifting
what a monstrous tangle
of distances
would this form
on a map...
it would confirm
the sentence that you
will never find rest,
and yet show
how you will never
advance a span,
that the more you go
and the less you stay
you never arrive
nowhere.

HİÇBİRYERE

Ne kadar çok zaman
alıp başımı gittim
şafak öncesi ya da
ölü gecede
ve çoğu kez gönülsüzce
tüm öfkeler yitmiş
ve aklım
dönüşün eşiğinde.
Yığılabilsen
birbiri üstüne
tüm bu yollar
ve tüm bu varış yerleri
birbiri üstüne
tabaka tabaka
istiflense
nasıl sürekliliği bir sürükleniş
mesafelerin
ne devasa bir zincir
olurdu bu biçim
bir haritada...
bu bir hükmü
doğruluyor
senin hiçbir zaman
huzur bulamayacağını,
ve gösteriyor
hiçbir zaman
ilerlemediğini
bir adım bile,
çünkü
ne kadar çok
gidersen
ve ne kadar az
kalırsan
hiçbir zaman varamayacaksın
hiçbir yere.

TUNNEL

È all'improvviso,
dentro il tunnel
che non finisce mai,
nell'aria morta
che pizzica alla gola.
Tutte le volte
che ci sono già passato.
Eppure, no,
non vale che lo ricordi,
e che lo anticipi una sola.
Picchio nel muro
e lì mi rendo conto,
dentro il percorso
cieco e uguale,
specchio di me
a una mia spoglia,
di ciò che è stato
di come, in fondo
e contro ogni mia voglia,
io sia cambiato.

TUNNEL

And all at once
deep in the tunnel
that goes on and on,
in the dead air
that tickles your throat.
All those journeys
that have led me here before.
And yet, no, it's no use
remembering, looking
forward to another one.
I knock on the wall
and thus become aware,
during the dry
and selfsame passage
of my reflection
of a ghost of myself
of what is left
as if, deep down
and against my very will,
I had been transformed.

TÜNEL

Ve birden her şey
tünelin derinliğinde
git git bitmeyen,
ölu havada
boğazını gıcıklatan.
Tüm o yolculuklar
beni önceden
buraya getiren.
Ve henüz, hayır, yararı yok
anımsamanın, beklemenin
bir başkasını.
Vuruyorum duvara
kendimin ayırımına
varıyorum böylece,
kuru ve
kendi içine kapalı
geçitinde
düşüncemin
kendi hayaletimin,
bırakılmış olanın
sanki
derin aşağıda
ve istencime
rağmen
değişmiştim.

Mascha Kaleko

Almancadan Çeviren: Arife Kalender

Rus babanın, Avusturyalı annenin kızı olarak 1907 yılında Polonya'da doğan Mascha Kaleko, orta ve yüksek öğrenimini Berlin'de görür. 1930 yılında, aynı şehirde haftada bir yayımlanan, kültür ve magazin gazetesi 'Vossische Zeitung'da çalışmaya başlar. Burada "Berlin Günlüğü" sayfasında yıllarca şiirleri yayımlanır ve ünü hızla ülke sınırlarını aşar. 1931 yılında ilk kocası Saul Kaleko'yla evlenerek onun soyadını alır.

Hitler yönetimi sırasında Yahudi olduğu için kariyeri biter. 1938 yılından itibaren, orkestra şefi ve besteci olan ikinci kocası Chemjo Vinaver ve oğlu Steven ile New York'a taşınarak orada yaşamaya başlar.

1946 yılında yeniden Almanca olarak "Çağdaşlar için dizeler" adlı kitabını yayımlatır.

Hermann Hesse, Thomas Mann, Alfred Polgar ve Erich Kastner şairi öven yazılar yazarlar. Erich Kastner iğneleyici üslubuyla olsa bile Kaleko'nun: Sevecenliğini, şiir örgüsündeki ustalığını, kıtaları birbirine bağlamadaki becerisini, kendine özgü espirisini, romantik ironisini, duygusallığını övgüyle yad eder ve Kaleko'nun sivri politik görüşünü şiirinin müziğinde harmanladığını söyler.

Mascha Kaleko şiirinin yalınlığı, eğlenceli söylemi, yaşamın ve halkın içinde oluşu, anlaşılabilirliği neredeyse 1960-70 yılları arasında yaygın bir şiir anlayışını getirir. Bu nedenle genç şairlerle Kaleko kuşağı ciddi anlamda kapışırlar.

1956 yılında yeniden Alman kitap dünyasına dönen Kaleko; "Berlin Güzel Sanatlar Akademisi Fontane Ödülü'nü; seçici kurulda yer alan ve bir nazi olan Hans Egon Holthusen

yüzünden geri çevirir ve bundan sonraki ödülleri de kabul etmez...

"Steno Lirikleri", "Şarkım devam ediyor", "Aşk şiirleri", "Kendi kendimle konuşmalar" şairin en çok bilinen kitaplarıdır. Almanya'nın tanınmış şairlerinden birisi olan Mascha Kaleko, 21 Ocak 1975 yılında Züriç'de yaşama veda eder.

AUF EINE LEIERKASTENMELODIE...

Du kamst nur um einige Jahre zu spaet,
Und ich konnte so lange nicht warten.
Alle Blumen, die ich, dich zu grüssen, gesaet
Sind verwelkt nun in meinem Garten.

Tag um Tag, Jahr um Jahr hab ich nach dir gespaecht
Doch da warst du auf endlosen Fahrten.
Meine Sehnsucht verstummte, meine Lied ist verweht,
Und nun kommst du um einige Jahre zu spaet.
Denn ich konnte so lange nicht warten.

Sag, wo warst du, als Frühling im Lande noch war,
Als das Glück vor den Toren noch stand,
Als die Tage voll Licht und die Naechte so klar,
Sag wo warst du, als ich frohe Zwanzig noch war
Und noch frei war mein Herz, mein die Hand.

Sieh, nun ist meine Liebe erloschen und müd
Wie die Sonne im Herbst, die nur scheint und nicht glüht,
Und es silbert mein goldenes Haar.

Lass dein Boot fest am Ufer, an dem es nun steht,
Denn nun kommst du um einige Jahr zu spaet,
Und es wird nie mehr so wie es war...

LATERNA ŞARKISI

Sen geç kaldın
Bekleyemedim ben.
Senin için topladığım çiçekler
Soldu bahçemde.

Günlerce aylarca yoluna baktım.
Oysa sen sonsuz gidişlerdeydin.
Özlemlerim sustu, kayboldu şarkılarım
Belki birkaç yıl sonra geleceksin
Ama ben uzun zaman bekleyemem.

Söyle, bahar mevsiminde neredeydin,
Mutluluk kapıdayken,
Günler ışıklı, geceler aydınlıkken,
Söyle neredeydin, yirmi yaşın neşesinde
Kalbim ve ellerim boşken.

Bak, aşkım soldu ve yorgun
Sonbahar güneşi gibi yalnızca ışıldayan
Ve altın rengi saçlarıma usulca simler takan.

Orda kalsın, kayığını kıyıya bırak
Geç kaldın
Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak...

FÜR EINEN

Die Anderen sind das weite Meer.
Du aber bist der Hafan.
So glaube mir: kannst ruhig schlafen,
Ich steure immer wieder her.

Denn all die Stürme, die mich trafan,
Sie liessen meine Segel leer.
Die Anderen sind das bunte Meer,
Du aber bist der Hafan.

Du bist der leuchtturm. Letztes Ziel.
Die Anderen...das ist Wellen-spiel,

Du aber bist der Hafan.

BİRİSİ İÇİN

Uzak denizlerdi ötekiler
Oysa limansın sen
İnanırım: sakın uyurken,
Her seferde dümenim sana döner

Karşılaştığım tüm fırtınalar
Yelkenimi söndürdüler
Ötekiler renkli bir denizdi
Oysa limansın sen

Sen kule fenerisin. Varılan son yer.
Sakin, uyuyabilen, sevilen
Ötekiler...dalga oyunudur

Oysa limansın sen.

Yannis Kontos

Yunancadan Çeviren: Thanos Zarangalis

İlk şiir kitabını 1964'te yayınladı. 1978'de iki şiir antolojisi İngilizceye çevrildi. 1984'te 'Ta Osta' (Kemikler) adlı şiir kitabı Danimarka'da yayınladı. 1986'da 'Kemikler ve Diğer Şiirler' adlı şiir kitabı A.B.D.'de yayıma girdi. Şiirleri Fransızca ve Almancaya da çevrildi. Yıllarca radyo programlarında çalıştı. Dergi ve gazetelerde yazıları yayınlandı. Halen Ta Nea ve To Vima gazetelerinde çalışmakta. Modern Yunan ressamlarıyla ilgili incelemeleri yayınlandı. 1998'de Devlet Şiir Ödülü ile ödüllendirildi.

ΑΣΑΦΕΙΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ

Πίσω από εξωτερική σκάλα
υπάρχει χορταράκι. Το άλογο
το λευκό (δεμένο) προσπαθεί
να το φάει. Τεντώνει το σκοινί
της βροχής. Το σπάει. Βρέχει καταρακτωδώς.
Κάτι αριθμοί τρέχουν σαν τρελοί
να κρυφτούν στο μυαλό. Ο λαιμός σου
νοτισμένος, κάμπτεται στον ώμο μου.
Ο ζωγράφος δεν μιλάει, μόνο
παραθέτει χρώματα ώχρας
στο βλέμμα σου. Σε λίγο το τοπίο
θα μεταμορφωθεί σε ρώσικη πολίχνη,
με τα βαριά αισθήματα της ομίχλης
και τα γυαλιά του Τσέχωφ στο τραπέζι
της κουζίνας.

BELİRSİZ BELİRTİLER

Dış merdivenin arkasında
çimen yetişmiş. Beyaz
(bağlı) at onu yemeye
uğraşiyor. At yağmur
ipini geriyor. Koparıyor.
Yağmur sel gibi yağıyor.
Bazı sayılar koşuyor çılgın gibi
akla gizlenmek için. Boynun
ıslak, omzuma doğru eğilmiş.
Ressam konuşmuyor, sadece
bakışına aşiboyası renkleri
katıyor. Manzara birazdan
Rus kasabası biçimine girecek,
sisin ağır duygularıyla
Çehof'un gözlükleri
mutfak masasında.

ΧΑΛΚΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

Οι ανασκαφές έδειξαν τα πρωινά σου
 δυσοίωνα. Το χώμα κράτησε τις πατημασιές.
 Στο μέτρημα βγήκανε πέντε άντρες. Ο ένας,
 ο πιο δυνατός, φορούσε χρυσά πέδιλα.
 Αυτός έσπασε την πόρτα, και σκόρπισαν
 οι υπηρέτριες. Μόλις είχες βάλει το πόδι
 στη στέρνα, για το πρώτο μπάνιο της ημέρας.
 Οι φωνές σου κι οι ατμοί
 φαίνονται ακόμη στους τοίχους.
 Χάθηκαν όλα τα άλλα:
 οι βρισιές, οι προσπάθειες για εξηγήσεις,
 τα παρακάλια της τροφού,
 το τρομαγμένο πέταγμα του περιστεριού.
 Βρέθηκαν τα μαχαίρια, το αίμα,
 τα μαλλιά στα χέρια του, οι βόγκοι σου,
 η βοή και τα θρύψαλα του σεισμού
 που έγινε τη στιγμή του φονικού.

Μετά χιλιάδες χρόνια,
 οι κατατάξεις, τα θαμπά γυαλιά, η συντήρηση,
 το μουσείο, οι περαστικοί.

BAKIR DEVRİ

Kazılar, sabahlarının uğursuz olduğunu
 gösterdi. Toprak ayak izlerini korudu.
 Sayımda beş erkek çıktı. Biri,
 en güçlüsü, altın sandal giyiyordu.
 Kapıyı kıran oydu ve böylece dağıldı
 hizmetçiler. Tam ayağını koyarken suya,
 günün ilk yıkanişını yapmak üzere.
 Seslerin ve buğular
 hâlâ duvarlarda görünmekte.
 Diğerleri tamamen kayboldu:
 sövgüler, açıklama çabaları,
 sütannenin yalvarışları,
 güvercinin korku dolu uçuşu.
 Bıçaklar, kan bulundu,
 erkeğin elindeki saçlar, inleyişlerin
 depremin uğultu ve parçacıkları
 cinayetın işlendiği sırada.

Binlerce yıl sonra,
 Tasnifler, buğulu camlar, onarımlar,
 Müze, gelip geçenler.

Senadin Musabegović

Bošnjakčadan Çeviren: Alena Catovic

SUNET

U tamnom čošku majčine magaze
na oštrici sjekire
stidljivo se svjetluca dželatov osmijeh.

Pod njim
borove grane uspinju se prema nebu
da uzlete.

Ali fijuk
suhih usana oštrice
svlači ih do zemlje.

Obrezani panj
poslije britkog poljupca
izviruje
kao požutjeli zub
ispod pobjedničkog osmijeha.

Pod njim pjetlova glava ne
kukuriknu
već u crvenu krijestu šiknu.

Podiže krila u nebo da uzleti
iskrivljenim se plesom pokloni pred mojim sandalama
kroz čije vrhove bijele čarapa vire
upijajući mrlje crvene krvi s njegovog vrata
u obliku ljutitoga lava
koji će nas velikim šapama sve progutati.

Pod njim vuk skriven u šumi
od straha se u ovčiju
vunu presvlači.

Pod njim žuti mijesec
dok skriven pod perjanim jorgovanom se piški
u moju pidžamu
ženskim prstima vrh kože mi obrezuje.

Pod njim moje dvije obrve se sudaraju
Jedan drugu kao britva režu.

Sijevnu.

Dok u blatnjavom rovu
zamišljam neprijatelja kako mi sa oštricom prilazi
da bi u meni kao u majci zemlji
prostran grob iskopao.

SÜNNET

Ninemin dükkanının loş köşesinde
baltanın sivri ucunda
celladın gülümsemesi utangaçça parlıyor.

Altında
çam ağacının dalları göğe doğru çıkıyor
uçmak istercesine.

Ancak sivri ucundaki kuru dudaklarının
fısıltısı
onları toprağa doğru çekiyor.

Kesilmiş kütük
Keskin bir öpücükten sonra
Kendini gösteriyor,
sararmış diş gibi

zafer gülümsemesinden sonra.

Altında
Horoz ötmedi,
Onun yerine kırmızı ibiği fıskırırverdi.
Göğe uçmak için kanatlarını kaldırdı
o bozulmuş dansıyla,
uçlarından beyaz çorapları çıkan sandaletlerim önüne çöktü,
bu oynundan kırmızı kan lekelerini içine çekerken
hepimizi koca pençeleriyle kapıp yutacak
kızgın bir arslan biçiminde...

Altında
ormanda saklanmış kurt
korkudan koyun postuna bürünmüş.

Altında
sarımsı ay
kuş tüyü yorganı üstüne çekip saklanmış,
pijamama çiş yapıyor,
kadınsı parmaklarıyla derimi kesiyor.

Altında
iki kaşım çarpışıyor
birbirini ustura gibi keserek...

Çaktı.

Çamurlu hendek içinde,
toprak anada nasılsa, öylece, içimde
derin bir mezar kazmak için
bıçağın sivri ucuyla bana doğru gelen düşmanı hayal ediyorum.

Ülker İnce

Çeviri Eleştirisi Üzerine Bazı Düşünceler

Çeviribilim Bölümü'ndeki Çeviri Eleştirisi derslerinde, eleştirinin nasıl olması gerektiği konusundaki tartışmaların öğrencilerde bir çeviri eleştirisi korkusu yarattığı doğrudur. Bunu kendi deneyimimden biliyorum. Bu hem iyi hem de kötüdür. İyidir, çünkü gerçekten de nesnel ve yararlı eleştirinin koşullarının hayli ağır olduğunu öğrencilerin fark ettiklerini gösterir bu. Kötüdür, çünkü o korku bölümün mezunlarında mezuniyetten sonraki yıllarda da sürüyor olsa gekeki ki yaptıkları yayınlarda çeviri eleştirisiyle daha çok kuramsal düzeyde ilgilendiklerine, eleştirinin kendisinden uzak durduklarına tanık oluyoruz. Üstelik, derslerde yapılan eleştiri uygulamaları da, nesnel eleştirinin koşullarını kuramsal olarak bilmekle nesnel eleştiri ilkelerini uygulamak arasında büyük bir uçurumun bulunduğunu görmelerine yaradığı için galiba bu böyle.

Daha önceki bir yazımda çevirmenlerin tamamıyla görünmez gölgelere dönüştüğünden yakınmıştım. Çevrilmiş kitapların kapaklarına adlarının bile yazılmaması, çeviri kitaplar tanıtılırken çevirmenin adının hiç geçmemesi başka ne anlama gelebilir? Bunun çeşitli nedenleri olduğunu biliyoruz ama şimdi düşünüyorum, acaba çevirilerin artık hiç eleştirilmez olmasıyla da bir ilgisi var mı, diye. Belki dolaylı ve uzak ama bana var gibi geliyor. Çeviri, bir eleştiri nesnesi olmaktan çıkınca, onunla birlikte çevirmen de dikkat nesnesi olmaktan çıkabilir. Çevirmenler adeta, üzerinde konuşulmaya değmez işler yapan insanlara indirgenmiş olabilir.

Aslında çeviri eleştirisi yok da edebiyat eleştirisi var mı? O da yok gibi bir şey. Biraz varsa, piyasaya teslim olmayan, gerçek değerleri korumak için direnen bir avuç insanın çabasıyla var. Edebiyatın değerlendirilmesi işi edebiyat eleştirmenlerinin elinden nerdeyse alınmış durumda. Bir yapıtın değerini artık, reklam ve tanıtım belirliyor. Fotoğraflar, söyleşiler, ilanlar, panolar ve piyasa. Çok satan yazarla iyi yazar kavramları en azından geniş kitlelerin gözünde özdeşleşti. Ama hiç değilse edebiyatta reklam ve tanıtım, yazarı da kapsıyor. Çeviri edebiyatta o da yok. Çevirmenin durumu hepten umutsuz.

Bu durumda eleştiri, geri plana itilmiş görünen çevirmenlerin yeniden öne çıkarılmasına, ışıkların altına çekilmesine kuşkusuz yardımcı olabilir. Onlara önemsenmenin heyecanını yeniden aşılayabilir.

***

Çeviri eleştirisi derslerimizdeki kuramsal tartışmalar genellikle yapılagelen çeviri eleştirilerine yöneltilen eleştirileri de kapsar. Yapılagelen çeviri eleştirilerinde beğenmediğimiz ne vardır? Her şeyden önce eleştirinin “yanlış” bulmaya indirgenmesi. Bir çeviriyi eleştirmeye kalkanların çoğu kez o çeviride kendilerince kötü ya da yanlış buldukları aktarımları listelemeleri. Pekiyi, eleştiri bu değil midir? Hayır. Bizce yararlı eleştiri bu değildir. Eleştiri, çevirinin doğasının kavranmasını sağlamanın, çevirmenin hangi dilsel ve kültürel kısıtlamalar altında çalıştığını irdelemenin, bunun sonucunda da çeviriden beklentilerimizin daha gerçekçi bir biçimde oluşturulmasına katkıda bulunmanın zemini haline getirilirse yararlı olur. Çeviriyi eleştiren kişi, kendi kişisel seçimlerine göre değil, nesnel gerçeklere göre çeviriyi değerlendirmelidir. Çeviri eleştirisi, bir değerlendirme, ölçme tartma, iyiye iyi, kötüye kötü deme işi olduğu için elbette haksızlık etme korkusuyla yapılması gereken de bir iştir. Bu vurguyu derslerde çok yaparız. Çünkü çeviride kusur bulmak çok kolaydır, çünkü kaynak metin çevrildiğinde çeşitli değişikliklere uğramaktadır, uğramak zorundadır. Bütün bu değişiklikleri isterseniz “kusur” olarak görebilirsiniz. Bu iş böyle kolaya indirildiğinde çevirmene haksızlık etmek olasılığı da artar. Oysa bir çevirmen için çeviri kararları alma süreci, çok karmaşık bir süreçtir. Kararlarda öyle çok etmen rol oynar ki. Eleştirmen de çevirmenin kararlarını eleştirirken düşünülebilecek bütün etmenleri göz önüne almalıdır. O zaman da eleştirinin kolay bir iş olabileceğini düşünmek zordur elbette.

***

Geçenlerde bundan aşağı yukarı elli yıl önce yazılmış bir çeviri eleştirisi yazısı elime geçti. *Dost Dergisi*'nin Ocak 1958 sayısında yayımlanmış, Şerif Hulusi'nin bir yazısı. Yazıda Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* romanının Türkçedeki üç farklı çevirisi karşılaştırmalı olarak eleştiriliyor. Çevirilerden ilkinin 1936 yılında Nurullah Ataç yapmış ve çeviri *Ayda Bir* dergisinde tefrika edilmiş. Tefrika tamamlanmamış. İkincisi 1939 yılında Ali Kâmi Akyüz tarafından yapılmış ve kitap halinde basılmış. Üçüncüsü Tahsin Yücel'in 1957 yılında yayımlanan çevirisi.

Yazıyı merakla okudum ve orada öznellik, önyargılılık, açıklaması olmayan eleştiriler, çarpık çeviri algısı, metnin bütünü, türünü, işlevini, erek dil ve kültürün kısıtlamalarını, çevirilerin yapıldığı tarihleri, o tarihlerdeki toplumsal, siyasal, düşünsel koşulları, çevirmenlerin hangi kararları hangi kısıtlamalar altında aldığını dikkate almamak gibi, eleştiriye sakatlayan ne kadar yanlış tutum ve davranış varsa hepsinin yapıldığını gördüm. (Eleştiriye ayrıntılarıyla ele alırken bunlarla ne demek istediğimi göstermeye çalışacağım.) O tarihlerde tabii ülkemizde çeviribilim bölümleri yoktu, çeviribilim eğitimi de yoktu, çeviribilim üzerine yazılar, tartışmalar, seminerler, kitaplar da yoktu. Ama ne yazık ki bütün bunların var olduğu daha sonraki dönemlerde de çeviri eleştirisi, hastalıklarından tamamıyla kurtulamadı. Ben her zaman eleştiriye bazı hastalıklara yatkın bir uğraş olarak gördüğüm için bunlara işaret etmeyi, sağlık ve temizlik koşullarının neler olabileceğini konuşmayı önemserim. O bakımdan

işime yarayacağını düşündüğüm için bu eleştiriyi ele alıyorum.

Bir kitabı, yazıyı okuduğum zaman bende uyanan ilk izlenimleri önemserim. Hele böyle elli yıl önce yazılmış, yazarıyla ve yazıyla ilgili hiçbir ön düşüncem olmadan merak ederek okuduğum bir yazıya, o ilk izlenimlere daha da çok güvenirim. Bu yazıyı da ilk okuduğumda, yazının sonunda eleştirmenin çevirmenlere verdiği puanlar beni şaşırtmıştı. Demek ki okuduklarım beni o sonuca hazırlamamış. Eleştirmen, eleştirilerini sayıp döktükten sonra üç çevirmen arasında bir sıralama yapıyor, Ataç'ı birinci, Yücel'i ikinci, Akyüz'ü üçüncü seçiyor. Akyüz ile Yücel arasında az fark buluyor, ikisiniyse Ataç'ın fersah fersah gerisinde. Bu puanlamayı anlayamadım.

Eleştirmenin puanlamasına hiç uymayan izlenimlerimin nereden kaynaklandığını anlamak için yazıyı bu kez farklı bir dikkatle yeniden okudum tabii. Eleştirmen üç çevirmenin hangisinin daha başarılı olduğunu saptamak için "örnek olarak, her üç çevirinin ilk sayfalarını karşılaştırmayı" (s.8) uygun gördüğünü açıklıyor. Tabii hemen sormadan edemiyor insan. Niçin ilk sayfalar? Çevirinin bütünü için ilk sayfalar nasıl "örnek" olabilir? Bugünkü bilgilerimize göre bizler bir çevirinin bütünlüklü bir metin olarak ele alınmasını önerirken, çeviriyi ilk sayfasıyla değerlendirmeyi anlayamayız kuşkusuz. Sonra, eleştirmen ilk sayfayı da birinci, ikinci, üçüncü vb. cümle cümle sekize bölmüş. Yani ilk sayfa, bir metnin ilk sayfası olarak da değil, birbirinden ve bir metnin bütününden bağımsız cümleler biçiminde ele alınmış. Cümleler böyle bütünden bağımsız olarak ele alındığı zaman eleştirinin nasıl temelsizleştiğini gösteren çarpıcı örnekler var. Eleştirmen, Ataç ve Akyüz'ün "müdür" olarak aktardığı "provisieur" sözcüğünü Yücel'in "lise müdürü" olarak aktarmasını yanlış buluyor çünkü romanda o "lise değil 'kolej'"miş ve Fransa'da liseler "Millî Eğitim Bakanlığına, kolejler ise 1808 de [aynen böyle] mahalli idarelere bağlı olarak kurulmuş" (s.9). Pekiyi, Yücel "lise müdürü" değil de "kolej müdürü" deseydi, biz Türk okurları bu farkı anlayacak mıydık? Anlamayacaktık. Ayrıca bizim eğitim sistemimizdeki "kolej" ile Fransız eğitim sistemindeki "kolej" aynı şey midir? Hayır. Eleştirmen, hem "öğretim ve idare bakımından [aralarında] çok az fark vardır," diyor hem de "bunları birbirine karıştırmak doğru değildir". Belki de, pek çok yerde önerdiği gibi, çevirmenlerin bu farkı bir dipnotuyla okurlara iletmesi gerektiğini düşünüyor. O zaman da aklımıza başka bir soru geliyor. Metnin gerek bir "roman" olarak okunup algılanması, gerek metinde anlatılanların anlaşılması bakımından bu bilgi okura gerekli mi? Çok gerekliyse eleştirmenden niçin gerekli olduğunu açıklamasını bekleriz. O bilgi olmadan okur romanda acaba neleri kaçıracaktı? Hiçbir şey kaçırmıyorsa niçin okur dipnotlarıyla romanı okumaktan alıksun?

Böyle tek tek ögelerden başlayarak çevirinin bütününe dair bir değerlendirme yapmanın sağlıklı olabileceğini gösteren güzel bir örnek bu. Tek tek ögelere bakarsanız, hepsi size önemli görünecektir. Oysa metnin bütünü içinde bazıları hiç de önemli olmayabilir. Ama bunun tam tersi yapılır, bütünden başlayıp tek tek ögelere inilirse, yapılacak bütün değerlendirmelerin belli bir çerçevesi çizilmiş olur. Yoksa çerçevesi çizilmemiş eleştiri boşlukta kalmaya mahkumdur. Çevirilerin yapıldığı tarihlerin, tabii o tarihlerle birlikte toplumsal, siyasal, düşünsel koşulların dikkate alınmadığından da söz etmiştim. Ataç 1936'da yayımlanan çevirisinde "étude" sözcüğünü "çalışma salonu" olarak, Akyüz 1939'da "mü-

talâahane” olarak aktarmış, Yücel’se 1957’de o sözcük için “etüd” karşılığını kullanmış. Oysa “etüd” Galatasaray lisesinde kullanılmış. Eleştirmen bu üç seçenekten yalnızca “mütalâahane”yi doğru buluyor çünkü “Fransızcadaki *étude* karşılığı olarak yatılı okullarımızda ‘mütalâa’” (s.9) sözünün kullanıldığını ileri sürüyor. Yani Yücel’e 1957 yılında “Okulun mütalâahanesindeydik” dedirtmek istiyor. Öteki iki çevirinin yayımlandığı 1936 ve 39 yılları, Türkçeyi Arapça ve Farsça sözcüklerden, dilbilgisi kurallarından arındırma hareketi olan Türk Dil devriminin yapıldığı 1932 yılına bir anlamda yakın yıllar. Yani arındırma hareketinin ilk 3-5 yılı içinde yapılmış çeviriler. Sonuncusuysa onlardan aşağı yukarı yirmi yıl sonra, çok hızlı gelişen dili özleştirme hareketinde hayli uzun bir yol katedildiği tarihlerde yapılmış. Çevirmenin “mütalâahane” gibi söylemesi de yazması güç bir sözcüğü seçmemesi, onun yerine “etüd” sözcüğünü kullanması çok anlaşılır bir şey. İki sözcük de yabancı kökenli diyeceksiniz ama ikincisinde hiç değilse sözcükle birlikte bir dilbilgisi kuralını (birleşik sözcük yapma kuralını) da ödünç almış oluyorsunuz. O yüzden seçilmiş olabilir. Yine de eleştirmenin buna itirazını anlayabiliriz ama 1958 yılında o sözcük yerine “mütalâahane”yi önermesini anlamak güç. Benim hatırladığım, o yıllarda “mütala salonu” denirdi. Ne “a”nın şapkası kalmıştı, ne de ikinci “a”. Dilimiz kendi benliğini bulma yolunda ilerlerken, bunları temizlemişti. Önüne geçebilir misiniz?

Eleştirmenimiz devam ediyor ve “le maître d’étude” için “etüd öğretmeni” karşılığını kullanan Yücel’e, öteki iki çevirmenin yeğledikleri “mubassır” karşılığını öneriyor çünkü yeni “liselerimizde öğretmen sürekli olarak mütalâada bulunmaz. Oysaki eski liselerde . . . her mütalâada sürekli olarak bulunmakla görevli mubassırlar vardı,” (s.9) diyor. Ayrıca bu sözcük için bir dipnot verilmesini, eski okullarımızdaki özelliğinin belirtilmesini istiyor. Yine sormadan edemiyorsunuz: Yatılı okullarda akşamları bir sınıfta kendi kendine çalışan öğrencilerin başında öğretmenin bir süre mi yoksa sürekli olarak mı durduğunu okurun bilmesi niçin gerekiyor? Bu ayrıntıyı bilmese okur neyi anlayamaz? Sonra, “okur” diyoruz, hangi okur? Kendimi yokluyorum, ben o yıllarda “mubassır”ın ne olduğunu bilir miydim? Öğrencilerin başında duran biri olarak belki bilirdim ama o kadar. Eleştirmenin önemli bulduğu ayrıntıdan habermimin olduğunu hiç sanmıyorum. Demek ki okuru türdeşik olarak düşünmek de gerçekçi değil. Çevirmen pekâlâ, az sayıda okurun bu ayrımı bildiğini, pek çoğunun ne bu ayrımı ne de “mubassır” sözcüğünü biliyor olabileceğini düşünmüş ve seçimini ikincilerden yana yapmış da olabilir. Eleştirmenin bütün olasılıkları hesaba kattıktan sonra sözünü söylemesi gerekmez mi? Yine çeviri eleştirisi derslerimizde, çeviri eleştirisinin, çevirmenin hangi kararları hangi kaygılarla aldığını bulgularla temeline dayanması gereğinden söz ederiz. Çeviri süreci sırasında çevirmen hangi yol ayrımlarında durup düşünmüş, hangi kararları almışsa, eleştirmenin de aynı yol ayrımlarında durup düşünmesi gerekiyor. Bütün bir çeviri sürecini yeniden yaşamak demektir bu ve eleştirmene bunun için yalnızca hayalgücü değil biraz da deneyim gerekir gibi geliyor bana.

Bir dipnot önerisi daha geliyor eleştirmenden. Her üç çevirmen de “beşinci” sözcüğünü “beşinci” olarak aktarmış. Oysa, “bizim liselerimizde birinci sınıf en alt basamak, altıncı sınıf en üst basamak olduğu halde Fransız liselerinde [bu] tersine”ymiş (s.10-11). Eleştiri haklı olabilir ama dipnot önerisi eleştirmenin çeviri anlayışındaki çarpıklığı ele veriyor. Bu söylediklerinden anlıyoruz ki eleştirmen “beşinci”nin “beşinci” olarak aktarılmasına hiç karşı değil, ancak Fransa’daki beşinci sınıfın bizdeki karşılığı

ikinci sınıf olduğu için çeviride bir sorun görüyor. Pekiyi, o zaman “beşinci”yi “ikinci” olarak aktarmayı önermesi gerekmez mi? İşte “çeviri anlayışındaki çarpıklık” dediğim şey burada yatıyor. Kaynak metin sizin için kutsalsa, oradaki “beşinci” sözcüğünün tabii “beşinci” olarak aktarılmasını istersiniz, “ikinci” olarak akatarılmasını düşünemezsiniz! Bu eleştirinin yapıldığı tarihte elbette kaynak metin kutsal kabul ediliyordu. Eleştirmene söyleyecek sözümüz yok. Çeviriyi, kaynak metnin neredeyse tek tek metin öğeleri düzeyinde tıpatıp benzeri olmadıkça başarılı bulmayanlar olurdu. Daha sonraki yıllarda bunun dil ve kültür farklarından dolayı hiç gerçekçi bir beklenti olmadığını, hatta olanaksız olduğunu, konuyla ilgilenenler artık biliyordu, o anlayış tamamıyla değişti ama “değişti” dediğimiz yıllarda da çevirilerde böyle bir benzerlik arandığına uzun süre tanık olduk. Belki hâlâ da arayanlar olabilir.

Şu yukarıda andığım eleştirileri, bu konularla hiç ilgisi bulunmayan sağduyu sahibi bir okurun bile inandırıcı bulması güç. Metnin bütünü içinde bir işlev ve anlamı olmadığı sürece okur “lise müdürü” değil de “kolej müdürü” denmiş, “mubassır” değil de “etüd öğretmeni”; “mütalâahane” değil de “çalışma salonu/etüd” denmiş, ne fark eder diye düşünmeden edemez. Okurun inandırıcı bulmayacağı eleştiriler bunlarla da sınırlı değil. Eleştirmen “aklı başında” yerine “ağır başlı” denmesinin; “alındaki saçlar . . . dümdüz kesilmişti” yerine “önden kırkmal” ifadesinin kullanılmasını daha doğru buluyor ama kendi seçimlerini hiçbir biçimde gerekçelendirme gereğini de duymamış. Okurda eleştirinin yansız olmadığı duygusu pekişmeye başlıyor. Çevirmenlerin aktarım seçimlerinin, eleştirmenin öznel seçimlerinin terzasinde tartılarak değerlendirildiği izlenimi güçleniyor. Eleştirinin giderek inandırıcılığını yitirmesi kaçınılmazlaşıyor. Böyle bir eleştirinin ne çevirmenlere ne de okurlara bir yararının dokucağını düşünmek mümkün.

Bütün bunlara bir de açık bir önyargılılığın eklendiği kanısını güçlendiren eleştiriler var. Eleştirmen, Yücel’in “Hali, gidişi, çalışması iyi olursa, büyük sınıflara geçecek, yaşı da bunu gerektirir” biçimindeki çevirisini, “anlam bakımından metne çok uzak” bulurken, Ataç’ın “çalışması, ahlaki ile kendini beğendirirse büyükler arasına, yaşına göre bir sınıfa çıkarılır” (s.11) biçimindeki aktarımını “doğru” buluyor. Oysa nereden bakarsanız bakın, iki cümle arasında fark yok ki Yücel’in “metne çok uzak” olsun. Yücel, “yaşı büyük olduğu için büyük sınıfa geçecek” diyor. Pekiyi, Ataç başka bir şey mi demiş? “Yaşına göre bir sınıf” ne demektir? Yaşına göre bir sınıf bir büyük sınıfsa, çocuğun yaşı büyük demek değil midir? Üstelik Fransızcadaki “conduite” sözcüğünü Ataç’ın “ahlak” olarak aktarmasını hatalı bulmasına karşın Ataç’ın çevirisini beğenmesi tuhaf. “Conduite”in karşılığının “tavır hareket” olduğunu ama bu anlamda “Türkçe” bir söz bulunmasının daha iyi olacağını eklemiş. Yücel bulmuş işte, “hal ve gidiş” demiş. Daha ne denebilir? Ama eleştirmen önyargı bulutlarının ardından bunu göremiyor. Biraz daha aşağıda, “‘Elbisesi koltuk atlarını yine de rahatsız . . .’ yerine ‘setrenin koltuk altları dar . . .’ demek daha doğrudur” yargısının gerekçesine bakalım: “Zaten Ataç da böyle çevirmiştir”. Sonunda baklayı ağzından çıkardı diyeceğim neredeyse. Adeta, “Zaten Ataç doğru çevirir, zaten Ataç böyle çevirdiğine göre doğrudur” demek gibi bir şey bu.

Değerlendirmenin en sonunda Ataç’a birincilik verilmesine şaşırmmamam gerekirdi. Böyle bir önyargının varlığını sezmiştim ama eleştirmenin yanlılığını bu kadar açıkça ortaya dökmesini beklemiyordum.

dum. Bu arada haklı olduğu birkaç eleştirisi de yok değil. “Habillé en bourgeois” ifadesini her üç çevirmenin de yanlış aktardığına kuşku yok çünkü açıklaması çok inandırıcı. Akyüz’ün aktardığı gibi “Burjuva kıyafetli” ya da Ataç’inki gibi “setre pantolon giymiş” ya da Yücel’inki gibi “kılığı okul kılığına uymayan” olarak değil “kötü giyinmiş” biçiminde aktarılması gerektiğini söyledikten sonra, “Gustave Flaubert’in burjuvaziden . . . tiksintisi pek bilinen bir şeydir. Hatta Emile Zola onun bu iğrentisini bildiğinden . . . Medan’daki evine yazarı davet eden . . . mektubunda: ‘. . . [evin] dolaylarında bir tek burjuva bulunmamak gibi bir üstünlüğü [var]’ . . . demeğe son derece önem veriyor,” (s.9) diye ekliyor. Sonra, Akyüz’ün “garçon de classe” ı “sınıf arkadaşlarımızdan biri” olarak aktarmak gibi bir “saçmal”ına dikkat çekmesi de gayet yerinde. Ancak bu uyarılarını “Bu yanlış, bu doğru” diyerek değil de daha yararlı, yön gösterici bir biçimde yapabiliirdi. Sözelimi, “garçon de classe” ifadesinin yakın bağlamına dikkat çekebiliirdi: Sınıfın kapısı açılıyor, içeri müdür giriyor, müdürün arkasından yeni bir öğrenci, onun arkasında da koca bir sıra yüklenmiş bir “garçon de classe” var. Koca sırayı taşıyan kişi “sınıf arkadaşlarımızdan biri” olabilir mi hiç? Hem de bir Fransız kolejinde? Çevirmenin bunu dünya bilgisine aykırı bulması, araştırması gerektiğini söyleyebilirdi eleştirmen. “Bourgeois” sözcüğünün aktarımı için söylenecek söz biraz daha değişik. Acaba çevirmen “bourgeois” sözcüğünün Fransızcada “kötü, zevksiz, bayağı” anlamını kazandığını bilmediği için mi böyle çevirdi, yoksa “Gustave Flaubert’in burjuvaziden . . . tiksintisi” ne gönderme yapmak için mi? Pekâlâ ikinci nedenden dolayı öyle aktarmış da olabilir ama eleştirmen çevirmeni, “burjuva kıyafeti” sözünün Türk okurları için hiçbir anlam ifade etmeyeceği çünkü “burjuva” sözcüğünün Türkçede böyle bir anlamının olmadığı, okurların büyük çoğunluğu için Gustave Flaubert göndermesinin fazla öneminin bulunmadığı gerçeği açısından eleştirebilirdi. Tabii, bugünkü anlayışımızla bunun böyle olması gerektiği anlamında söylüyorum bunu.

Burada özetle vurgulamak istediğim şu: Eleştirilerin, tek tek metin öğeleri düzeyinden daha üst bir **genellik** düzeyine çekilerek yapılmadıkça, yararlı olamayacağıdır. Yoksa zaten yapıлып bitmiş bir çeviriye eleştirinin ne yararı olacak? Belki yeni bir baskısında çevirmenin bazı düzeltmeler yapmasına yardımcı olabilir. Ama o da ancak çevirmen eleştirinin yansızlığına, önyargısızlığına, habbilirliğine inanırsa bu mümkündür. Eleştirinin bu niteliklerini korumasıysa, (birinci örnek için söylediğim gibi, dünya bilgimizden, metinsel ipuçlarından yararlanmayı kapsayan **metni yorumlama**, ikinci örnek için söylediğim gibi, erek dil okurlarının koşullanmışlıklarını dikkate alarak **metin oluşturma** gibi) daha üst düzeylerde yapılmasıyla mümkün olur.

Çeviri eleştirisi derslerinde adeta bir slogan gibi sık sık yinlendiğini bildiğim bir cümle vardır: Çeviri eleştirisi hata avcılığı değildir. Tek tek yanlışlar bulunmasın, gösterilmesin anlamına gelmez bu. Hatalar neden bulunmasın? Bulunacak elbette ama zaten hata avcılığına dönüşmeye çok yatkın bir iş olan çeviri eleştirisi, metnin bütünüdür türü ve işlevi, iç ilişkileri, dilin ve kültürün kısıtlamaları çerçevesinde ele alınmadığı, çeviride metin çözümleme, yorumlama, oluşturma gibi daha **genel sorunlar** çerçevesi içinde yürütülmediği sürece, eleştirinin sağlıklı bir zemine oturması olanaksızdır. Yoksa öznellik ve önyargınlık tehlikelerine karşı nasıl korumasız kalacağını yukarıdaki eleştiri çok iyi örnekliyor.

1- Cilt 1, sayı 4, s. 8-11,58.

2- Gustave Flaubert, *Madame Bovary*, Çev.:Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul.

Hüseyin Yurttaş – Zuhâl Karaca

Bilginin Oluşumu: Kültürlerin Etkileşimi ve Çeviri

MONT-SAINT-MICHEL'DE ARİSTOTELES VE GOUGUENHEIM

Belli bir tarihsel dönemde çeviri faaliyeti, çeviri tarihi ya da daha yerinde bir ifadeyle *çeviri tarih-yazımı*(1) açısından herhangi bir tartışma, konuyla ilgili olanlar için son derece verimli ve zengin bir araştırma alanının kapılarını aralayabilir. Bu yazıda amacımız Aristoteles'in eserlerinin Latinceye çevirileri etrafında, yakın dönemde Avrupa'da yaşanan tartışmalardan okuru haberdar etmek, bu amaç doğrultusunda da tartışmanın genel hatlarının bir özetini sunacağız. Belirlenen bu amaca paralel olarak, bu yazıda tartışmanın kültürlerarası etkileşimde çeviriler ve çeviribilim açısından önemine de kısaca yer vereceğiz.

Avrupa'da ve özellikle de Fransız akademik çevrelerinde son dönemde Ortaçağ tarihi uzmanı Sylvain Gouguenheim'in(2) Seuil Yayınları tarafından 2008 yılında yayınlanan *Aristote au Mont-Saint-Michel: Les racines grecques de l'Europe chretienne* [Mont-Saint Michel'de Aristo: Hristiyan Avrupa'nın Yunan Kökleri] adlı çalışmasında ortaya attığı tezler üzerine tartışmalar sürüyor. Sylvain Gouguenheim'in kitabının temel tezi, günümüz Avrupa'sının düşünsel köklerinin Arapların aracılığı olmaksızın, doğrudan Yunan mirasına uzandığı. Söz konusu tartışma, düşünsel köklerin arayışının ötesinde Hristiyan Batı ve Müslüman Doğu ekseninde de gelişiyor. Pierre Attal'ın kitap üzerine yazdığı tanıtım yazısı da tartışmanın Hristiyan kimlik üzerine temellendiğini gösteriyor (Attal 2009). Bu yönleriyle Antikçağ ile Ortaçağda, çevirmenlerin kimlikleri ve farklı dil, kültür ve "dinler" arasında gerçekleştirilen çeviri faaliyeti, çeviri kaynaklar ve özgün kaynaklar ile kültürlerarası et-kileşim üzerinde yükselmekte; sosyotarihsel ve kültürel bağlam bu nedenle büyük önem taşımakta.

Gouguenheim tarafından ortaya atılan tezler, felsefe tarihi uzmanı Ortaçağ tarihçileri, din tarihçileri, kütüphane ve el yazmaları tarihi uzmanları tarafından sert bir şekilde eleştiriliyor. Bu tartışma

çerçevesinde internette yapılacak kısa bir araştırmayla konuyla ilgili olarak bilim, din ve felsefe tarihi alanlarında çok sayıda kaynağa erişmek mümkün.

Gouguenheim'in bunca tartışmaya yol açan araştırmasının temelinde Avrupa kültürünün Rönesans ve Aydınlanma'ya yol açan süreçte Arap kültürüne hiçbir şey borçlu olmadığı iddiası yatıyor. Araştırmacı, özünde, Arap dünyasının Yunan eserlerini hiçbir zaman tam anlamıyla özümsemediğini, Arap filozofların felsefi akıl yürütmeyi hiçbir zaman inancın önüne koymadığını belirtiyor. Beytül Hikme'de yoğun olarak Yunancadan yapılan çevirilere, Yunan kültürünün bu yolla Arap dünyasına girmesine karşın Batı'nın, İslam kültürüne etkisinin yüzeysel olduğunu; İslami toplumsal hayat, hukuk sistemi ve siyasetin Yunan kültüründen etkilenmediğini savunuyor. Gouguenheim'a göre (aktaran Burnett, 2009) Antik Yunan eserlerini çevirenlerin çoğu Hristiyan; Arap bilginlerinin ise çok azı Yunan kültürüyle ilgilenmiş. Öte yandan Batı hiçbir zaman Yunan'dan tam anlamıyla kopmamış, Ortaçağ boyunca Yunan kültür ve düşüncesinin izleri Batı'da varlığını sürdürmeye devam etmiş. Gouguenheim, pek çoklarıncı iddia edildiği üzere Yunan kültürüyle Avrupa'nın büyük bir kopuş yaşamadığını; olası kopuşun da Aristo'nun eserlerinin Arapça çevirilerinin Toledo'da Latinceye çevrilmesiyle aşılmadığını ve bu köprüyü kuranın Aristoteles'in çalışmalarının tamamına yakını bundan onlarca yıl önce Mont Saint Michel'de Latinceye çeviren Venedikli James olduğunu belirtiyor. Dolayısıyla Batının özgür düşüncenin yeniden kıvılcımlanmasını Araplara borçlu olmadığını ve Batı kültürünün Doğu'dan yardım görmeden ilerlediğini savunuyor.

Gouguenheim bu "aşırı" sayılabilecek önermesini, temelde Batı'da son dönemde yaygınlaşan Arap kültürünün Batı'ya etkisi konusunda, bu kez karşıt bir perspektiften "aşırı" sayılabilecek yaklaşımlara tepki olarak oluşturuyor diye düşünülebilir. Alain de Libera'nın *Penser au moyen age* [Ortaçağ'da Düşünmek] (1991: 114-6, aktaran Burnett, 2009) adlı çalışmasında Batı'nın akılcılığı Araplara borçlu olduğunu öne sürmesi, bu çalışmaların örneklerinden. Paralel bir yorumsa Alman Sigrid Hunke'den geliyor. Bu araştırmacı da *Allahs Sonne über dem Abendland* (1960, aktaran Burnett, 2009) adlı çalışmasında Batı'nın akılcılığını, kültürünü ve yaşama biçimini Arap uygarlığına borçlu olduğunu öne sürüyor (Attal 2009). Bu tezlerin abartılı yönleri bulunduğu açık olsa da, Sylvain Gouguenheim bu yaklaşımlara adeta can simidi gibi sarılıp hemen kendi tezini oluşturuyor, Batı uygarlığının Araplaştığı şöyle dursun, onlara hiçbir şey borçlu olmadığını savunuyor.

Öte yandan Gouguenheim'in önermesinin temelinde yer alan Saint Michel Manastırı'ndaki çevirilerle ilgili de tartışmalı noktalar söz konusu. Louis Jacques Bataillon'un *Les moines pionniers du Mont Saint-Michel: l'oeuvre de Jacques de Venice* [Mont Saint-Michel'in Öncü Keşifleri: Venedikli James'in Eserleri] (2008: 329-334, aktaran Burnett, 2009) adlı çalışmasında Venedikli James'in o dönemde Saint Michel'de bulunduğu dair bir kanıt bulunmadığı, söz konusu çevirilerin Saint Michel'de yapılmadığı ve oraya götürüldüğü iddia ediliyor. Kaldı ki, Toledo - Saint Michel tartışması bir kenara bırakılsa bile şunun altını çizmek şart: Gouguenheim, Arapçadan çevirilerin Avrupa'da en yoğun etki yaptığı 13. ve 14. yüzyıllardan bahsetmeye gerek bile duymuyor. Demek ki, Aristo'nun çevirileri ilkin Toledo'da yapılmadıysa dahi bu, Arap uygarlığının Avrupa üzerinde yoğun bir etkide bulunmadığını göstermiyor.

Kaldı ki, Gouguenheim'in kültürden yalnızca metinleri, dahası felsefi metinleri anlaması, araştırmasını ve temel önermesini bunlar üzerinden yapılandırması da tartışılıyor. Burnett'e göre İslam'ın Avrupa sosyal hayatına da etkileri olmuştur; divanın kullanılması ya da pasta yapımı, müzik aletlerinin kullanımı, farklı ritim ve melodilerin Batı müziğine girişi, X. Alfonso'nun İslam hukukunun kimi öğelerini kendi hukuk sistemine katması bunlara örnektir. Ama Gouguenheim kültürlerarası geçişi incelerken bu tür unsurlara değinmiyor, çalışmasını metinlerle sınırlandırmayı tercih ediyor (Burnett, 2009).

Gouguenheim'in Aristoteles'in eserlerinin Toledo'dan önce Saint Michel Manastırı'nda(3) çevrildiğine yönelik iddialarını ya da Yunan düşüncesinin Arap filozoflarca Batılı gözüyle bakıldığında tam anlamıyla anlaşılmadığı görüşünün doğru olduğunu bir an için kabul etsek bile; bu yine de, olsa olsa ne Doğu'nun tam anlamıyla batılılaştığını, ne de Ortaçağ'da Batı'nın Antik Yunan'la köklerini tamamıyla koparmadığını gösterir. Ne var ki bu durum, Batı'nın Doğu'ya hiçbir şey borçlu olmadığı gibi bir görüşün doğruluğunu ortaya koymaz. Aristoteles, Toledo'dan önce çevrilmiş de olsa bu, Toledo'nun Rönesans'ı hazırlayıcı etkisini ortadan kaldırmaz. Kaldı ki, Batı uygarlığının farklı kültürlerden etkilenmesi üzerine konuşulduğunda, salt Yunan-Latin ya da Arap etkisinden bahsetmek de ciddi bir eksiklik olur. Bunların dışında Çin, İran ve ilerleyen tarihlerde Osmanlı uygarlıkları gibi farklı uygarlıklar da etkilemiştir Batı'yı.

Batı'nın sadece Batı'dan beslendiğini savunan anlayışların çoğu, Avrupa'nın "pür" lüğünden, saflığından yola çıkıyor ya da bu sonuca ulaşmaya çalışıyor. Oysa Avrupa hiçbir zaman "pür" olmamış; Doğu'yla ve farklı uygarlıklarla yüzyıllar boyunca sürekli bir iletişim ve etkileşim halinde gelişmiştir. Bu etkileşimi sağlayan aktörlerin başındaysa çevirmenler gelir. Çok kısa bir tarihsel döküm yapmak gerekirse: Sakine Eruz kaynaklarda 8. ve 10. yüzyıllar arasında Bağdat'taki Beytül Hikme'de yaşanan yoğun çeviri çalışmaları sırasında Antik Yunan eserlerinin yanı sıra Hintçe, Yunanca ve Farsça pek çok felsefi ve yazınsal metnin Arapçaya aktarıldığını belirtir. 12. yüzyıldan sonra bu eserlerin pek çoğu Endülüs'teki Toledo kentinde Latinceye ve yerel dillere çevrilmiştir (Eruz, 2003:25-26). 17. yüzyıl başlarında İstanbul'da Fransızların kurduğu "Dil Oğlanları" çeviri okulu ise Batı'da Doğu'ya ilişkin çalışmaların başlatılmasına önayak olmuştur (Eruz, 2003:33). 18. yüzyılda Batı'nın Doğu'ya ilgisinin daha da arttığı ve pek çok yapıtın Avrupa dillerine kazandırıldığı bilinmektedir. Kısacası, ana hatlarıyla çizilmiş bir şema dahi, uygarlıkların etkileşimsiz gelişmediğini göstermeye yeter.

Peki bu tartışmanın çeviri açısından önemi ne olabilir? Bu soruya cevap olarak yaşanan tartışmada çeviri tarihine yönelik bir dizi soru akıllara takılıyor. "Avrupa, düşünsel mirasını Araplar aracılığıyla değil doğrudan Yunanlardan almıştır" şeklindeki bir tezin temelinde, çevrildiği varsayılan metinlerin hangileri oldukları, bugün erişilebilir olup olmadıkları, kimler tarafından çevrildikleri, çevirmenlerin ne tür çeviri stratejileri benimsendiği gibi bir dizi soru sorulabilir. Kaynak ve erek metinler, çevirmenler ve dönemin çeviri faaliyeti üzerine yapılacak ayrıntılı araştırmaların yanı sıra, söz konusu metinlerin hangi okur kitlesine yönelik yazıldığı, ne amaçla çevrildikleri, erek kültürde ne tür işlevleri yerine getirdiği ve alımlanma koşulları da yine önemli araştırma konuları olabilir.

Antik Yunan dönemi ve sonrası dönemlerdeki çeviri faaliyetine bakacak olursak, "çeviri" olgusunun

bu dönemde ne ifade ettiği de oldukça önemli bir soru. Örneğin Aristoteles'in metinleri arasında Retorik'in farklı dönemlerde farklı biçimlerde "dolaşım"da olduğunu öğreniyoruz. O dönemde metinler gerek bütün, gerekse kısmi olarak farklı kültürlerde kullanılmaktadır. Kısmî metinler kısaltılmış şekilde, özetlenerek ya da *compendia* (inceleme) olarak sadece bir araya getirilmiş alıntılarla farklı kültürlerde dolaşıma girmektedir. Metinler bazı dönemlerde okuryazarlara hitap ederken, düşünce kültürünü dolaylı olarak ikincil kaynaklar ve farklı kaynaklarda alıntılar aracılığıyla da etkilemiştir. Böylece yeni ve özgün metinlerin ortaya çıkışına neden olmuş ve karmaşık "entegrasyon", "adaptasyon" ve değişim süreçlerine konu olmuştur. İskenderiye döneminden Rönesans'a kadar Orta Çağ'dan geçerek disiplinlerin sınıflandırılması üzerine farklı düşüncelere bakıldığında ise, Aristoteles'in *Retorik*'ine gönderme yapıldığı görülmektedir. Metnin dolaşımı ise doğrudan Yunancadan ve aracı metinler kullanılarak yapılan ve karmaşık bir konu olan çevirilerle yakından ilgili bir konu. Sonradan Latince ve İbraniceye çevrilen Arapça metinler ile İbraniceden Latinceye "yeniden çeviriler" ilginç. Retorik'in çevirisinde çevirmenlerin aldıkları kararlar bu çevirilerin ne denli kaynak metinden farklılaştığını ve özel yorumlara konu olduğunu gösteriyor. (Dahan, G.& Rosier-Catach I., 1998: 8).

Retorik'in çevirisinde düşünsel içeriği yorumlamada kimi hatalar ve metindeki örnekleri başka bir dil ve kültürde ifade edilemediğinden göz ardı edilmiş olması da okurun karşılaştığı zorluklar arasında. Örneğin Herman l'Allemand, Arapça çeviride bir takım "atlamalar" saptamış ve bunların yerine İbn-i Sina veya İbn'i Rüşd'ün pasajlarından alıntılar yaparak telafi etmeye çalışmıştır. Aslında bu dönemde çevirileri yanlarında yorumlar olmaksızın düşünmek de pek mümkün değil. Başka çevirilere dayanarak, açıklayarak çeviriyi düzeltmek veya tamamlamak gibi işlemlere de başvurulmaktadır. Yorumların çevirileri ve bunların etkisi de Antikçağ dönemi çevirileri için değinilmesi gereken bir başka konu (Dahan,G. & Rosier-Catach I., 1998: 8-9). Çevirilerin niteliği ve çeviri anlayışındaki bu karışıklık, çeviri tarihi araştırmalarında sıklıkla vurgulanan çeviri ürünlerini adlandırma sorunsalını hatırlatıyor bizlere. Kaynak ve erek metinler arasındaki ilişkinin sınırları ise çeviri tarihi araştırmalarına konu olabilecek nitelikte.

Sonuç olarak, belki de günümüzde sıkça gündeme gelen medeniyetler arası diyalog ve çatışma açısından bu tür çalışmaların yandaş bulup bulmamasını bir yana bırakmak gerek. Bizim açımızdan önemli olan, yaşanan her tartışmanın çeviri tarih yazımı açısından yeni ufuklar açtığı ve açacağı. Böylesi bir tartışmanın en heyecan verici yönü ise, bizleri Toledo Okulundan yüzlerce yıl öncesine, tarihe damgasını vuran Urfa, Nusaybin, Antakya gibi önemli bilim merkezlerinde gerçekleşmiş çeviri faaliyetine doğru bir yolculuğa sevk etmesi. Bu yolculuk şüphesiz ki yüzümüzü bu topraklar üzerinde yaşamış olan, yaşayan ve hayatta kalmaya çalışan farklı kültürlerle de dönmemize de aracı olacaktır!

Bilimi kimin kimden aldığı, medeniyeti kimin kime getirdiği üzerine tartışmalar her şeyden önce "Hangi bilim anlayışı?", "Hangi medeniyet?", "Batı neresidir?", "Doğu neresidir?" sorularını düşürüyor akıllara bir kez daha. Hangi dilden hangi dile, hangi kültürden hangi kültüre, hangi dinden hangi dine çeviriler yapıldığının da ötesinde kesin olan bir şey var: aslanan çevirmenlerin eli ve çevirinin "sihirli değneği" insanlığın ve "medeniyetlerin" "ortak" tarihine ve mirasına değdiği!

DİPNOTLAR

- 1- Çeviri tarihinde yöntem sorunuyla ilgili güncel tartışmalar için bkz. Rethinking Methods in Translation History Çalıştayı, Okan Üniversitesi, 25-26 Eylül 2009. <http://www.thw.okan.edu.tr/>
- 2- Sylvain Gouguenheim Ortaçağ tarihi uzmanıdır ve Ecole Normale Supérieure de Lyon'da görev yapmaktadır.
- 3 Manastır elyazmalarından geriye kalanlar bugün Avranches kütüphanesinde korunmaktadır. İnternet erişim adresi: <http://www.scriptorial.fr/>

KAYNAKÇA

- Attal, Pierre. Aristote au Mont Saint-Michel, les racines grecques de l'Europe chrétienne üzerine değerlendirme yazısı. (Erişim 12.21.2009)
<http://cercleernestrenan.org/cahiers/cahier243/ARISTOTEAUMTSTMICHEL.pdf>
- Burnett, Charles. "Mont Saint-Michel or Toledo: Greek or Arabic Sources for Medieval European Culture", Muslim Heritage, 25 Şubat 2009, (Erişim tarihi: 4 Ocak 2010).
<http://muslimheritage.com/topics/default.cfm?ArticleID=1083>
- Çeviri Tarihinde Yöntemsel Yaklaşımlar Rethinking Methods in Translation History Çalıştayı, Okan Üniversitesi, İstanbul, 25-26 Eylül 2009. <http://www.thw.okan.edu.tr/>
- Dahan, G.; Rosier-Catach, I. (1998). La rhétorique d'Aristote: traditions et commentaires de l'Antiquité au XVIIe. Librairie Philosophique J.Vrin. <http://books.google.com/>. (Erişim 09.01.2010).
- Eruz, S. (2003). Çeviriden Çeviribilime. İstanbul: Multilingual.

İlgün Yıldız / yaygaracı ruhlar**Öykü***"Bay Adelaide?"*

Sesimin yankısı beni bulana dek biraz zaman geçti. O süreç boyunca gözlerimi kısıtım; sanki sesim beni yeniden bulduğunda, büyük bir patlama gerçekleşecekti. Burada, karikatürlerden oluşan bir gökyüzünün altında, beni bekleyen o ılık uykuya yenik düşecektim. Sonra silkindim ve yine meydan okudum. Bu kez daha da yüksek.

"Bay Adelaide?"

Uzaktan, derinlerden bir ses duyar gibi oldum. Bu sesin, bir yılan gibi kıvrıla kıvrıla koridorlardan geçişini, holde dikilen bedenime ulaşır kulaklarımdan içeri süzülüşünü hissettim.

İLGÜN YILDIZ
ÖZEL
Yaygaracı Ruhlar

sesin ruhu

Başak Ergil

Çevirmenin Notu'nda Hans Vermeer

Prof. Dr. Hans J. Vermeer, yaşamlarımızda eşsiz anılar, açılımlar ve izler bıraktı. Kendisi akademik dünyada pek sık rastlanmayacak türden alçak gönüllü ve bilge bir insandı. Çeviribilimin en büyük dönemecinde değerli, hacimli yapıtlar vermiş, bütün büyük düşünürler gibi kendi yaklaşımına kuşkuyla ve eleştirel gözle bakabilme erdemi sayesinde yaşamı boyunca kesintisiz olarak düşüncelerini geliştirmiş, bir yandan da onları cömertçe bizlerle paylaşmıştı. Özellikle Türkiye'deki çok değerli çeviribilim uzmanları ve öğrencileriyle büyük bir yakınlık, duygudaşlık, dostluk yaşamış, burayı neredeyse evi bellemişti. Türkiye, Hans Vermeer'in dostları, sevenleri, öğrencileri, meslektaşlarıyla doludur... Giderken ardında yeni bilimsel açılımlar, örnek bir akademik var oluş biçimi, güleç, olumlu ve verimli bir bakışın izlerini bırakmıştır. Özgür, yol gösterici ve yapıcı yaklaşımıyla bizleri zenginleştirmiştir.

Onu yitirmemizin ardından, *Çevirmenin Notu* olarak Türkiye'deki çok sevdiği dostlarıyla birlikte sayfalarımızda kendisini anma gerekliliğini hissettik. Bu sebeple, Prof. Dr. Hans Vermeer dosyasını hazırlayarak *Çevirmenin Notu*'nun 11. ve 12. sayılarında iki parça halinde yayımlamaya karar verdik. Bu sayımızda, Türkiye'deki en yakın dostlarından ve meslektaşlarından biri olan Doç. Dr. Ayşe Nihal Akbulut, Hans Vermeer'in Türkiye'de çeviribilimin gelişimi açısından önemini anlatacak. İş Bankası Yayınları'nın 2008 sonunda yayımladığı *Çeviride Skopos Kuramı* kitabının çevirmeni Ayşe Handan Konar ise Hans Vermeer'in 2005 yılında Marmara Üniversitesi'nde beşincisi düzenlenen "Dil, Yazın, Değiş-bilim Sempozyumu"nda sunduğu "Çeviribilimde Retorik ve Biçembilim" başlıklı bildirisini çevirmeyi büyük bir memnuniyetle kabul etti. Bu metin, Türkiye'de sunulmuş bir metin olmasının yanı sıra, çeviri-edebiyat ilişkisinin çokça tartışılan bir yönü olan retorik ve biçembilimi ele almasıyla dergimizin edebiyatsever okurlarının da ilgisini çekecektir diye düşünüyoruz. Ayrıca, Vermeer'in son dönem çalışmalarından olması açısından da öneminin altını çizmek istiyoruz. Hans Vermeer'in oğlu Dr. Manuel Vermeer'e bu bildiriye yayımlama hakkını seve seve bize verdiği için teşekkür ediyoruz.

Hans Vermeer'in Almanya'daki en yakın çalışma arkadaşları ve dostları Prof. Dr. Dilek Dizdar ve Prof. Dr. Şebnem Bahadır'dır. Dosyamızın bir sonraki bölümünde Dilek Dizdar, Almanca bilmeyen çeviribilimcilerin ulaşamayacağı kaynaklara da gönderme yaparak çok kapsamlı bir yazı kaleme alacak. Merakla bekliyoruz...

Bu ve bir sonraki sayımızda sizleri Hans Vermeer'in güleç ve bilge kişiliği eşliğinde bir yolculuğa çağırıyor, biz de kendisini bu çok sevdiği ülkede aynı güleçlikle anıyoruz...

Ayşe Nihal Akbulut

Prof. Hans J. Vermeer Türkiye’de

2004 yılında eğitim öğretime başlama kararı alan bir vakıf üniversitesi ilk açılacak fakülte ve bölümlerini belirlerken Prof. Dr. Ahmet Kocaman’ın önerisiyle Çeviri alanına yüzünü doğrultarak İngilizce Çeviri Bölümünü de seçiyor. Bir sektör üniversitesi olan kurum, hem kendi hedefleri hem de piyasa gereksinimleri açısından, çeviriyi gerek bir bilim alanı gerekse meslek alanı olarak gerçekçi bir seçim olarak değerlendiriyor.

YÖK’ten alınan izinle birlikte çalışmalarına başlayan bölüm, ilk iş olarak ilkelerini ve izlencesini gözden geçiriyor. Bu alanda daha önce kurulan bölümlerle işbirliğini temel alan üniversite, alanın ilki olan Boğaziçi Üniversitesinden deneyimli bir öğretim üyesi ve bölüm başkanı olan Prof. Dr. Işın Bengi Öner’den başlayarak alanın desteğiyle işe giriyor.

Çokkültürlülük ve iletişim üzerine kurulu olan Çeviribilim alanı, doğası gereği hem dil hem de uzmanlık açısından birçok yönünü bir arada geliştirebilecek öğrencilere açılacak ve buna olanak sağlayan

bir izlençe ile başlatacağı çalışmalarını.

Çok kültürlülük ve çok dillilik; her yöne bakabilecek, hızla gelişen dünyanın ve ülkenin gerçeklerine karşılık verebilecek bir temel atabilmek amacını güdüyor.

AB eşiğinde bir ülke, nüfusunun önemli bir oranı gurbetçi: Zorunlu olarak Avrupa'ya, Almanya'ya çevriliyor bakışlar. Üstelik, bölümün izlençesini, bakış açısını oluşturan kuramlar Alman kökenli. İstanbul Üniversitesinin ilk açılan çeviri bölümü olan Almanca Bölümünün deneyimli öğretim kadrosunun görüşü alınarak Çeviribilim ve çevirmenlik mesleği için Almancanın ülkemizde gerekli-liği belirleniyor.

İkinci kilometre taşı olan karar, izlençenin modüler yapısı. Daha önce, İstanbul Üniversitesinde Almanca Bölümünde yıllardır denenmiş ve sonuçları başarılı olmuş bu izlençenin, yine aynı üniversitede yeni açılan İngilizce ve Fransızca Çeviri Bölümlerinde kullanılarak, sürekli çalışmalar yapan bir kurulca güncellendiği bilgisiyle yapılan bu seçim, çeviribilim alanının geniş yelpazesini kuşatmayı olanaklı kılmağa.

Dolayısıyla, modüler yapının üst yönetime ilk önerildiği toplantıda verilen örnek daha sonra seçilen ikinci dil/kültürün mayası olmağa. Çevirmen için vazgeçilmez ortak dil haline gelmiş olan İngilizce ile başlayabilecek oluşum, bu izlençe modeli sayesinde kolayca birden çok dile yaygınlaştırılabilir. Her bölümün ortak temeli olan çeviribilim alan dersleri anadilinde yapılıyor (Örn. Çeviribilim, Kültür, Dil, Yazın, Çeviri Tarihi, Çeviri Eleştirisi, vb). Bunun ötesinde eğitim ve uygulama, her bölümün kendi özgül dilinde sürdürülüyor.

Öte yandan dilin öz kaynaklarına başvuru: Bir yandan bu dili anadili olarak konuşan, bu dilin öğretiminde uzman olan kişilerin öte yandan, çeviribilim konusunun en önde gelen kişilerinin desteği.

Öğrencinin gerçek gereksinmelerini bilen ve bunları en doğru karşılayan yerli öğretmenlerin yanı sıra, bu kültürleri öğrenciye taşıyan ve sunan yabancı öğretmenler.

En önemlisi de, Çeviribilim alanında en işlevsel ve son derece güncel bir kuram olan Skopos Kuramını bu alana kazandıran kişinin aramıza katılması: Prof. Dr. Hans J. Vermeer'in kadroya katılma kararı.

Kendisinin Prof. Dr. Işın Bengi Öner'in yakın dostu olması ve daha önce onun yolladığı Türk öğrencilere Almanya'da kapılar, yollar açmış olması yine Bengi-Öner'in aracılığıyla Türkiye'ye davet edilmiş ve Boğaziçi Üniversitesinde bir dönem Çeviri Bölümünde, bir dönem de Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde çalışmış olması, ülkemizi daha önceden tanıyor olması işimizi kolaylaştırıyor.

Prof. Vermeer yeni kurulan eğitim kurumlarına olan ilgisinin nedenini çeviribilim alanında kendi ülkesindeki deneyimleri ile açıklıyor. Bu alanda tüm birikimlere karşın yine de yanlış yönelimler olabiliyor. Yeni kurulan bir kurumda temel atılırken birikimlerini paylaşmak ve işi başlangıcından ele almak ona yararlı ve ilginç geliyor.

Hans Vermeer ülkemizde tüm çeviribilimcilerin izlediği konferanslar veriyor ve çeviri seminerlerini

sürdürüyor. Örneğin, “Çeviribilimin Doğası ve Disiplinlerarasılık” seminer dizisi ile “Sergio Viaggio” seminerleri. Seminerlere katılım geniş kapsamlı oluyor. Ülkemizde zaten sürmekte olan çeviribilim tartışmalarını bir kez daha tetikleyen bir itici güç oluyor deneyimli çeviribilimci. Çeviri, disiplinlerarası bir yönelimle dilbilim, toplumbilim, biyoloji, nörofizyoloji, vb. alanların bilgi ve bulguları ile yüz yüze geliyor.

Seminerler İstanbul’daki Çeviri bölümlerinden Boğaziçi, İstanbul, Yıldız dışında, Ankara’dan devlet ve vakıf üniversitelerinden, Muğla’dan, vb., hatta dil bölümleri ile filolojilerden katılımla, alanın doğası gereği çok dilli bir temelde (Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca) sürüyor. Konferanslara Çeviri Derneği başkan ve üyeleri de katılıyor, etkinlikleri izliyor.

Prof. Hans Vermeer başkanlığında, bir altkurul, ders programı, müfredat uyum çalışması toplantılarını aksatmadan sürdürmekte ve bölüm ders programını öğrenci profili, Erasmus koşulları, başka ülkelerdeki benzer bölümlerin koşulları ve durumları, sektör gereksinimleri gibi birçok dinamiği göz önüne alarak gözden geçirmekte.

Prof. Hans Vermeer, çalışma arkadaşları ve meslektaşlarıyla sürdürdüğü seminerler dışında, öğrencilerimizi de içine alan daha geniş bir kitleye seslenen, günümüzde çeviribilimdeki gelişmeleri değerlendiren ‘Çeviri Kuramına Güncel Yaklaşımlar’ başlıklı bir konferans dizisini de sürdürüyor. Lisan ve yüksekisans derslerine devam etme fırsatını kaçıran öğrenciler için bilgi verici ve paylaşımcı, soru ve tartışmalara açık söyleşiler oluyor bunlar.

Türkiye’deki görevi süresince başka üniversitelerden gelen davetlere de olumlu yanıt veren Prof. Vermeer gerek seminer ve kongrelere katılımıyla gerekse bireysel konferanslarıyla ülkemiz çeviribiliminde unutulmaz izler bırakıyor. Yapıtları öğrencilerimizin projelerine konu oluyor; kişisel olarak kendisinden doğrudan bilgi edinme olanağı bulan öğrenciler anlamlı projeler geliştiriyorlar. Bunlardan bir örneği de, Ayşe Handan Konar’ın İş Kültür yayınlarından çıkan Vermeer çevirisi: *Çeviride Skopos Kuramı*.

Hans Vermeer’in ülkemizde sürdürülmekte olan çeviribilim çalışmalarına katkıları yanı sıra saygın, bilge ve duyarlı insan kişiliğiyle yaşamlarımızda bıraktığı hoş seda da unutulmaz.

Konferanslarından birinde çeviri eleştirisine getirdiği bilimsel dayanaklar ve öğretici örneklerden sonra, kendisine bir öğrencimizin sorduğu soruyu yanıtlarken söyledikleri bunun bir kanıtı: “Her durumda, bilimsel çalışmada, eleştiride, çeviride kendimizin ve karşımızdakinin insan olduğunu hiç akıldan çıkartmayalım.”

Gerçi ailesinin onu son yolculuğuna uğurladığı tören için hazırladığı kartta belirtildiği gibi (“*When an old man dies, a library burns*”) büyük birikimi, derin deneyimi olan bir bilim adamıydı ama değerli çeviri kuramcısı bunların yanı sıra bilge ve insan dostu bir kişiydi. Ülkemizde bu nitelikleriyle de hep anımsanacak ve anılacaktır.

Prof. Dr. Dr. h. c. Hans Josef Vermeer’i saygı, sevgi ve özlemle anıyorum.

Hans J. Vermeer

Çeviribilimde Retorik ve Biçembilim

İngilizceden Çeviren: Ayşe Handan Konar

Bir Bireysellik Kuramı

5 Aralık 1400 tarihli bir mektupta, İtalyan Rönesans devlet adamı, bilgini ve çevirmeni Leonardo Bruni, Aulus Gellius (M.S. 2. yüzyıl) tarafından “iletilmiş, tanıtılmış” anlamında kullanılan Latince ortaçağ “traductum”u, günümüz uzlaşımalsal İtalyanca (ve diğer Roman dillerindeki) “tradotto” – “çevrilen” – olarak yeni bir anlamda kullandığında kasten yanlış yorumladı. Gellius’un pasajı bir “vocabulum Graecum traductum in linguam Romanam”dan (Latinceye tanıtılmış; yani ödünçlenmiş bir Yunanca sözcük) söz etmekteyken Bruni, deyişi “Latinceye çevrilmiş” olarak “yorumlamakta” (krş. Folena 1973, 102; Vermeer 2000: 166).

Ancak, “çeviri eyleminde” hiçbir şey iletiliyor/taşınıyor değildir; Saussure’ün [1916] biçim ve içeriğin (anlam) bir yaprağın iki yüzü gibi birbirinden ayrılmaz olduğu uyarısına rağmen, “çeviri” terimi “bir dilden bir başka dile” (dolayısıyla de Waard ve Nida’nın 1986 başlığı) (sözcük?) anlamların(ın) bir aktarımını öne sürebilir. Saussure’e göre, yalnızca biçimi değiştirip anlamı elde tutmak olanaksızdır. Biçim ve işlev (anlam) bir bütün oluştururlar; yalnızca bilim onları metodolojik olarak ayırır. “Çeviri” vb terimler, Çeviribilimin ana süreci; yani (bir süreç olarak) “çevirme” ve (onun sonucu olarak) “çeviri” için yanlış adlandırmalardır. Yine de sadelik adına, uzlaşımalsal terimleri kullanmayı sürdüreceğim ancak onlara yeni bir anlam vermeyi deneyeceğim.

Çevirmek şu koşulları yerine getirmek (getirmeye çalışmak) demektir: Farklı bir kültürün (toplumun) farklı koşulları altında, farklı araçlarla (sözelimi bir dil) farklı bir durumda farklı (bir) alıcı(/lar) için bir uyarıcı tarafından (onun olası kaynaklarına ilişkin ayrıntılara girmeyeceğim) tetiklenen tasarlanmış bir amaç/işlevi (skopos); sözelimi bir bilgi, bir duygu, bir emir vb’ni ifade etmek (krş. Reiss 1976).

Süreç biraz karmaşıktır. Büyük ölçüde basitleştirerek “çevirme” şu şekilde betimlenebilir: Bir üretici (yazar, gönderen) bir “(kaynak) metin” üretir. Bir “metin” bir süreçtir. Üretim ses-dalgalarına ya da kâğıt üzerinde mürekkep-lekelerine ya da bir ekranda ışık noktalarına dönüştürülür ya da elektro-manyetik olarak bir bilgisayara ya da CD’ye (vb) kaydedilir; yani metin, modern bir ortamın rasyonelliğine indirgenmiş fiziksel ya da elektro-manyetik olarak “hazırlanmış” fiziksel bir nesne haline gelir. Onun metin olarak olası (gücül) işlevi fiziksel görünümü arkasına saklanmıştır. Ben bir metin olma gücüllüğünü bir “metinbirim” (*texteme*) olarak adlandırıyorum. Metin ve metinbirim birbirinden ses ve sesbirim, biçim ve biçimbirim vb gibi ayrışmaktadır. (1)

Bir metin potansiyelinin “kâğıt üzerindeki mürekkep lekeleri” gibi fiziksel nesnede saklı olduğunu varsayan bir alıcı, sözgelimi bir çevirmen, bir metni (kendi metnini!) yanılısamayla metnin nesnesi içerisinden (!) çıkarabilir. Yani işitsel ya da görsel bir algı tarafından uyarılmış (bir “metinbirim” olduğunu varsaydığı) nesneye göre hareket edebilir (karşılık verebilir) ve yavaş yavaş metnini yaratabilir. Bir çevirmen söz konusu olduğunda, (daha sonra) olası bir “metinbirimsel” işlevle yeni bir nesne olarak somutlaştırılabilecek “çeviri” denilen şey ortaya çıkmaya başlar; (Whitehead’in [1929/1978] deyişiyle) “oluşur”.

Bir metinbirim, bir çeviri söz konusu olduğunda, bir erek alıcının “metni”ne yol açabilecek yeni bir alımlama sürecini tetikleyebilir. Her bir erek alıcı, başka tüm erek alıcıların metinlerinden farklı olarak kendi metnini yaratır. Betimlenen seyir, sözgelimi ilkenden yola çıkılarak ikincil bir çeviri yapıldığında yinelenebilir.

Tamı tamına söylemek gerekirse, bir eylemin tekrarı yoktur. Derrida (1967), “yineleme”den –kaçınılmaz değişkenlerle tekrardan – söz eder.

Bir çeviri sürecinin tüm etmenleri; kaynak metin üreticisi ve/ya da göndereni, işveren, çevirmen, alıcılar vb, her an farklı asli koşullarda, farklı çevrelerde (her birinin kendi “dünya”sında) yaşar ve eylemde bulunurlar.

“Aynı” çevirmenden bir kaynak metnin alıcısı ve bir erek metnin üreticisi olarak söz etmek olayı basitleştirmektir. Çevirmenin “duyguları” (hisleri, duygulanımları) ve kendi eylemi ve onun nesnesine ilişkin değerlendirmeleri, çevirmen bir kaynak metnin alıcısından bir erek metnin üreticisine geçtikçe değişir. Genelde biz farklılıkları ihmal eder ve aynı durumdan, aynı kişiden vb söz ederiz. Basitleştiririz. Farklılıklar ile sonuçlarının ve basitleştirmelerimizle sonuçlarının bilincinde olmalıyız.

Bir “metin”, sesbirimsel/yazıbirimselden metinsel ve kültürel düzeye (krş. jestler) dek çeşitli artan karmaşıklıkta “yatay” biçim kesitleri içerir. Bu biçimler duyguları ve değerlendirmeleriyle “anlam”ın katmanları; metin yüzeyindeki doğrudan (“pragmatik”) anlamdan psikologun derin anlamına ulaşan katmanlar ya da düzeyler olarak yorumlanabilir. (Ayrıntılar için krş. Viaggio 2004.)

Süreçler bireyseldir. Uyarıcılar ve etkileri (duygular, değerlendirmeler, niyetler, işlevler vb) bireyseldir.

Benzerlikleri ve farklılıkları, “bilimsel olarak” genelleştiren kurallar tarafından etraflıca betimlemek olanaksızdır.

Bireysellik ayrıca retorik ve biçembilimsel görüngüler için de geçerlidir.

“Retorik” derken, üreticisi tarafından belli yananlamlı; yani duygusal ve değerlendirmeci etkileri (ve onların sonuçlarını) çağrıştırmaya tasarlanmış ya da bir alıcı tarafından etkileri (ve sonuçları) için belirtiltili(2) duygusal ve değerlendirmeci olarak yorumlanmış asli eyleminin (konuşma, yazma, resim yapma, bir orkestra yönetme vb) sözsüz ya da temelde sözlü basit ya da karmaşık bir biçimini anlıyorum.

Benzer şekilde, “biçembilim”den estetik açıdan belirtili olarak tasarlanan ya da yorumlanan bir biçim ya da yapı anlıyorum.

Tasarlanan biçimler ve yorumlanan biçimler farklı biçimlerdir. Farklı alıcılar için farklı bir durumda farklı bir amaç/işlev (“skopos”) için farklı taraflarca yürütülen farklı süreçlere göndermede bulunurlar (krş. yukarısı).

Retorik ve biçembilimsel özellikler bireysel yananlamlı özelliklerdir. Yananlamlar duygulara ve değerlendirmelere (ve çağrışımlara) göndermede bulunurlar. Duygular kaçınılmaz şekilde değerlendirmeler içerir. – Bilim duyguları hissedemez, bilim yalnızca onları bilişsel olarak betimleyebilir. Bilim genel düzenlamalı (bilişsel) tanımlar talep eder ve gereksinir.

Çeviri sürecinde yukarıda sözü geçen işlevler değişir: üretici onları tasarlar, çevirmen bu işlevlerin kaynak metin üreticisi tarafından tasarlandıklarını varsayar ve çevirisinde yeterli skopos kullanımı için farklı retorik ve biçembilimsel biçimler kullanır. Ve her bir erek alıcı, üreticinin (gerçekte çevirmendir bu) erek metninden çıkarsadığı (ya da başka işlevler ürettiği) işlevleri tasarladığını varsayar. Betimlenen süreç boyunca, retorik ve biçembilimsel biçimler başka biçimlere dönüşür ve farklı kişilerce başka yananlamları çağrışırtırlar.

Retorik ve biçembilimsel görüngüler (ve sözcük anlamları da) gerçekte mevcut değildir. Metinbirimler içerisinde hiçbir retorik ya da biçembilimsel biçim yoktur. Görüngüler, *kullanımdaki-biçimlerin* özellikleridir. Üretilme süreçlerinde ve (farklı özellikler halinde) bir “metin” olarak alımlanma süreçlerinde “oluşur”lar. İki süreç ne birbirine koşut ne de karşılıklıdır. İlke olarak, her ikisi de birbirine bağlıdır. Belirtlilik bireysel olarak duruma-özgüdür. Bir metni üretme ya da alımlama sürecinde bir metinbirim *içerisinden* çıkarılacak sayısız ölçüde çok yorum vardır.

Retorik ve biçembilim üzerine yazılan kitaplarda (ve verilen derslerde) biçimler ve oluşumların sayısız

olasılığı, örnek olarak hizmet etmekten öte bir şey yapamayacak bir ‘örnek koleksiyonu’na indirgenir. Biçimler üretmek, vakaya özgü bir bireysel durumda (ya da değişen durumlar dizisinde) belirli bir skopos (işlev) için eylemde bulunmak demektir. Benzer şekilde, biçimleri yorumlamak (önceki kaynak biçimlerinden ister istemez farklı olarak), bireysel bir durum(lar) dizisinde vakaya özgü skopos uyarınca eylemde bulunmak anlamına gelir.

Retorik ve biçimbilimsel etkiler farklı düzeylerde ortaya çıkarlar (krş. yukarı). Sesli değişkenler, kullanımdaki-biçimlerde belirtililik, sözgelimi tonlamada artış ya da konuşmacının gözlerinin bir noktaya dalıp gitmesi vb içerisine oturtulmuştur. Sıfır-belirtlilik de belirtililiğin, sözgelimi ilgisizliğin bir işareti olabilir.

“Anlamlar”ın metinlerde hatta metinbirimler *içerisinde* var olduğu ve biçim ve yapıların bir dilden ötekine iletilebileceği yanlışlığı biçimlerin diller arasında karşılaştırılabilir ve birbirine “benzer” olduğu yönündeki yanlış inanca yol açtı. Bu da, (Venuti 1995 tarafından savunulduğu gibi) sözgelimi çeviride “yabancılaştırma” çabasına; yani bir çeviri üretimi sırasında kaynak metinbirimin seslerini, işaretlerini, sözcüklerini, deyişlerini vb olabildiğince “yakın” şekilde taklit etmeye yol açmakta. Kaynak metinbirim yapılarını taklit eden bir çeviri, kaynak metinde belirtisiz özellikleri erek metin (birim)de belirtili kılar. Öte yandan, belirtililik bir çeviride kasıtlı ve hatta kaçınılmaz olabilir. – Yıllar önce, birbirlerini selamlarken (dil ucunda kabahat olmadığını göstermek üzere) Tibetlilerin dil çıkardıklarını okumuştum. Eğer bu yaygın bir selamlama şekliyse Tibetliler için belirtisizdir (doğal; *unmarked*). Bir betimlemede, sözgelimi bir çeviride sözü geçtiğinde, betimleme insanların birbirlerine dillerini göstermediği ya da başka amaçlarla gösterdiği kültürel bir ortamda belirtili bir metin (!) özelliği olur. Böylesi bir belirtililik kaçınılmaz olabilir. (Böylesi bir belirtililiğin başka bir özellik tarafından bastırılıp bastırılmayacağı ya da yer değiştirip değiştiremeyeceği çevirinin “skopos”una bağlıdır.)

Bir Uygarlık Kuramı

Kültürel (toplumsal) uzlaşımlar, bireysel üretim ve alımlama süreçlerini toplumsal olarak kabul edilebilir bir benzerlik yelpazesi içerisinde ve bir çeviri söz konusu olduğunda da kaynak metin yazarının üretim “skopos”una olabildiğince yakın tutarlar. Çocukluktan başlayarak ebeveynler ve öğretmenler vb tarafından bize nasıl “iyi” davranacağımız, nasıl “doğru” düşünüp davranacağımız (sözgelimi, doğru elle tokalaşma) öğretildi. Bize öğretilene ve doğru olana inanmak ve itaat etmek öğretildi. Yalnızca doğru olana. Düşüncede ve eylemde düzene konduk. Bunu “eğitilmek”, “kültür” edinmek olarak adlandırıyoruz. Duygularımızı bastırıyoruz (krş. Elias 1976). Bir toplumda barış içinde hayatta kalabilmenin bir önkoşulu haline geldi bu. Adaletsizlik “oluştugu”nda ve kitle iletişim araçları katilleri göklere çıkardığında feryat etmiyoruz. Bireyselliğe “öznellik” diyor ve ona olumsuz bir yananlam veriyoruz. Genellik, olumlu, “bilimsel” bir yananlamla “nesnellik” halini alıyor. Ancak yine de, her şeyin

görüldüğü gibi olmadığını ve her eylemimizde kendi bakış açımız, kendi “perspektif”imizce kaçınılmaz olarak taraflı olduğumuzu da biliyoruz. Hiçbir insan başkalarından yalıtılmış halde hayatta kalmaz. Kültürel kurallar, toplumda var olabilmemizin koşuludur.

“Kültür” soyut, gücül bir kavramdır. Dil, kültürün bir parçasıdır. Davranış (kullanım, eyleme) gerçektir. Dil kullanımı da öyledir; sözgelimi konuşma. Davranışın kültürel kuralları, “kültürel alışkanlıklar” ve “kültürel roller”i biçimlendirir (krş. Bahadır 2004). Konuşmaya uyarlanan dilsel kurallar (gramer vb) onu “alışkanlıklar”a (“*habitus*” da denilen uzlaşım, normlar) zorlar. Alışkanlıklar kültürden kültüre ve dilden dile değişir.

Süreçler bireyseldir. Duygular, niyetler ve yorumlar bireyseldir. Bir süreç bütünsel olarak “oluşur” (Whitehead). Duyguları (yalnızca duyguların betimlemelerini değil) ve değerlendirmeleri ve belki de çağrışımları içerir. Akılcılık hayatta en son sırada gelir. Duygular ve değerlendirmeler belirleyici bir şekilde duruma özgü, bireysel ve kurallara sıkıştırılmayacak denli karmaşıktır. Ne yazık ki, bütünsellik yazmanın uzlaşım, biçimleri içerisinde elde edilemez. (Bu sözlü çeviride mümkün olabilir.) Bizler bir yazma topluluğu haline geldik. Bir kimse konuşurken gülebilir ya da ağlayabilir ancak gülme ve ağlama yazıda yalnızca betimlenebilir, doğrudan ifade edilemez. Yazı sistemimiz duyguları yeterli şekilde belirtili kılmak için oldukça zayıf: Ünlem işaretleri, tırnak işaretleri, koyu renk yazı tipleri, italikler ve bazen de grafik desenler kullanırız ancak daha fazlası değil. Sözlü konuşmayı, konuşmacının konuşmasına eşlik eden tüm jestleri, duyguları, değerlendirmeleri, kılık-kıyafetinin etkisi vb ile birlikte nasıl bütünsel olarak yazıya aktarabiliriz?

“Kurallar”, tıpkı bir yere en yakın yolu gösteren işaretler gibi duyguları vb akla getirebilir. Tali yollar, çevreleyen ülkenin güzelliklerini çok daha fazla gösterebilir. Bir şeyi bütünsel olarak tanımlamak olanaksızdır.

Hiç kimse başka bir organizmanın nörofizik sistemine (“beyne”) bakamaz, duyguları, hisleri, değerlendirmeleri ve çağrışımları ve onların yoğunluklarını gözlemleyemez, geçerli ya da geçersiz olarak onları neyin uyardığını, geliştirdiğini, değiştirdiğini, onayladığını ya da gözden çıkardığını, hangi yolla bunun yapıldığını vb göremez. (Biz hislerin dışavurumunu gözlemleyiz, hislerin kendisini değil.) “Aynı” kültürün üyeleri olarak – hiçbir şey asla aynı değildir ve öyle kalamaz – bu kültür ve dilin (“bizim kültür ve dilimizin”) kuralları, normları ve uzlaşımına inanç duymayı öğrendik. Kültürlerin karşılaştırılabilirliği ve ötekiliğine (ve bazen de benzerliğine) inanmayı öğrendik. Görüngüleri karşılaştırmayız çünkü benzerdirler, karşılaştırma yoluyla benzerlik kazanırlar. Nasıl olur da kendimizden başka bir kimseyi anlayabilirdik yoksa? Hayatta kalabilmek için inancımıza ihtiyaç duyarız. Sorun karşılaştırılabilirliğin olanaksızlığıdır. Yine de, kültürler ve görüngülerinin uzlaşım ve normları arasında karşılıklılık kurmak için karşılaştırma gereklidir. Şah mat?

Bizler iki düzey çerçevesinde yaşar, düşünür ve tartışırız; bireysellik (öznellik), duygusalılık ve

“olanaklılık” ile uzlaşsımsallık (nesnellik), akılcılık, normlar ve kurallar. Bu ikisini bir araya getirmeye çalışırız. “Bilim” için bile ikinci düzey tek başına yeterli değildir.

Yinelemeler

Uygun gördüğüm her yerde dediklerimi “tekrar”lamak, bir kez daha vurgulamak ve genişletmek isterim. Belirli retorik ve biçembilimsel özelliklere ilişkin ayrıntılara girme olanağım da ihtiyacım da yok. Pek çoğu, kültürler-arası ve diller-arası karşılaştırmalı çalışmalar kadar kültür ve dile özgü çalışmalarda da betimlenmiştir. Ancak çeviri süreci boyunca farklı işlevlere dönüştüklerini de unutmamalıyız.

Nörofiziksel ve nörobiyolojik olarak, bahsi geçen görüngüler (biçimler, durumlar, kişiler vb), insanlar ve bilimleri tarafından uzamsal ve zamansal bir genişleme, tam bir bütün olarak algılanan sayısız bir kesitte anlık bireysel oluşlardır (süreçler). “Gerçek”te hiçbir varlık yoktur; “var oluşum” vardır. Dolayısıyla, tekrarlama yoktur; dışarıdan bakan gözlemci için olsa olsa “yineleme” (krş. yukarı) vardır.

Bireysellikten soyutlama ve (düzanlamalı, bilişsel) akılcılığa indirgeme, kuralları ve alışkanlıkları tanımaya olanak sağlar.

Bireysellik bilim tarafından bütünsel olarak ele alınamayacak denli karmaşıktır. Genel açıklamalarda bulunmak (benim de bu makalede yapmak zorunda olduğum gibi) genellemelere; yani bireyler-arası olarak kabul edilebilir/edilmiş kurallar, normlar, uzlaşımara indirgemeler aramak demektir. İndirgemeler elverişlidir. Genellemeler aramak inandığımız tek bilimsel yöntemdir. Bir görüngüyü bütünsel olarak açıklamaya çalışmak bilimin ötesine geçmek demektir. Bilim, kullanımı kurallar halinde “dondurur”. Bizler donmuş şeyler yiyemeyiz, öncelikle çözülmesi gerekir.

Bir çevirmen, görevini yerine getirebilmek için işi içerisinde yer alan kültürlerin; yani kaynak metin(birim) üreticisinin, hedeflenen erek metin(birim) alıcılarının ve çevirmenin kendi, deyim yerindeyse “iki arada” kültürünün (krş. Bahadır 2004) ve belki de daha fazlasının, sıklıkla tuhaf istek ve beklentilerini anlamak ya da göz önünde bulundurabilmek için sözgelimi işverenin, yayıncının ve işe dâhil olan diğer kişilerin kültürlerinin kapsamlı bir bilgisine gerek duyar. Kültürlerin bilgisi duyguların ve değerlendirmelerin (ve çağrışımların) bilgisi anlamına gelir (krş. Göhring 1978). Aynı şey davranış, sözgelimi dilsel davranış, için de geçerlidir. Her insan başkalarından farklı şekilde konuşur. “Aynılık” tek bir kişide de yalnızca anlaktır. – Bir çevirmen bir kaynak metinbirimi üreticisinin hislerini, değerlendirmelerini vb ancak kültürel varsayımların genellemeleri aracılığıyla bilebilir. Çevirmen yalnızca kendi hislerine vb ilişkin kendi varsayımlarının ufak bir bilgisine sahiptir. Beyin faaliyetlerimizin yüzden 80-90’ı bizim (ve çok daha fazla oranda başkalarının) bilinci dışındadır. Daha iyisi bulunmadığı için (faute de mieux) “sezgi” tek çözümdür. Profesyonel bir çevirmen kültüre-özgü retorik ve biçembilimsel görüngülerin (pratik, sezgisel ve – umulur ki – bilinçli kuramsal) iyi bir bilgisine sahiptir.

Çevirmek, farklı davranışsal (duygusal ve değerlendirmeci) alışkanlıklara sahip başka kültürlerde yeni metin(birim)leri yaratmaktır (terörist mi özgürlük savaşçısı mı?). Çevirmek, kaynak dil biçimlerinin yerine erek dilinkileri koymak demek değil, karşılaştırılmaz bir şekilde farklı bütünsel metin(birim)ler yaratmaktır.

İletişim retorik ve biçembilimsel yananamlar, hisler ve değerlendirmeler olmaksızın işlev görmez; göremez – teknik metinlerde bile. Ancak yananamlar, soyut yapılar değil de bireysel görüngüler olduk-

ları sürece kurallarla betimlenemezler. (Kurallara indirgenebilirler.)

Çevirinin “bilimi”, bilim dışının (bireyselin) bilimi haline gelir; evet, toplumsal (laştırılmış) bir toplulukta insan davranışını yönlendirmesi amaçlanmış ve ondan türetilmiş “olanaklılık” kuralları tarafından yumuşatılmış bir bilim. Yine de böylesi kurallar, çevirmeni kendi bireysel eylemi için kendi bireysel sorumluluğundan muaf tutmaz ve bu sorumluluk da bizlerin akademik soruşturma ve öğretimimizin bir nesnesidir.

Dipnotlar

1 Hans Vermeer’e göre bir okur tarafından alımlanmadan önce bir “metin” den değil ancak “metinbirim” den söz edilebilir. Sözgelimi kâğıt üzerindeki mürekkep bir metinbirimken bir kişi tarafından okunup yorumlandığında bir metne; o kişinin kendi metnine dönüşür. Dolayısıyla anlam da ne metnin nesnesine ne de metne içkindir; anlam okur ile ortaya çıkar. (ç.n)

2 doğal olmayan, fazladan ayırt edici özellik içeren; marked – (ç.n)

Kaynakça

- Bahadır, Şebnem (2004). “Moving in-Between: The Interpreter as Ethnographer and the Interpreting-Researcher as Anthropologist”, *Meta* 49.4 2004, 805-821.
- Derrida, Jacques (1967). *De la grammatologie*, Paris: Minuit.
- De Waard, Jan + Nida, Eugene A (1986). *From one language to another. Functional equivalence in Bible translating*. Nashville – Camden – New York: Thomas Nelson.
- Elias, Norbert (1969, yeniden bas. 1976). *Über den Prozeß der Zivilisation. Soziogenetische und Psychogenetische Untersuchungen*. 2 cilt. Frankfurt a. M.: Suhrkamp (= stw 158f).
- Folena, Gianfranco (1973). “‘Volgarizzare’ e ‘tradurre’: Idea e terminologia della traduzione dal Medio Evo italiano e romanzo all’Umanesimo europeo”. *La traduzione*. Saggi e studi. Trieste: Lint, 57-120.
- Göhring, Heinz (1978). “Interkulturelle Kommunikation: Die Überwindung der Trennung von Fremdsprachen- und Landeskundeunterricht durch einen integrierten Fremdverhalten sunterricht”. *Kongreßberichte der 8. Jahrestagung der GAL. Soziolinguistik, Pscholinguiistik*, (hz. Matthias Hartig) Cilt 4. Stuttgart: Hochschulverlag, 9-14.
- Reiss, Katharina (1976). *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Kronberg/Taunus: Scriptor.
- Saussure, Ferdinand de (1967-1974). *Cours de linguistique générale. édition critique par Rudolf Engler*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Venuti, Lawrence (1995). *The Translator’s Invisibility: A History of Translation*. London – New York: Routledge.
- Vermeer, Hans J. (2000). *Humanismus und Renaissance. Skizzen zum Übersetzen im 15. und 16. Jh. Cilt I. Westeuropa*, Heidelberg: TextconText (=Wissenschaft 6).
- Viaggio, Sergio (2004). *Teoria general de la mediacion interlingüe*. San Vicente del Raspeig; Universidad de Alicante. – Viaggio, Sergio (2006). *A General Theory of interlingual Mediation*. Berlin: Frank & Timme (=Sprachwissenschaft 1).
- Whitehead, Alfred North (1978). *Process and reality. An essay in cosmology*. David Ray Griffin + Donald W. Sherburne tarafından düzeltilip hazırlanmış Edinburg Üniversitesi’nde 1927-28 dönemi boyunca verilen Gifford Dersleri. New York: Free Press.

Başak Ergil

İdeolojinin Görünürlüğü, Batı Klasiklerinin İslami Çevirileri

Son yıllarda Türk çeviribilimcilerin yabancı dillerde yaptıkları çalışmalarla ve ortaya koydukları ürünlerle git gide daha fazla seslerini duyurmaları, çeviribilim alanında sürmekte olan diyaloglara daha sık katılmaları nasıl da sevindirici! Bu yapıtlara bir yenisi de geçtiğimiz günlerde eklendi: Esra Birkan Baydan'ın(1) Boğaziçi Üniversitesi'nde, Prof. Dr. Dilek Dizdar danışmanlığında kaleme aldığı yüksek lisans tezini yeniden gözden geçirerek düzenlemesinin ardından, kitabı *Ideology Unveiled: Islamist Retranslations of the Western Classics* (İdeolojinin Görünürlüğü: Batı Klasiklerinin İslami Çevirileri) başlığıyla Lambert Academic Publishing yayımladı. *Çevirmenin Notu* dergisi olarak, kitabın yayımlanmasından aylar önce düzenlemiş olduğumuz *Çevirmenin Notu* Şiir ve Çeviri Şenliği kapsamındaki panellerden birine Esra Birkan Baydan'ı, meslektaşları Sevcan Yılmaz ile birlikte konuşmacı olarak konuk etmiş, "Edebiyat Çevirisi ve İdeoloji" üst başlığı altında, kitabının konusunu oluşturan "Türkiye'de 100 Temel Eser Çevirisi"ne ilişkin yaptığı sunumu salondan taşan bir izleyici grubuyla birlikte büyük keyifle izlemiştik.

Söz konusu araştırmada yazar, önemli tartışmalara yol açan 100 Temel Eser çevirileri üzerine oluşan söylemi çeviribilimsel bir mercekle irdeliyor. Kitapta, çeviribilim kuramcıları Itamar Even-Zohar ve Gideon Toury'nin ortaya koymuş olduğu "kültür planlaması" kavramı üzerinden Türkiye'deki kültürel kutuplaşma ele alınıyor. Yazar, bu kutuplaşmanın bir yanında İslami kesimin yürüttüğü kültürel hareket olan "İslami toplum mühendisliği"nin, öte yanında ise laik anlayışın olduğuna dikkat çekiyor. Dilin ve dil politikalarının tamamen siyasi dokuyu ve yapıyı yansıttığı gerçeği ışığında, Türkiye Cumhuriyeti devletinin anayasayla sabitlenmiş resmi ideolojisi olan laikliğin "egemen" görüşü, diğer kutupta konumlandırılan İslami toplum mühendisliğinin ise karşı görüşü oluşturduğu bu siyasi kutuplaşmanın dil ve kültür politikalarına yansımalarına değiniliyor. Üstüne üstlük, laikliği temsil eden bir partinin muhalefet, İslami görüşü temsil eden bir partinin de iktidar olması sayesinde bu kutuplaşma ve erk savaşının iyiden iyiye alevlenmesiyle güç dengeleri daha da ilginç

bir hal alıyor. Çeviri de dil ve kültür politikalarının önemli bir aracı olduğuna göre, "apolitik", "yansız" bir çevirinin mümkün olmadığı, aksine, bu erk savaşı içinde çevirinin nasıl önemli bir rol oynadığı bu bağlamda vurgulanıyor. Yazar, araştırmasını kuramsal ve kavramsal dayanaklara oturturken, çeviribilim kavramlarının yanı sıra, Terry Eagleton'ın "her türlü düşünsel etkinliğin ideolojik olduğu" ön kabulünden yola çıkmış. Doğası gereği politik olan çeviri etkinliğinin yukarıda betimlemiş olduğum türden, çalkantılı bir sosyopolitik artalandan ne denli önemli bir araç olduğunu bilmek ve anlamak güç olmasa gerek. İşte çevirinin bu ideolojik boyutu, iki karşıt kültür planlaması hareketi arasında görünürlük kazanmıştır. Yapıtta, "ideolojik çevirinin" karşısına konumlandırılan "sadık çeviri" yanılması, 100 Temel Eser üzerine oluşturulan söylemler bütüncesi üzerinden ve çevirilerden verilen örneklerle sorgulanıyor ve tartışılıyor.

Yazar, her dönemde çeşitli çeviri normlarına rastlanabileceğini fakat baskın olan normların iktidardaki ideolojiyi meşrulaştırmaya hizmet eden normlar olduğunu kuramsal bir çerçevede dile getiriyor. Ardından, bir çeviri etkinliğinin "ideolojik" olarak nitelendirilmesinin ancak karşıt bir ideolojik duruştan ve o duruşun beraberinde getirdiği çeviri normlarının ölçüt olarak benimsenmesinden ileri gelebileceğini çıkarıyor. Bununla bağlantılı olarak, çeviri etiğine köhne bir "sadakat" fikriyle yaklaşamayacağını; çünkü "sadık" çeviri ile kastedilenin, aslında baskın normlara ve ideolojiye hizmet eden çeviri olduğunu vurguluyor. Yazara göre, çevirinin "manipülatif" doğası bu sayede gizli kalıyor ve "sadık" çeviri yanılması böyle yaratılıyor.

"100 Temel Eser" vakasını çift-yönlü bir kültürel planlama odağında ele alan bu çalışma, çeviri olgularını toplumun dinamikleri bağlamında değerlendirmemiz gerektiğinin altını çiziyor. Birkan Baydan, Türkiye'deki siyasi gelişmelerin oluşturduğu arkaplanın belirgin özelliklerini incelemeyi ihmal etmiyor: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya'nın AKP'yi kapatma davası için oluşturduğu iddianameye kadar varan süreci betimliyor; bir dönem "modernleşme" ve "batılılaşma" aracı olarak çevrilen Batı klasiklerinin İslami Kültür mühendisliği projesinin bir parçası haline geliş öyküsünü kaleme alıyor.

Araştırmanın sonraki bölümlerinde ise 100 Temel Eser üzerine kamuoyunda, özellikle de basında oluşan söylem aracılığıyla çevirinin ve çevirmenin nasıl "görünürlük" kazandığını, nasıl gündemin merkezine oturduğunu görüyoruz. Yazar bu görünürlüğü, yukarıda da belirttiğim gibi, egemenlik yarışındaki karşıt toplum mühendisliği projelerinin çatışmasının ve birbirini ötekileştirmesinin bir ürünü olarak niteliyor. Çeviri kararları, egemen çeviri normlarına uymadığında yadırganıyor. Oysa, çeviri normları durağan değildir. Bu yapıt, işte normların bu devingen yapısını, gündemimizde önemli yer tutan 100 Temel Eser'e ilişkin söylemler üzerine yapılan bir örnek olay incelemesiyle yeniden gözler önüne seriyor. Böylece, toplumsal açıdan

çeviri etkinliğinin ve bir eyleyici olarak çevirmenin rolünü okurlarına anımsatıyor. Ve bizleri Türk kültür tarihine çeviri-ideoloji ilişkisi açısından yeniden bakmaya çağırıyor.

Bu araştırma, akademik bir çalışma olması gereği çok önemli kuramsal kaynakların oluşturduğu güçlü bir temel üzerine kurulu. Ancak, yayımlanmak üzere yeniden gözden geçirilmesi sırasında örneklere daha geniş bir yer ve önem verilmesiyle, akademisyen olmayan bir okur açısından da anlaşılabilirlik kazanmış.

Esra Birkan Baydan'ın yapıtını ve bu yapıta konu aldığı çeviri olgusunu böylece özetlemeye çalıştım. Bu yapıtın ayırt edici özelliklerine ve neden okunmaya değer olduğuna gelince...

Yazar, çeviribilim alanındaki kuram, kavram ve yaklaşımları tartışırken üst ve eleştirel bir bakış sergiliyor. Bu düzeyde eleştirel tartışmaların araştırmacıyı (ve okuru) kuramlara körü körüne bağlanmaktan kurtaracağına, düşünsel açıdan özgürleştireceğine ve bu sayede kalıpların ötesinde bakma -hatta yöntemler geliştirmeyetisini sağlamlaştıracağına inanıyorum. Çünkü çeviri kuramları eleştirel ve esnek bir biçimde kullanılmadıklarında genellikle araştırmanın yüzeysel ya da indirgemeci olmasına sebep olurlar.

Çeviri tarihine kuramsal bakışı açısından da bu kitap çok ayrı ve özel bir noktada duruyor. Genellikle çeviri tarihi denince tartışmalar çevirinin dilsel bir aktarım değil kültürlerarası bir eylem olduğu kanısının benimsendiği "kültürel paradigma değişikliği" noktasına indirgeniyor. Oysa bu kitaptaki yaklaşım, yapısalcılık sonrası, sömürgecilik sonrası ve postmodern yaklaşımlar açısından da bir bakış sergileyerek, aslında paradigmanın anlık bir değişim değil, sürekli bir evrilme içinde olduğunu sezdirenen bir kuramsal sağduyuyla yazılmış. Hem de, bu kuramlara, yaklaşımlara yer yer eleştirel bakışla yaklaşılarak.

Yazar, bir etkinlik olarak çevirinin, bir eyleyici olarak da çevirmenin toplumsal yapılanma içinde ne denli önemli ve etkin bir yeri olduğunu en tanıdık ve güncel örnekleriyle dile getiriyor. Yöntemsel açıdan, her türlü savın toplumsal artalanın dinamikleriyle ilişkilendirilmesinin ve gerekçelendirilmesinin sebebi bu olsa gerek. Birkan Baydan, 100 Temel Eser konusunda siyasetçilerin, edebiyatbilimcilerin, çeviribilimcilerin, yazarların, eğitimcilerin görüşlerini irdeliyor. Öyleyse diyebiliriz ki, yalnızca çeviribilim araştırmacılarına ve çeviri tarihçilerine değil edebiyatla, siyasetle, sosyolojiyle, Türk kültür tarihiyle ilgilenen herkese söyleyecek bir çift sözü var bu yapıtın.

Kitabı en yakın zamanda Türkçe çevirisinden de keyifle okuyabilmeyi diliyoruz; bu yapıtın Türkçe yayımlanması İngilizce bilmeyen araştırmacıların ve okurların da ufuklarında yeni açılımlar sağlayacaktır.

Esther Claes

The Star

İngilizceden Çeviren: Birol Kurt

Okan Üniversitesi Çeviribilim Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler ve Edebi Metinler Çevirmenliği
ve Çeviri Editörlüğü Bölümü, Yüksek Lisans 1.sınıf öğrencisi

When the world started to end, you were ashamed of yourself for weeping bitterly in your bedroom for an entire day. You saw the president crying and begging on TV and it sent you into a panic. You lay in bed with the blankets pulled up to your nose, crying, refusing to answer the door when the maid, your manager, your assistant, and finally your parents begged you to come out.

After twenty-four hours, your father took the door off its hinges and dragged you down the stairs into your sunken living room with the white carpet and leather couches. You kicked and screamed until he had to pick you up and carry you over his shoulder. You called him a motherfucker and threatened to take back the Mercedes you'd purchased for him last Christmas.

Your mother sat solemnly on the couch, her hands clenched into fists on top of the newspaper in her lap. She said it was all over.

You glowered and glared; you asked what the hell is happening, and will you still be on the talk show circuit next month?

The television stations are all color bars and static. Your father says that the talk shows are all gone, and not to worry. He tells you that there are far more important things happening right now. How can you not worry? You were supposed to debut your new fragrance next month to coincide with the release of your latest album.

Your mother tells you that the album isn't going to happen, and she clenches her fists even tighter than before. You can't believe what she's saying. How can she say that? There will always be an album, and there will always be television. You tell your parents they're idiots, and that this will all blow over in a few days, as soon as they replace that pussy of a president.

Your mother says that the world is ending. They dropped bombs, she says darkly.

There are diseases and radiation poisoning spreading all over the country, your father says.

Not in LA you shout defiantly.

Your mother holds up the newspapers one at a time. WAR is on the cover of each one, along with speculations on the doomed fate of the country, including LA. You feel sick, you're dizzy. You want to know what you did to deserve this, and how anyone could possibly do such a thing before you had a

chance to accomplish the things that mean so much to you.

***

Two days later, your mother and father are discussing survival, and filling jugs with water from the tap just in case. Your father is worried about the electricity holding out. You sit in the living room wondering why all the servants quit the day before, and if your assistant is ever going to call you back. The only connection to the outside world is the radio, and it's hard to get real information between the crying and praying on almost every channel. On the pop station, the dj says over and over that it's only a matter of time. Your father tells you to switch to the AM band because they have more sense on AM, goddammit.

You hear reports of death and destruction all over the country, and all you can think is that you hope LA is okay. Even after reports of people dead in their cars, you imagine Rodeo Drive the same as it ever was, untouched by nasty things like war, sickness and death. How could a place as beautiful as Hollywood ever be destroyed? No one messes with LA, you say, and your father won't look you in the eye.

When the electricity goes out that night, your eyes fill with frustrated tears, and you light the scented candles you'd been saving for a special occasion. The radio runs on batteries, but they won't last long. Your father tells you to conserve them, and stop leaving the radio on so much. You tell him to shut up, and that you can afford thousands of batteries. The man on the radio says that much of the east coast is destroyed, along with Detroit and Chicago. He says that the radiation is coming west at an alarming rate, and you wish you had a map so you'd know what that meant. Instead of worrying, you get out that limited edition pink nail polish and give yourself a pedicure. It isn't until you spill the bottle, and nail polish gets all over the carpet that you realize you can't stop crying.

In the morning, your dad tells you that your mother is very sick, and he doesn't feel so well himself. You roll your eyes and tell them to take some pepto, but on the inside, you can't deal with the possibility of them dying and leaving you alone, so you go back to your room and sit in front of the window. Your yard looks the same. There is no death and destruction on your property, but you wonder what's changed outside of your front gates.

In the afternoon, you bring your four gold records and three Grammy awards up to your room so you can look at them. Your finger traces your name on the awards over and over, and you can't comprehend how someone who has accomplished so much in such a short time should be allowed to go through something as horrible as this. You're a star, for God's sake, you deserve better than this.

Your father is calling your name in the hall. He sounds sick. His voice breaks repeatedly, and he's gagging between words. You don't want him to throw up on the carpet in the hall, but you keep your mouth shut. If he does, the cleaning woman will take care of it tomorrow. You pull the blankets up to your chin and close your eyes. Your father's voice sounds farther and farther away now as you clutch the Grammy close to your chest and squeeze your eyes shut.

Tomorrow you'll wake up and things will be better. Tomorrow you'll be on the Tonight Show, and be as charming as ever. Tomorrow your agent will apologize for not calling. Tomorrow you'll still be a star.

Star

Dünya yok olmaya başladığında, yatak odanda koca bir gün boyunca için için ağladığın için kendinden utanırsın. Tv'de başkanın ağladığını ve yalvardığını izledin, bu seni bir paniğe sürükledi. Örtüler burnuna kadar çekilmiş, ağlayarak, kapıyı açmayı reddederek, hizmetçi kız, menajerin ve en sonunda da ebeveynlerin dışarı çıkman için yalvardığında, yatağında uzandın.

Yirmi dört saat sonra, baban kapıyı menteşelerinden söktü ve seni merdivenlerden aşağı, beyaz halılı ve deri koltuklu batık oturma odanıza sürükledi. Seni kaldırıp omzunda taşımak zorunda kalana dek tekmeledin ve çığlık attın. Ona oropsu çocuğu dedin ve geçen yılbaşında satın aldığı Mercedes'i geri almakla tehdit ettin.

Annen, elleri kucakındaki gazetenin üstünde yumruk halinde sıkılmış, koltukta ağırbaşlıca oturdu. Her şeyin bittiğini söyledi.

Ters ters ve yiyecekmiş gibi baktın, ne halt olup bittiğini ve gelecek ayki talk-show turnesinde yine de yer alıp alamayacağını sordun.

Televizyon kanalları tamamen renkli çubuk ve parazitli. Baban bütün talk-show'ların bittiğini ve endişe etmemeni söylüyor. Sana, şu anda olagelen çok daha önemli şeylerin olduğunu söylüyor. Nasıl endişe etmeyesin ki? Sözüm ona, gelecek ay, son albümünün piyasaya çıkışına denk getirmek için, yeni parfümünün ilk tanıtımını yapacaktın.

Annen albümün yapılmayacağını söylüyor ve yumruklarını öncesinden daha da çok sıkıyor. Söylediğine inanamıyorsun. Bunu nasıl söyleyebilir? Her zaman bir albüm olacaktır ve her zaman televizyon var olacaktır. Ebeveynlerine onların aptal olduklarını ve bir kaç gün içinde, başkan denilen o korkağı değiştirir değiştirmez, tüm bunların unutulacağını söylüyorsun.

Annen dünyanın sonlandığını söylüyor. Bomba yağdırdılar diyor gizemli bir şekilde.

Ülke çapında hastalıklar ve radyasyon zehirlenmesi yayılıyor, baban diyor.

Los Angeles'ta değil, meydan okurcasına bağıırıyorsun.

Annen gazeteleri tek tek gösteriyor. Her birinin ilk sayfasında, Los Angeles da dahil olmak üzere ülkenin, hükmedilmiş kara kaderi hakkındaki spekülasyonlarla beraber, SAVAŞ yer alıyor. Hasta hissediyorsun, başın dönüyor, sersemliyorsun. Herhangi birinin, sana bu kadar anlam ifade eden şeyleri daha başarıma şansın olmadan, böyle bir şeyi sana nasıl yapıyor olduğunu ve bunu hak etmek için ne yaptığını bilmek istiyorsun.

***

İki gün sonra, annen ve baban hayatta nasıl kalacağını tartışıyorlar ve her ihtimale karşı sürahileri çeşmeden suyla dolduruyorlar. Baban elektriğin kesilmesinden endişeli. Sen, oturma odasında, hizmetçilerin önceki gün neden işi bıraktıklarını ve asistanının, çağırına hiç cevap verip vermeyeceğini merak ederek oturuyorsun. Dış dünyayla tek bağlantın radyo ve neredeyse her kanaldaki ağlamanın

ve duanın arasından gerçek bilgiye ulaşmak zor. Pop kanalında dj üst üste, bunun sadece bir zaman meselesi olduğunu söyleyip duruyor. Baban AM bandına geçmeni söylüyor çünkü AM bandında akılları daha yerinde, lanet olsun.

Ülke çapında ölüm ve yıkım haberleri duyuyorsun ve senin bütün düşünebildiğin Los Angeles'ın iyi durumda olduğunu ümit etmen. Arabalarında ölü bulunan insan haberlerinden sonra bile, Rodeo Drive'ı her zaman olduğu gibi hayal ediyorsun, savaş, hastalık ve ölüm gibi iğrenç şeyler tarafından dokunulmadan. Hollywood gibi güzel bir yer nasıl olur da yok edilebilir? Kimse Los Angeles'a bulaşmaz, diyorsun ve baban gözlerini senden kaçırıyor.

O gece elektrik kesildiğinde, gözlerin hayal kırıklığı içindeki yaşlarla doluyor ve özel bir durum için sakladığın güzel kokulu mumları yakıyorsun. Radyo pille çalışıyor ama onlar da fazla dayanmaz. Baban onları idareli kullanmanı ve radyoyu bu kadar açık tutmayı kesmeni söylüyor. Sen de ona çenesini kapatmasını, senin binlerce pile gücünün yeteceğini söylüyorsun. Radyodaki adam, Detroit ve Chicago'yla birlikte, doğu şeridinin çoğunun yok edildiğini söylüyor. Adam, radyasyonun batıya korkutucu bir hızla geldiğini söylüyor ve sense bir haritan olmuş olmasını diliyorsun, böylece bunun ne demek olduğunu bilebilirdin. Kaygılanmak yerine, şu sınırlı üretim pembe tırnak boyasını çıkarıyor ve kendine pedikür yapıyorsun. Şişeyi döküp de tırnak boyası halının her tarafına bulaşana kadar ağlamayı durduramadığını fark edemiyorsun.

Sabah baban sana annenin çok hasta olduğunu ve kendisinin de o kadar da iyi hissetmediğini söylüyor. Gözlerini yuvarlıyorsun ve onlara biraz pepto* almalarını söylüyorsun. Ama içten içe onların ölmesi ve seni yalnız bırakması ihtimaline dayanamıyorsun, böylece odana gidiyor ve camın önüne oturuyorsun. Senin avlun aynı gözüküyor. Mülkünde ölüm ve yıkım yok ama ön kapılarının dışında nelerin değiştiğini merak ediyorsun.

Öğleden sonra, dört altın plağını ve üç Grammy ödülünü, onlara bakabileceğin diye, odana çıkarıyorsun. Parmakların, ödüllerin üstündeki adının üzerinden tekrar tekrar geçiyor ve bu kadar kısa sürede, bu kadar çok şey başarmış birisinin, bunun gibi korkunç bir şeyi yaşamasına nasıl izin verilebilir, anlayamıyorsun. Sen bir starsın, tanrı aşkına, sen bundan daha iyisini hak ediyorsun.

Baban holde adını sesleniyor. Hasta gibi. Kelimeler arasında tıkanıyor ve sesi durmadan çatlıyor. Hold-eki halıya kusmasını istemiyorsun ama çeneni kapalı tutuyorsun. Olur da kusarsa, temizlikçi kadın yarın icabına bakar. Örtüleri çenene kadar çekiyor ve gözlerini kapatıyorsun. Grammy ödülünü göğsüne yapıştırmış ve gözlerini sıkıca kapamışken, şimdi babanın sesi gittikçe daha uzaktan geliyor.

Yarın uyanacaksın ve her şey daha iyi olacak. Yarın Tonight-Show'da** olacaksın ve her zamanki kadar büyüleyici olacaksın. Yarın temsilcin aramadığı için özür dileyecek. Yarın sen hala bir star olacaksın.

*pepto: Tam adı: Pepto Bismol. Mide yanması, hazımsızlık, mide bulantısı/ağrısı, ishal şikayetlerinin giderilmesinde kullanılan, etkili bir ilaç. Türkiye'de satılmamaktadır

** the Tonight Show: "27 Eylül 1954'de nbc'de ilk defa yayınlanan, Amerikan televizyon tarihinin önemli demirbaşlarından bir programdır.

Oytun Tez

Edebi Çeviride Sanatsallık Sorunu

Bildiğiniz gibi çeviride, ki burada **bazı** alınan edebi çeviridir, iki yol izlenebilir. Metnin aslına sadık kalabilirsin, ya da daha özgür bir yol seçebilirsin.

Özgür çeviride önümüze büyük bir sorun geliyor. Çevirmenin görevini sorgulamamızı gerektirecek bir sorun. Özgür çevirdiğimizde, o yapıt artık başka bir sanatçının yapıtının çevirisi değil, bizzat çevirmenin yapıtıdır. Sanatçının doğadan, insandan esinlendiği gibi, çevirmen de başka bir yazılı eserden esinlenerek yeni bir ürün ortaya çıkarmıştır. Özgür çeviri, ilk bakışta kulağa hoş gelse ve çevirmeni sanatsal üretim yapabilirlik açısından tatmin etse de, çevirmenin amacını saptırır. Şöyle ki; çevirmen, sadece bir aracıdır (mediator) ve aslına sadık kalmamızı gerektiren durumlar, özgür çevirmemizi gerektiren durumları alt etmektedir. Çevirmen, sanatsal üretimi dolaylı olarak yapar: ürünün sanatsal özelliklerini başka bir dile/kültüre transfer ederek. Bu konuda her şeyi, adım adım açıklığa kavuşturacağız.

Öncelikle, yazılı bir eseri sanatsal yapan nedir? Onu diğer yazılı ürünlerden ayıran nedir? Güzel deyiştir; sanatçı filtresinden geçmiş bilgidir; olağanın kırılması, çarpıtılarak yorumlanmasıdır. Tüm bunları çoğaltabiliriz. Fakat bir yazılı ürünü sanatsal yapan en büyük unsur, kabul edersiniz ki, imgedir. Yani, çevirmen, asıl görevini -sanatsal etkiyi geçirmek- yapması için, imgeler üzerine yoğunlaşması gerek.

Peki, imgenin kaynak ve hedef dil ve kültürdeki yeri nedir? Bir çevirmen, diller ve kültür arasında aracılık yaptığına göre ve edebi çevirideki asıl amacının da sanatsal etkiyi geçirmek olduğuna göre, imgenin her iki taraftaki yerini de iyi bilmeli.

İmge, toplumun diline uymaz. Yenidir. Tanınmaz. Sosyal alanda ancak "sanat" etiketinin geçtiği yerde anlama kavuşur; çünkü birey o etiket altında sanatsal duyularını açarak o imgeyi kavrayabilir. Yoksa, asıl metindeki imgeler, üretildiği kültüre dahi yabancıdır. Yani, imgenin en büyük kıstaslarından biri, o toplumda ortak bir anlama kavuşmamasıdır. Çevirmen, bu etkiyi hedef dilde yaratabilmelidir.

Fakat, bunu yaparken, iki durumun farkını bilmeli çevirmen. Deyim ve imge. Her dil parçasının imge olma özelliği vardır. En başında, hepsi de birer imgeydi aslında. Fakat dil, tüm bu imgeleri olağanlaştırdı. İmgelerin anlamı üzerine, bir toplulukta ortak fikir oluştu, aralarında o imgenin anlamı üzerine anlaştılar. Dil oluştu; deyimler oluştu. İmgelere çok maruz kaldığımızda, o imgeyi deyimleştirme yoluna gideriz. Aramızda o imgenin ortak anlamı üzerine anlaşmaya çalışırız; ve sonunda anlaştığımızda imge artık bir deyimdir. Kaynak kültürdeki deyimleri, deyimini taşıdığı "anlam" üzerinden hedef kültüre çevirmemiz gerekir. Kültürde ortak bir anlamda birleşmemiş dil parçaları, yani imgeler ise, olduğu gibi çevrilmelidir.

Örneğin, “to shoot the breeze” deyimini. İngiliz kültüründe bu deyim anlamı üzerine anlaşılmiştir ve “boş muhabbet etmek, ondan bundan konuşmak, dalga geçmek, oyalanmak” anlamlarına gelir. [After supper, Tom came over and we sat around shooting the breeze.]

Burada, elbette “meltemi vurmak” gibi çevirmeyeceğiz bunu, çünkü İngiliz toplumunda genel olarak bu deyim kazandığı anlamda, bir silah alıp da meltemi vurmak, yer almıyor. Bu deyim, “dalga geçmek” olarak çevirdiğimizde de aynı durumu Türk dili kültüründe göreceğiz. Bu deyiş kullanıldığında, ifade ettiği anlamın hiçbir yerinde “dalga”nın kendisi aklımıza gelmez. Dolayısıyla, “dalga geçmek” deyimini çevirirken “wave, ...” gibi kelimeler kullanmayız. Oysa bir sanatçı, “dalga geçmek” ya da “meltemi vurmak” gibi çok da hoş şekilde imgesel deyişler kullanabilirdi, bunlar deyimleşip anlamlarını sabitleştirmeden önce.

Deyimlerin nasıl çevrilmesi gerektiğinden bahsettikten sonra, imgenin niye deyim tam tersi şekilde, imgede kullanılan kelimelerin ilk anlamıyla çevrilmesi gerektiğine göz atalım.

Bir imge, ilk kullanıldığı kültüre yani kaynak kültüre yabancıdır. Sanatçının sanatını yaptığı kültürde, o imge yabancı karşılanacak, tanınmayacaktır. O yüzden imgedir; tanınsaydı, deyim olarak karşılanırdı. Deyim olarak karşılanmadığı için sanatsal değere sahiptir. Buradan:

Çevirirken, sanatsal değeri azaltmamak veya kaybettirmemek, imgelemleri korumak, imgenin kaynak topluma da yabancı olma durumunu bozmamak, yani sanatçının yaptığı korumak gerekir. Bunun da tek yolu, imgeleri, sanatsal deyişleri sahip oldukları ilk sözlük anlamlarıyla çevirmek. Böylece, imgenin, zaten kaynak topluma da yabancı olma durumunu koruyabiliriz. Çevirdiğimiz imge, hedef kültüre yabancı olacaktır, tıpkı kaynaktaki tecrübe edilen gibi. Dolayısıyla, hedef kültüre, sanatsallığı da aktarmış oluruz.

Edebi çevirinin gereği, sanatı transfer etmek olmalı. Ve her çevirmenin bir deyimler sözlüğü olmalı!

Daniel Kempson

İngilizceden Çeviren: Göksenin Abdal

İstanbul Üniversitesi İngilizce-Mütercim Tercümanlık Bölümü 2.Sınıf Öğrencisi

PARADISE FOR LIFE

I watch the candle flicker in your
eyes,
in my heart a thousand butterflies.
Beating wings in sentient flow, carry
my love to horizons new. Across the
table a smile, warm, of another land,
where dreams lie soft on golden
sand.

And in these dreams are you and I, in
total love beneath the sky, the tender
touch of sliken hand fills my soul.
The sweetness of breathe as lips
draw close intoxicate, take me to
another plain, a plain with no
boundaries, no inhibitions, total
ecstasy. A plain of total wanting,
where desire and passion are
realised in the union of two hearts
demanding each others inner core.
These are the summers of our love,
whether be blue skies or stars above.
These will be the forever days in our
life, the endless life of our love.
And this candle will ever burn for
you, nightly flicker daytime to. For
fate gifted those eyes, that heart,
that of love I would understand
You have my heart, you have my
soul, I have paradise for life

BİR CENNET YAŞAM

İzliyorum gözlerinde yanıp sönen mumu
kalbimde binlerce kelebek
duygu selinin içinde kıpırdaşan kanatlar
aşkımı yepyeni ufuklara götürecek.
masanın diğer ucunda bambaşka bir yer
bu yer ki; rüyaları altın kumlar üzerine serer.
ve bu rüyalar içinde sen ve ben,
büsbütün içindeyken aşkın
ruhumu doldurur narin dokunuşların
şefkatli ve heyecanlı ellerinden tenime düşerken.
nefesinin hoş kokusu sarhoş eder
dudakların yaklaştıkça bana
karşılar beni sonsuz düzlükler
ne sınırlar, ne de yasaklar var orada; sadece mest olma.
öyle bir düzlük ki; istekle dolu,
orada buluştu iki kalbi bağlayan şehvet ve tutku
arzularken görmeyi birbirlerinin ruhunu.
İşte bu bizim hayatımızın baharı,
bir tek mavi gökler, yıldızlar daha yukarıda olmalı.
O zaman hayatımızda sonsuz günler olacak;
aşkımız, ölümsüzlüğü tadacak.
Ve bu ışık senin için her zaman yanacak,
tek gayem gecelerimi gündüz kılmak.
Kaderin verdiği hediyedir bana
o gözlerin, aşk dolu kalbin,
biliyorum aslında
kalbim senin, ruhum da senin esirin
bir cennet yaşam duruyor karşımda.

Pablo Neruda

Türkçeye çeviren: Doğacan Okkan

İzmir Ekonomi Üniversitesi, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü Mezunu

I CRAVE YOUR MOUTH, YOUR VOICE, YOUR HAIR

I crave your mouth, your voice, your hair.
Silent and starving, I prowl through the streets.
Bread does not nourish me, dawn disrupts me, all day
I hunt for the liquid measure of your steps.

I hunger for your sleek laugh,
your hands the color of a savage harvest,
hunger for the pale stones of your fingernails,
I want to eat your skin like a whole almond.

I want to eat the sunbeam flaring in your lovely body,
the sovereign nose of your arrogant face,
I want to eat the fleeting shade of your lashes,

and I pace around hungry, sniffing the twilight,
hunting for you, for your hot heart,
like a puma in the barrens of Quitratue.

AĞZINI, SESİNİ, SAÇLARINI ÇEKTI CANIM

Ağzını, sesini, saçlarını çekti canım.
Çıt çıkarmadan ve kazınarak midem sinsice arıyorum sokaklarda.
Ekmek beni doyurmaz, şafak böler avımı, gün boyu
ardından adımlarının izini sürerim.

Açım o narin gülüşüne,
darman duman bir hasadın rengi vurmuş ellerine,
el tırnaklarının solgun pırıltısına açım,
badem tenini yemek istiyor canım.

Yemek istiyorum güzel bedeninde oynaşan güneş ışıklarını,
kibirli yüzünün hükümdarı o burnunu da,
Kırpıklarının uçuşan gölgesini yemek istiyorum

ve aç bilaç, koklayarak alacakaranlığı
senin izini, sıcacık kalbinin izini sürerim;
tıpkı Quitratue'nin kıraç topraklarındaki bir puma misali.

Niels Hav

Söyleşen: Mohamed Saïd Raihani

İngilizceden Çeviren: Yonca Bakır

Şiir severler bir yazarın etrafına doluşup, bir şiirin içeriği hakkında bilgi edinmek istediklerinde, şiirleri kendi kendilerine okuyup yorumlamaları tavsiye ediliyor. Çünkü okumak sadece şiiri anlamaya yardımcı olmakla kalmıyor aynı zamanda yorum ve çözümleme yoluyla benzer türde metinler üretilmesini de sağlıyor. Ancak, iş şairin meslek yaşamını eşelemeye geldiğinde okuyucular ellerini ovuşturup işe koyulur, kendini anlatmaktan kaçma şansı olmayan şairi hevesle dinlerler.

Aslında bir röportaja başlamak için tuhaf ve karmaşık bir soru oldu bu. Ama tabii ki saygı duyuyorum. Ben bu yazı işine gireli birkaç sene oldu ve neden yazmaya başladığımı neredeyse hiç hatırlamıyorum. Ancak sorunuz bana temel sebeplerimi biraz olsun hatırlattı: ben öncelikle kendimi tanıtmak için yazmaya koyuldum; önce kendimi tanıyıp, sonra da kendi sözcüklerimle anlatmak için. Ve bu benim için derinlerde asla dinmeyen, yoğun bir tutku olmuştur; doğru kelimeleri bulmak, ansızın demlenen bir mutlulukla gelen sis perdesi. Buna esin diyorlar.

Yani sorunuza cevabım şu olacak: sizlere beni en iyi şekilde anlatabilecek olan şeyler: şiirlerim ve öykülerimdir.

Diğer herkes gibi, ben de doğdum, anne ve babaya, kardeşlere sahip oldum. Yazar olarak kariyerim aslında okuyucu olduğumda başladı. Hayata dair hislerimi ifade edecek uygun sözcükleri bulmak için Klasik Danimarka Edebiyatı'nın yollarını arşınılıyordum o zamanlar.

Üç öykü kitabı ve beş de şiir kitabınız yayınladı. Peki, şair yanınız öyküye nasıl bakıyor veya öykücü yanınız şiire?

Benim açımdan ikisi arasında herhangi bir bağdaşmazlık olmuyor. Zaten şiir ve nesrin tarih boyunca ayrımları yapılmış, tanımları belirlenmiş. Yani birbirinden tamamen farklı türler. İki ayrı aileye ait olmak gibi bir şey. Öykü alanında Anton Chehov ailesinin bir üyesiyim, şiir alanında Czeslaw Milosz, Avustralya'dan Les Murray gibi ve daha birçok amcalarım ağabeylerim var.

Sizce şiir tecrübelerinizin Danimarka Edebiyatı ürünleri genelinde konumu neresidir? Bir de genel olarak İskandinav Edebiyatı'nı, bilhassa da Danimarka Edebiyatı'nı diğer Avrupa Ede-

biyatlarından farklı kılan nedir?

Bildiğiniz gibi, İskandinav yazı geleneği Viking destanına ve Eski Nors Dilinde yazılmış destanlara dayanır. Biliyorum, Arap yazı geleneğine kıyasla oldukça kısa bir tarih ama sonuçta 800-900 yıl da yeterince uzun bir zaman dilimi. Birkaç yıl önce, bir yayıncı benden edebiyatımızın bugüne dek yazılmış ve genel kurallar çerçevesinde olan en seçkin şiirlerinden oluşan bir antoloji oluşturmamı istedi. Kitapta 800 yıllık Danimarka yazı geleneğine dayanan 100'den fazla şairin yaklaşık 350 şiiri yer alıyor. Nelerin önem arz ettiğini ve nelerin sahici olduğunu arayıp bulmak çok ilgi çekici bir deneyimdi benim için.

Danimarka etrafı sularla çevrili küçük bir ülke. Geçmişte insanlar ya çiftçilerdi ya da denizci; bu yüzden yerel şiirler insanların dini sözcüklerle ifade ettikleri, tarlalarda veya denizde edindikleri tecrübelerden oluşuyordu.

Çağdaş Danimarka şiirinde ise en azından iki usul var; bunlardan biri Amerikan tarzına ya da Fransız Dilbilimine dayanıyor. Diğeriyse gerçeği içine daha fazla almak istiyor. Dünyanın şu içler acısı hali fikirlerimizi politika yönüne çekiyor. Bir şiirimde belirttiğim gibi:

“Bir zamanlar çağlayan bir kalemle, şiirler yazdım özenle,

Yalın şiirler, yazılmış sade sözlerle,

Şimdi ise pisliği, salyayı,

Ve gözyaşını seviyorum şiirlerimde”

Bu şiirinizde oldukça basit sözcükler seçmişsiniz, basit bir tasvir, basit bir ritim ve basit fikirler. Bu dikey iletişim doğrultusundaki “yalınlık” a mı bir eğilim yoksa yatay iletişimin ardındaki “basitleştirme” ye mi?

Yalınlığı gerçekten çok seviyorum, benim ayaklarımın altında ne varsa, seninkilerde de o var mantığı. Hepimiz aynı gezegene ayak basıyoruz ve hepimizin de hayat boyu mücadele etmesi gereken benzer sorunları var. Ortak bir dilimiz var ve hayattaki en kayda değer tecrübelerimizi ifade edebilmemiz için de basit sözcüklerimiz. Şiirlerimde göklerde süzölmeyi değil gerçeğe yakın olmayı istedim.

“Görevimiz ortak tecrübeyi bulmak;

Bizi çevreleyen korku ve acıyı,

Gıysiler kuşanmak, bedenimize sızmak.

Algılamak olan biteni,

Ve mümkünse anlatmak yalnızca gerçeği”

Şiirlerinizi dikkatle inceleyen biri alaycı tabirlerin mutlaka farkına varacaktır. Neden alay?

Alay ve mizah olmadan bu hayata kim katlanabilir ki?

Kabul ediyorum, askeri tankların etrafta dolandığı, insan bedenlerin ağaçlardan sarktığı, kanların akıtıldığı günümüzde alaya pek de gerek yok. Gerçekler zaten yeterince alaylı. Yalnızca bizim gezegenimizde, dünyamızda 6 milyar insan yaşamakta, ve eğer gerçekten istersek, hepimiz için yeterince makbul bir hayat çizebiliriz. Ama biz bunu yapmıyoruz, biz milletler arasına sınırlar çiziyoruz, dinler arasına, ırklar arasına da. Bu o kadar saçma ki. Kendimizle alay etmemiz şart.

Vazgeçmek için çok erken. Ben imkânsızı isteyen ve imkânsız diyarlarda gezinen masumlardan yanayım.

İnsanlar arasında kültürel ve uygar yakınlaşmaların gerçekleştiği dönemlerde, tarihi ediniminiz için, "Arap Geceleri" diye de bilinen, dünya edebiyat tarihinin ilk romanı "Binbir Gece Masalları"nın anavatanından yani Arap Edebiyatı'ndan yararlandınız mı? Ya da Nobel Ödüllü yazar Naguib Mahfouz'dan? Fransa'dan Goncourt ödüllü yazarlar, Tahar Ben Jelloun ve Nebil Maalouf'dan? 24'ü aşkın dilde okunan Mohamed Choukri'den? Adonis'ten? Ya da Mahmud Derwish'ten?

Bizde "Binbir Gece Masalları"nın Norveççe iyi bir basımı var. Arapların bu geleneği öykücülüğün genel standartlarını yükseltiyor. Tabii ki Naguib Mahfouz'u, Tahar Ben Jelloun'u ve diğer birkaçını da biliyoruz. Kültür değişimi konusunda ihtiyacımız olan en mühim şey tercümedir; daha çok tercüme ihtiyacımız var. Arap yazarların tüm dünyaya sunabildikleri ciddi bir bilgelik ve zarafet hazineleri var. Değerli arkadaşım Salim Abdali şu sıralar Adonis'in şiirlerini çeviriyor. Biz de çevirilerini okumayı ve Arap şiirine dair daha çok öğrenmeyi dört gözle bekliyoruz.

Arapçaya tercüme edilen iki şiirinizin yayınlandıktan sonra beğeni topladığından söz etmişsiniz. Üç gün içinde ilk şiiriniz "Şair Savunması", 20'den fazla kültürel Arap web sitesinde yayınlandı. Bu röportajı bile bize ulaşıp eserleri yeni çevrilen Danimarkalı Şair hakkında daha çok şey öğrenmek isteyen Arap okuyucuların isteği üzerine yapıyoruz. Sizce bunun ardında ne gibi sebepler yatıyor?

Ne desem bilmem ki. Bunu duymak beni çok sevindirdi, ama sorunuzu nasıl cevaplasam bilemiyorum. Sizler ne kadar bilgili ve ilgili okuyucularsınız.

Danimarka Edebiyatı güneyde İskandinav okuyuculara açılan bir kapı. Peki, Danimarkalı aydınlar arasında, özellikle Danimarka'daki Arap topluluklarının Arapça eserleri Danca'ya çevirebilmek adına gösterdikleri az sayıdaki bu gayretlerini destekleme konusunda şu sıralar artan bir eğilim var mı hiç? Yoksa coğrafi uzaklıklar kültürel ayrımların bir için bahane midir?

Memnuniyetle söylüyorum ki son zamanlarda daha fazla tercüme teşvik etmek amaçlı adımlar atılıyor. Ama ufak çaplı baskılarda. Son 25 yılda gerçekleşen göçler sayesinde, İskandinav ülkelerinde dünyanın her yerinden gelen insanlar yaşıyor. Ben kendim ailemle birlikte Norrebro'da yaşıyorum ki Norrebro Kopenhag'ın etnik çeşitliliği en fazla olan bölgesidir. Her gün sokaklarda ve mağazalarda

uzaklardan gelen insanlarla karşılaşıyoruz: Pakistanlı, Somalili, Iraklı, Hintli, Faslı ya da Tür. Tüm bu insanlar artık Danimarkalılar, bazılarıysa iyi arkadaşlarımız. Ve bu insanlar Danimarka'nın kültürel çehresini kalıcı olarak değiştirdiler. Yakın gelecekte "Danimarkalı" sözcüğünü yeniden tanımlamamız gerekecek. Pizzanın, İskender kebabın ya da şavarmanın Danimarkalılaşması ne kadar sürer? Sadece birkaç sene. İskandinav falafeli birçok kültürün kaynaşmasının bir ürünü ve aynı şey sanat ve edebiyatta da oluyor. Her şey gözlerimizin önünde olup bitiyor. Oldukça ilginç dönemler yaşıyoruz.

Biliyorsunuz, edebi çeviri birkaç dile birden hâkim olabilen yani her kaynak dili ve erek dili olan kişinin yapabileceği bir şey değil. Edebiyatın yabancı olmayan yaratıcı kişiler tarafından yapılanlar "metnin gücünün aktarıldığı çeviriler" olurken diğerleri genelde yalnızca "şiiirdeki sözcüklerin çevirisi" olabiliyor. İlerideki çevirmenlerinizi bu "yaratıcılar" arasından seçmeyi hiç düşündünüz mü?

Yeni şiir kitabım "Biz Buradayız" geçenlerde Toronto'da yayımlandı. Kitabı Danca'dan P.K. Brask ve PAttrick Friesen çevirdiler. İkisi de iyi yazarlardır. İstanbul'da Kemal Özer, birkaç şiirimi çevirdi, bunun için kendimi çok şanslı hissediyorum, çünkü kendisi çok iyi bir şairdir. Fas'ta ise sizin çok yardımınız dokundu, bu da benim için çok gurur verici. Tercüme konusunda kısa ve öz olanları süslü olanlara tercih ediyorum. Benim yazılarım ifadelerin ve sözcüklerin doğruluğuna dayanıyor. Yani ben "sözcüklere" ya da "metnin gücüne" teslim olamam. Benim kesemdeki malzemeler yalnızca şiirler ve öyküler olduğu için, bu malzemelerin çeviri esnasında bozulmaması benim için son derece önemli. Şu konuda size kesinlikle hak veriyorum, yetenekli bir şair bir şiiri çevirebilecek en yetkin kişidir daima. Ama şunu da unutmamak gerek, pek çok bilim adamının ya da sıradan okuyucuların içlerinde de filizlenmek için doğru zamanı kollayan saklı birer şair olabilir.

Söyleşiye son vermeden önce söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Son olarak size teşekkür etmek istiyorum. Sizinle sohbet etmek çok keyifliydi. Umuyorum ki gelecekte iki ülke arasında kültürel değişimi teşvik edecek yeni kurumlar olacak. Yeni nesiller bu karmaşık dönemlere sadece birer tebessümle bakacak. İmparatorluklar ve politik sistemler kısa sürede son bulacak. Çünkü asıl yenilmez olan her sabah bizleri içimizde çırpınan neşe ve umutla uykumuzdan uyandıran özümüzdür.

Tozan Alkan

Fransızcaya Çeviren: Senem Uysal

GRANADA

Poetry is the angel of imagination
Azarias Pallais

Bugün yağmur topladım ağaçlardan
Granada bir gelincik mi, değil
kocaman bir sevişmek olsa olsa
bir volkan gibi lavlarını
içimize akıtan

Ne zaman omzu düşse böyle
Anlayın ki rüzgâr gelir uzaklardan
bir gelincik bir halkı aydınlatır
bir ağaç bir ağaca yaslanmış
bir orman bir ormana yangın

Aşklardan başka kardeşim yok
benim
tenim sözcüklere emanet
bu dağlar, bu karanlık, bu sis
soluduğum sülfür, içtiğim ırmak
senin adına

Şiir yoksul mu, yoksul değil şiir.

GRENADE

Poetry is the angel of imagination
Azarias Pallais

Aujourd'hui des arbres je cueillis la pluie
Grenade est-ce un coquelicot, non
Seulement s'entr'aimer à foison
Tel un volcan
nous déversant ses laves

Dès lors que son épaule tombe ainsi
sachez que de loin arrive le vent
un coquelicot élucide un peuple
un arbre s'appuie sur un autre et
la forêt s'exalte en vue d'une autre forêt

Je n'ai point de frères autre que les amours
mon corps est confié aux mots
ces montagnes, cette obscurité, cette brume
soufre que je souffle, fleuve que je bois
pour toi

Le poème est-il misérable, misérable il ne l'est
pas.

Yasakmeyve şiir değilse nedir ki?

*çocuk düşe kalka büyür derler, düşmezse
zaten onlar düşürürler, inanmazsan
koş bak, kendin dene, yer hâlâ altındaysa*

SÖREYYA EVREN

23 Nisan Ağzı

yasakmeyve

*İzlediğim Lir, unuttuğum Ten, kilitletiğim Gergef sizin
için: Ateşini yallediğim kambur. Ulayan Gece'ye anı olsun
ki, ben yalnız sizi aradım kuyuda. Burada: Kovgun sözcükleri
topladım. Diktim yarasını kâğıda.*

HARUN ATAK

gecel

yasakmeyve

Rasim Paşa Mahallesi, Yeldegirmeni Sk. Alibey Apt. No:21 Kat:1 Daire: 4 Kadıköy 34716 - İstanbul.

Tel/Fax: 0216 414 33 31, editor@yasakmeyve.com, www.yasakmeyve.com

Dağıtım: Alfa (0312 511 53 03)